

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM
BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK
TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

**SATİ ALP
17710012**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. SENEM ÇAKMAK ŞAHİN**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM
BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK
TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

**SATİ ALP
17710012
ORCID NO: 0000-0002-7844-6446**

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. SENEM ÇAKMAK ŞAHİN**

**İSTANBUL
2020**

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANA BİLİM DALI
TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM
BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK
TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER**

**SATİ ALP
17710012**

**Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih: 11/08/2020
Tez Oy Birliği / Oy Çokluğu ile Başarılı Bulunmuştur.**

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: Doç. Dr. SENEM ÇAKMAK ŞAHİN	
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. FAZIL KAYIKÇI	
	: Dr. Öğr. Üyesi SELDA GÖRKEY	

**İSTANBUL
AĞUSTOS 2020**

ÖZ

TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER SATI ALP AĞUSTOS, 2020

Bankacılığın izlerine ilkçağlarda rastlanmakla birlikte 1300’lü yıllardan itibaren gelişimini sürdürmüş ve 20. yy’da Amerika Merkez Bankası’nın kurulması ile modern bankacılık sistemine geçiş yapılmıştır. Ekonomik sistemin gereklerine göre gelişen bankacılık sektöründe günümüzde konvansiyonel bankacılık dışında farklı bankacılık türleri de mevcuttur ve her bir bankacılık türü giderek daha etkin bir şekilde faaliyetine devam etmektedir. Türkiye’de 2001 Bankacılık Krizi’nden sonra bankacılık sektöründe yapılan düzenlemelerle sağlam bir bankacılık sistemi oluşturulmuştur.

Bu çalışmada bireylerin konvansiyonel bankacılık ile katılım bankacılığını tercih etme nedenleri üzerine bir araştırma yapılmaktadır. Örneklem sayısının yeterli olup olmadığı ve verilerin faktör analizine uygun olup olmadığı KMO katsayısı ve Bartlett Sphericity testi SPSS programında yapılarak değerlendirilmiş, elde edilen sonuçlar doğrultusunda gerekli görülen ifadeler çıkarılmıştır. Ön test sonrasında oluşturulan çalışma, Google formlar aracılığı ile katılımcılara uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS programı ile analiz edilerek geçerlilik ve güvenilirlik koşullarının sağlandığı tespit edilmiştir. Ayrıca ölçekte yer alan ifadelere açıklayıcı faktör analiz yapılmış ve dört faktörlü bir sonuç elde edilmiştir. Elde edilen bu alt faktörler için gerekli olan geçerlilik ve güvenilirlik testleri ile örneklem grupları arasındaki farklılıkların anlamlı olup olmadıklarını tespit edebilmek amacıyla normallik, basıklık – çarpıklık, t testleri ve Anova testleri yapılmıştır. Yapılan bu çalışmadan elde edilen sonuçlar doğrultusunda bankaların müşteri portföylerini oluşturmada ne gibi yollar izlemeleri ve var olan müşterilerini ellerinde tutabilmek için nelere dikkat etmeleri gerektiği gibi soruların cevaplarının yanı sıra konvansiyonel bankacılık ile katılım bankacılığı tercih sebepleri arasındaki farklılıkların neler olduğu vb. soruların cevaplarına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konvansiyonel Bankacılık, Katılım Bankacılığı, Ölçek, Türkiye, Bankacılık Sistemi.

ABSTRACT

FACTORS AFFECTING INDIVIDUAL CUSTOMER PREFERENCES FOR CONVENTIONAL BANKING AND PARTICIPATION BANKING IN TURKEY

**SATİ ALP
AUGUST, 2020**

Although the traces of banking can be found in ancient times, it has continued its development since the 1300s and in the 20th century, with the establishment of the Central Bank of America, the modern banking system was transitioned. In the banking sector, which develops according to the requirements of the economic system, there are different types of banking today, apart from conventional banking, and each type of banking continues to operate more and more effectively. In Turkey after the 2001 Banking Crisis, a sound banking system was established with the regulations made in the banking sector.

In this study, a research is carried out on the reasons for individuals to prefer conventional banking and participation banking. Whether the number of samples was sufficient and whether the data were suitable for factor analysis were evaluated by making the KMO coefficient and Bartlett Sphericity test in the SPSS program, and the necessary expressions were removed in line with the results obtained. The study, which was created after the pre-test, was applied to the participants through Google forms and it was determined that the validity and reliability conditions were met by analyzing the obtained data with the SPSS program. In addition, an explanatory factor analysis was performed for the expressions in the scale and a four-factor result was obtained. The validity and reliability tests required for these sub-factors and normality, kurtosis-skewness, t-tests and Anova tests were conducted in order to determine whether the differences between the sample groups were significant or not. In line with the results obtained from this study, the answers to the questions such as what ways banks should follow in creating their customer portfolios and what they should pay attention to in order to keep their existing customers, as well as what the differences are between the reasons for preferring conventional banking and participation banking, etc. were tried to be reached.

Keywords: Conventional Banking, Participation Banking, Scale, Turkey, Banking System.

ÖN SÖZ

Yüksek lisansa başladığım andan itibaren danışmanım olarak bilgi ve tecrübesiyle yönlendiren, her konuda destek olan, araştırmalarımın her safhasında öneri ve yardımları ile çalışmama ışık tutan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Senem Çakmak Şahin’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Önerileriyle bana katkıda bulunarak ve beni her zaman cesaretlendirerek hayatımı kolaylaştıran ve güzelleştiren arkadaşlarıma da teşekkür ederim.

Hayatım boyunca maddi ve manevi aldığım tüm kararlarda desteklerini esirgemeyen, güçlerini ve güvenlerini her zaman yanımda hissettiğim aileme, en içten teşekkürlerimi sunarım. En büyük teşekkür ise bugünlere gelebilmemde en büyük destekçim olan ve hayatının her anını ailesi için çalışmaya adanmış; doğru bildiğim yoldan gitme fikrini kazandıran dedeme.

Hazırlamış olduğumuz bu çalışmanın, yapılacak olan çalışmalara ve bankacılık sektörüne faydalı olabilmesi temennisiyle.

İstanbul, Ağustos, 2020

Sati ALP

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
1. GİRİŞ	1
2. BANKACILIĞIN TARİHÇESİ VE KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ	2
2.1. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi	2
2.2. Türkiye’de Bankacılığın Tarihçesi	4
2.2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık	4
2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	6
2.2.3. Planlı Dönemde Bankacılık (1961-1979)	7
2.2.4. 1980 Sonrası Bankacılık	8
2.3. Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	10
2.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi	14
2.4.1. Katılım Bankacılığının Tanımı	14
2.4.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi	15
2.4.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri	17
3. TÜRKİYE’DE KONVANSİYONEL BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMLERİ VE KARŞILAŞTIRMASI	26
3.1. Konvansiyonel Bankacılıkta Araçlar	26
3.1.1. Mevduat Toplama Araçları	26
3.1.2. Kredi (Fon) Kullandırma Araçları	27
3.2. Katılım Bankacılığında Araçlar	29
3.2.1. Mevduat Toplama Araçları	30
3.2.2. Kredi (Fon) Kullandırma Araçları	32
3.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörü ile İlgili Sayısal Veriler	43
3.3.1. Türkiye’de Konvansiyonel Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü	44
3.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörünün Büyüklüğü	59

4. TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA	68
4.1. Araştırmanın Amacı	68
4.2. Literatür Araştırması	69
4.3. Araştırmanın Yöntemi	71
4.4. Araştırmanın Modeli	72
4.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi	72
4.6. Veri Toplama İşlemi.....	73
4.7. Araştırma Verilerinin Analizi ve Bulguları	73
4.7.1.Demografik Özellikler	73
4.7.2.Güvenilirlik Analizi.....	77
4.7.3.Faktör Analizleri.....	79
4.7.4.Faktörlerin Güvenilirlik Analizleri.....	83
4.7.5.Hipotezler	86
5. SONUÇ	103
KAYNAKÇA	107
EKLER	113
EK 1: ARAŞTIRMA ANKETİ	113
ÖZ GEÇMİŞ	114

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 1. 1: Türk Bankacılık Sektöründe Bankaların Dağılımı (2019).....	10
Tablo 1. 2: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Dağılımı (2019)	10
Tablo 1. 3: Kar Payı ile Faiz Arasındaki Farklılıklar	21
Tablo 2. 1: Kamu Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019).....	44
Tablo 2. 2: Kamu Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019).....	45
Tablo 2. 3: Özel Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019).....	45
Tablo 2. 4: Özel Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019).....	46
Tablo 2. 5: Yabancı Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019)	47
Tablo 2. 6: Yabancı Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019)	47
Tablo 2. 7: Mevduat Bankaları Toplam Şube Sayıları (2010-2019).....	48
Tablo 2. 8: Mevduat Bankaları Toplam Çalışan Sayıları (2010-2019)	49
Tablo 2. 9: Mevduat Bankaları Kadın Erkek Çalışan Sayısı ve Yüzdeleri.....	50
Tablo 2. 10: Kamu Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)	51
Tablo 2. 11: Özel Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL).....	51
Tablo 2. 12: Yabancı Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)	52
Tablo 2. 13: Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL).....	53
Tablo 2. 14: Kamu Bankalarında 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL).....	54
Tablo 2. 15: Özel Sermayeli Bankalarda 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fonlar (Milyon TL).....	54
Tablo 2. 16: Yabancı Sermayeli Bankalarda 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)	55
Tablo 2. 17: Mevduat Bankalarında 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL).....	56
Tablo 2. 18: Kamu Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)	57
Tablo 2. 19: Özel Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)	57
Tablo 2. 20: Yabancı Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL).....	58
Tablo 2. 21: Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)	59
Tablo 2. 22: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Toplam Şube ve Çalışan Sayıları.....	60
Tablo 2. 23: Katılım Bankalarında 2016-2018 Yılları Arasındaki Kadın ve Erkek Çalışan Sayıları.....	61
Tablo 2. 24: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Sektörel Verilerinin Karşılaştırılması.....	61

Tablo 2. 25: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Aktif Miktarı (Milyon TL) ..	62
Tablo 2. 26: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Aktif Toplamları ve Oranları (Milyon TL)	63
Tablo 2. 27: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yıllarında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)	64
Tablo 2. 28: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarları ve Oranları (Milyon TL)	65
Tablo 2. 29: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandırılan Fon Miktarı (Milyon TL)	66
Tablo 2. 30: Katılım B. İle Mevduat B. 2010-2019 Yılları Arasında Kullandırılan Toplam Fon Miktarları ve Oranları (Milyon TL)	67
Tablo 3. 1: Cinsiyet Dağılımı.....	74
Tablo 3. 2: Yaş Dağılımı.....	74
Tablo 3. 3: Medeni Durum.....	74
Tablo 3. 4: Gelir Dağılımı.....	75
Tablo 3. 5: Çalışma Durumu.....	75
Tablo 3. 6: Eğitim Düzeyi.....	75
Tablo 3. 7: Tercih Edilen Banka Türü Dağılımları	76
Tablo 3. 8: Bankaların Tercih Edilme Dağılımları.....	77
Tablo 3. 9: Güvenilirlik Analizi	78
Tablo 3. 10: Ölçeğin Madde Analiz Tablosu	79
Tablo 3. 11: KMO And Bartlett's Testi.....	80
Tablo 3. 12: Açıklanan Toplam Varyans Tablosu	81
Tablo 3. 13: Alt Boyutların Belirlendiği Rotasyon Matris Tablosu	82
Tablo 3. 14: İşlem Hızı ve Maliyeti Faktörünün Güvenilirlik Analizi	83
Tablo 3. 15: İşlem Hızı ve Maliyeti Faktörünün Madde Faktör Yükleri.....	83
Tablo 3. 16: Avantajlar ve Özel Hizmetler Faktörünün Güvenilirlik Analizi	84
Tablo 3. 17: Avantajlar ve Özel Hizmetler Faktörünün Madde Faktör Yükleri	84
Tablo 3. 18: Dışsal Etmenler Faktörünün Güvenilirlik Analizi	84
Tablo 3. 19: Dışsal Etmenler Faktörünün Madde Faktör Yükleri.....	85
Tablo 3. 20: Bankanın Sistemdeki Yeri Faktörünün Güvenilirlik Analizi	85
Tablo 3. 21: Bankanın Sistemdeki Yeri Faktörünün Madde Faktör Yükleri.....	85
Tablo 3. 22: Cinsiyet Normallik Tablosu	87
Tablo 3. 23: Cinsiyete Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu.....	87
Tablo 3. 24: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Cinsiyete Göre T Testi Analizi	88
Tablo 3. 25: Medeni Durumu Normallik Tablosu	88
Tablo 3. 26: Medeni Durum Basıklık-Çarpıklık Tablosu.....	89
Tablo 3. 27: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Medeni Duruma Göre T Testi Analizi.....	90
Tablo 3. 28: Yaş Gruplarının Normallik Tablosu	90
Tablo 3. 29: Yaş Gruplarının Basıklık Çarpıklık Tablosu	91
Tablo 3. 30: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Yaş Durumuna Göre Anova Test Analizi.....	92

Tablo 3. 31: Hangi Değişkenler Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları.....	93
Tablo 3. 32: Gelir Düzeyi Normallik Tablosu	93
Tablo 3. 33: Gelir Düzeyi Basıklık Çarpıklık Tablosu.....	94
Tablo 3. 34: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Gelir Durumuna Göre Anova Test Analizi	95
Tablo 3. 35: Eğitim Düzeylerine Göre Normallik Tablosu	96
Tablo 3. 36: Eğitim Düzeylerine Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu	96
Tablo 3. 37: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Eğitim Durumuna Göre Anova Test Analizi	97
Tablo 3. 38: Çalışma Durumuna Göre Normallik Tablosu.....	98
Tablo 3. 39: Çalışma Durumuna Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu	98
Tablo 3. 40: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Çalışılan Sektöre Göre Anova Test Analizi	100
Tablo 3. 41: Konvansiyonel Bankacılık Tercihlerinde Faktörlerin Etkileri	101
Tablo 3. 42: Katılım Bankacılığı Tercihlerinde Faktörlerin Etkileri.....	102

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. 1. : Faizsiz Bankacılık Varlıkları İlk 10 Ülke (2016).....	14
Şekil 3. 1. : Scree Plot	81

KISALTMALAR

TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
FED	: Amerika Merkez Bankası
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TÖBANK	: Türkiye Öğretmenler Bankası
KOBİ	: Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senetleri
İKB	: İslam Kalkınma Bankası
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
HSBC	: Hong Kong and Shanghai Banking Corporation
DESİYAB	: Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası
BDDK	: Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu
TL	: Türk Lirası
EFT	: Eletronik Fon Transferi
KMH	: Kredili Mevduat Hesabı
ING	: International Netherlands Group
AB	: Avrupa Birliği
AAOIFI	: İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü
QNB Finansbank	: Qatar National Bank Finansbank
ATM	: Automatic Teller Machine - Bankamatik
KMO And Bartlett's Testi:	Kaiser-Mayer-Olkin And Bartlett's Testi
ANOVA	: Tek Yönlü Varyans Analizi

1. GİRİŞ

Tezin ana konusu, bireylerin banka tercihlerini etkileyen faktörlerin incelenmesi olarak belirlenmiştir. Ancak incelemeye geçmeden önce bankacılık sektöründe yer alan katılım bankalarının ve konvansiyonel bankaların incelenmesi üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde iki banka türünün hem dünyada hem de Türkiye’de ortaya çıkış nedenleri ve gelişim aşamaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca aralarındaki en önemli farklılık olan kâr payı ve faiz kavramları üzerinde durularak aralarında farklılıklar açıklanmaya çalışılmıştır. Alternatif olarak ortaya çıkan katılım bankacılığının ortaya çıkış nedenleri siyasi, sosyal ve dinî nedenler olarak detaylı bir şekilde incelenmiştir.

İkinci bölümde aralarındaki farklılıklara değinilerek iki bankanın da sunmuş olduğu hizmetler, fon toplama yöntemleri ve toplamış oldukları fonları finansman olarak kullandırma yöntemleri incelenmiştir. Genel olarak az bilinen spesifik kredi kullandırma araçları da detaylı olarak ele alınmıştır. Sonrasında mevduat bankalarının ve katılım bankalarının şube ve çalışan sayıları ile toplam aktif büyüklükleri üzerinde durulmuştur. Ayrıca diğer sayısal verilerin yanı sıra belirli yıllar arasındaki toplamış oldukları fon miktarları ile kullandırmış oldukları fon miktarları karşılaştırılarak etkinlikleri vurgulanmıştır. İkinci bölümde son olarak ise katılım bankalarının konvansiyonel bankalara oranları verilmiş ve katılım bankalarının konvansiyonel bankaların yaklaşık %7’sine tekabül ettiği kanısına varılmıştır.

Üçüncü bölümde ise tezin merkezi olan bireysel müşterilerin banka tercihleri ve tercih nedenlerinin araştırılması için gerekli olan soruların hazırlanması geliştirilmesi, uygulanması ve analizi üzerinde durulmuştur.

Son olarak ise dördüncü bölümde yapılan tez çalışmasının değerlendirilmesi ve ölçek çalışmasından elde edilen bulguların değerlendirilmesi üzerinde durulmaktadır.

2. BANKACILIĞIN TARİHÇESİ VE KATILIM BANKACILIĞININ ORTAYA ÇIKIŞ SEBEPLERİ

Bu bölümde, ilk olarak konvansiyonel bankacılık sisteminin dünya da nerede hangi sebeplerle ortaya çıktığı, nasıl bir gelişme gösterdiği ve daha sonra günümüzde alternatif bankacılık olarak değerlendirilen katılım bankacılığının ortaya çıkış sebepleri ve gelişimi ele alınacaktır.

2.1. Dünyada Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Literatürde bankacılığın doğuşu, para kullanımının henüz başlamadığı ilk çağlara kadar dayanmaktadır. Yapılan çalışmalarda ilk olarak M.Ö. 5.yy ve 6.yy.'da Mezopotamya'da arazi ipoteği karşılığında kredi işlemleri uygulanmalarına rastlanılmıştır. Bu dönemlerde yaşayan yerel halk mallarını çeşitli tehlikeler karşısında zarar görmemesi amacı ile mabetlere emanet etmişlerdir. Emanet edilen bu mallar kredi sisteminin temelini oluşturmaktadır. Rahipler kendilerine bırakılan bu malları ihtiyaç sahiplerine ücret karşılığında ödünç olarak vermeye başlamışlardır. Tapınakların Antik Çağda çok güvenilir olması bankacılık sisteminin gelişimi açısından önemlidir. Bu bağlamda fon aktarma işlevinin geliştirildiği, tarihteki ilk bankaların tapınaklar, ilk bankacıların ise rahipler olduğu kabul edilmektedir (Yardımcıoğlu, Büyükşalvarcı, 2007, 35).

Bankacılığın tarihinin, insanların bir arada yaşamaya başlamaları ile ihtiyaçlarını karşılayabilmek için birbirleri ile ellerinde bulunan fazla ürünleri değiştirdikleri (takas) döneme götürülmesi mümkündür. İlk bankacılık faaliyetlerinin izlerine eski Sümer ve Babil'de rastlanmaktadır. Tarihte ilk banka kuruluşları olarak kabul edilen maketler M.Ö. 3500'lü yıllarda Sümerler tarafından kurulmuştur. Edinilen bulgulara göre bu maketlerin ilk dönemlerde aynı, sonraki dönemlerde ise nakdi kredi kullandıkları saptanmıştır (Parasız, 2017, 17).

Babil Kralı Hammurabi'nin yasalarında da bankacılık ile ilgili (kredi kullandırma, fon toplama, komisyon sözleşmeleri vb.) hükümler yer almaktadır. Babil uygarlığına ait kil levhalarda kredi işlemleri ile ilgili senetlere rastlanmıştır (Takan, Boyacıoğlu, 2010, 3).

Babil’de olduğu gibi, tapınaklar, eski Yunan site devletlerinde de kredi ve mevduat kabulünün yanı sıra, kambiyo işlemlerinin yapıldığı yerler olarak karşımıza çıkmaktadır. Rahipler tarafından tapınaklarda paraların birbirleri ile değiştirilme işlemlerinin yapıldığına dair bulgulara da rastlanılmıştır (Ertem, 2013, 4).

İlk dönemlerde bankacılık işlemleri maket denilen kurumlar tarafından yapılmaktayken, bankacılık faaliyetlerinin ilerlemesi ile bazı varlıklı tüccarların bankacılık alanında faaliyette bulundukları görülmüştür. İlk kez Babil ve Sümerlilerde rastlanılan bankacılık işlemlerinin izlerine, yapılan çalışmalar sonucunda Eski Mısır, Eski Yunan ve Roma gibi medeniyetlerde de rastlanmıştır. Eski Mısır’da tefecilik ve faizi yasaklayan uygulamalar olmasına karşın, Eski Yunan’da faizi kısıtlamaya yönelik bir uygulamaya rastlanmamıştır. (Kandemir, 2015, 44) Eski Yunan’da ticaretin gelişmesi sonucunda toplumun zenginleşmesi ile maketlerin yanı sıra trapezit denilen sarrafların da bankacılık faaliyetlerinde bulundukları görülmüştür (Öztürk, 2011,105).

Roma İmparatorluğunda banka işlemleri kanunlarla düzenlenmiştir. Bankacılık faaliyetlerinde bulunan kuruluşların defterlerini düzgün şekilde tutmaları ve görevliler talep ettiği zaman göstermeleri yasal bir zorunluluk sayılmıştır. XI. yüzyıldan itibaren İslam Dünyası ile askeri ve ticari faaliyetleri artan Avrupa’da para kullanımı yaygınlaşmıştır. Bankerler, tüccarların paralarını koruyarak ve kentin dışında kalan ticaret merkezlerinde de düzenledikleri senet, poliçe vb. gibi ödeme araçlarıyla tüccarlara hizmetler sunmuşlardır. Bölgeler arasındaki ticaretin artması ile bankerlerin servetleri ve faaliyet alanları genişlediği için günümüz bankalarına benzer şubeler kurarak bankacılık hizmetlerini yaygınlaştırmışlardır (Ertem, 2013, 5).

Rönesans döneminde ortaya çıkan keşiflerin ve buluşların mali kuruluşlarda yapısal bir değişime yol açması Avrupa finans piyasasını derinden etkilemiştir. İspanyolların Güney Amerika’dan getirdikleri madenler ve altınlarla çok çeşitli sikkeler basmaları, Avrupa da dolaşımda bulunan paraların çeşitliliği ve ayarlarının bozuk olması bu dönemde paraların birbirlerine göre değerlerinin belirlenmesinde güçlüklerle sebep olmuştur. Ticaretin yoğun olarak yapıldığı Amsterdam ve Hamburg’da para birimlerinin değerlerinin belirlenmesinde oluşan karmaşayı gidermek için Amsterdam Bankası kurulmuştur (Kandemir, 2015, 44).

Dünyanın ilk merkez bankası olma özelliğini 1609 yılında Hollanda’da kurulan Amsterdam Bankası taşımaktadır. 1637 yılında kurulan Venedik Bankası ile de çek, senet ve banknot kullanımı başlamıştır. İngiltere’de, uzun süren savaşların finansmanı için 1694 yılında İngiltere Merkez Bankası, Amerika’da 1781 yılında Bank Of North America adı ile ilk banka

ve Napoleon tarafından 1800 yılında Fransa Bankası kurulmuştur. 1907 yılında kurulan Amerikan Merkez Bankası (FED), modern bankacılık sisteminin temelini oluşturmuştur (Yazıcı, 2015, 3).

Banka kelimesinin kökenininse İtalyanca da masa, sıra ya da tezgâh anlamında kullanılan “Banco” kelimesinden geldiği ve evrilerek günümüzde “Banca” kelimesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. İlk bankerlik uygulamasını başlattıkları düşünülen Lombardiyalı Yahudilerin, bankacılık işlemleri için pazar alanlarına kurdukları tezgâhlar nedeniyle “Banco” teriminin kullanıldığı ileri sürülmektedir. Günümüzde de gişe işlemlerinin yapıldığı masalara “Banco” adı verilmektedir (Yazıcı, 2015, 1).

2.2. Türkiye’de Bankacılığın Tarihçesi

Türkiye Cumhuriyeti’nde bankacılık; halkın tasarruflarının ekonomiye kazandırılması, bu tasarrufların fon arayışında bulunan yatırımcıya aktarılması ve ekonomiye işlerlik kazandırılması gibi işlevlerinden dolayı genel itibari ile finansal sistemi oluşturmaktadır. Bu bölümde Türkiye’de bankacılığın tarihçesi Osmanlı Dönemi, Cumhuriyet Dönemi, Plânlı Dönem ve 1980 Sonrası Dönem olmak üzere dört alt başlık altında ele alınacaktır.

2.2.1. Osmanlı Döneminde Bankacılık

Tanzimat dönemine kadar geçen sürede faizli işlemlerin yasaklanmış olması ve Türklerin askerlik ve yöneticilik gibi alanlara daha fazla yönelmeleri; ticaret, kuyumculuk ve bankacılık gibi ticari faaliyetleri içeren meslekleri gayrimüslimlere bırakmaları nedeniyle Osmanlıda bankacılık faaliyetleri Türkler arasında yaygınlaşmamıştır (Takan, Boyacıoğlu, 2010, 4). Osmanlı devletinde bankacılığın gelişmemesinin diğer nedenleri ise Batı Avrupa’da gerçekleşen sanayi devriminin gerisinde kalması, uyum sağlayamaması, yenilikleri takip edememesi ve bundan kaynaklı olarak esnaf ve sanatkârlara kapalı bir ekonomi sisteminin benimsenmiş olmasıdır (Parasız, 2000, 109).

Faiz oranlarına sınırlama getirmek ve tefeciliği önlemek için Osmanlıda bankacılık faaliyetleri açısından ilk önemli hukuki metin olan “Murabaha Nizamnamesi” 1852 yılında

yürürlüğe girmiştir. Cumhuriyet döneminde de uygulanan Murabaha Nizamnamesi, Türk Ticaret Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile 1957 yılında yürürlükten kaldırılmıştır (Çoban, 2014, 22-23).

Osmanlı'da, mali piyasalar Yahudiler başta olmak üzere gayrimüslim sarrafların yönetimindeydi. Sarraflar; para bozma işlemleri, başkalarına ait paraları işletme, poliçe alış-verişi ve ikrazat (ödünç para verme) işlemleri ile uğraşmaktaydılar. Osmanlı sarayı ve Hazine ile kurdukları mali ilişkileri sayesinde büyük kazanç elde eden sarraflar, devletin gerilemeye başladığı ve mali olarak sıkıntıya düştüğü dönemlerde yüksek faiz oranı uygulayarak önemli gelir elde etmişlerdir. Bu sarraflar, Galata Sarrafları veya Galata Bankerleri olarak anılmaktaydılar (Akın, 1986, 112).

Osmanlı'da bankacılık ilk olarak Galata da yer alan yerleşik gayrimüslim bankerler tarafından yapılmıştır. Kırım Savaşı sonrasında merkezi yönetimin etkisinin azalması ve savaş giderlerinin artması nedeniyle mali sorunlarla mücadele edebilmek için devlet borçlanma yoluna gitmiştir. Osmanlı'da bu dönemde yabancı sermaye girişi hızlanmış ve yabancı sermayeli bankaların kuruluşunu da beraberinde getirmiştir (Güney, 2010, 2).

Osmanlı'da 1847 yılında, hükümetin de yardımlarıyla Galata Bankerleri olan J. Alleon ve Thedor Baltazzi tarafından İstanbul Bankası (Banque de Constantinople) kurulmuştur. İstanbul Bankası 1852 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür. (Yazıcı, 2015: 6) Osmanlı Hükümeti bu bankanın kurulmasından sonra, 1854 Kırım Savaşı sonrasında ilk kez bir devlet bankasının kurulmasına karar vermiş ve yurtdışından borç alarak İngiliz sermayesinin hakim olduğu merkezi Londra'da bulunan "Ottoman Bank (Bank-ı Osmani)" 1856 tarihinde kurulmuştur. Kurulan bu bankaya 1863 yılında Fransız sermayesi de katılmıştır. 1863 yılında bankanın adı Bank-ı Osmani-i Şahane (Osmanlı Bankası) olarak değiştirilmiştir. Osmanlı Bankasının görevleri arasında, Osmanlı Devleti'nin hazine ile ilgili işlemlerini yapmak ve devlet adına banknot basmak öne çıkmaktadır (Takan, Boyacıoğlu, 2010, 4).

Duyun-i Umumiye'nin 1881 yılında kurulmasını takiben Osmanlı Devleti'nin gelirlerinin uluslararası bir kuruluşun denetimine tabii olması ile sermayedarların ihtiyaç duydukları güvenin sağlanması sonucunda Osmanlı Devletinde yabancı sermayeli bankaların sayısı hızla artmıştır (Coşkun ve diğ., 2012, 4).

Cumhuriyet'in ilanından önce kurulan bankalar yabancı sermayeli olup yabancı şirketleri finanse etmek üzere kurulmuş olan bankalardır ve bu dönem de sadece iki milli sermayeli banka kurulmuştur (Günel, 2007, 173-174). Bu dönemde milli banka olarak nitelendirilebilecek ilk banka örneği, 1863 yılında Mithat Paşa tarafından kurulan “Memleket Sandıkları”dır. Mithat Paşa, halkın elinde bulunan az miktardaki parayı bir araya toplamak ve halka tasarruf alışkanlığı kazandırmak için 1868 yılında “İstanbul Emniyet Sandığı”nı kurmuştur. Memleket Sandıkları'nın tamamı 1888 yılında Ziraat Bankası'nın kurulması ile birlikte bu bankanın birer şubesi gibi görev yapmışlardır. Bu dönemde milli banka olarak değerlendirilen Emniyet Sandığı ve Ziraat Bankası 1907 yılında Ziraat Bankası'nın çatısı altında birleştirilmiştir. (Takan, Boyacıoğlu, 2010, 4) Ziraat Bankası, 1916 yılında yasal dayanaklar ile oluşturulmuş bir resmi kurum niteliğini kazanmıştır. Ziraat Bankası Osmanlı Devleti'nden günümüze kadar gelen ve günümüzde de etkinliğini önemli bir şekilde sürdüren kökleri eskiye dayanan resmi kurumlardandır (Yazıcı, 2000, 8).

2.2.2. Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Türkiye'de 1850-1923 yani Cumhuriyet'e kadar olan bankacılık dönemine bakıldığında zaman borçlanmanın fazla, yabancı sermayeli bankaların hâkim olduğu, çok sistematik ve düzenli bir bankacılık sisteminin olmadığı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye'de bankacılığın, Cumhuriyet'in ilanından sonra gerçek anlamda bir ilerleme kaydettiği söylenebilir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk Bankacılık Sektörü, birkaç küçük yerel banka ile tarım sektörünü finanse eden 110 şube ve sandığa sahip Ziraat Bankası'nın dışında tamamen yabancı bankaların kontrolünde olan bir yapıya sahiptir. Milli bir bankacılık politikası izleme kararı 18 Şubat 1923 yılında İzmir İktisat Kongresinde alınmıştır. (Oğuz, 2016, 225) Alınan bu karar neticesinde 1924 yılında Türkiye İş Bankası, özel sanayi işletmelerine orta ve uzun vadeli krediler vermek amacıyla 1925 yılında Türkiye Sanayi ve Maadin Bankası, ülkenin imar edilmesi ve inşaat sektörüne destek vermek amacıyla 1927 yılında Eytam ve Emlak Bankası (1946 yılında Türkiye Emlak Kredi Bankasına dönüştürüldü), 1930 yılında 15 milyon TL sermaye ile Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB), tekstil, demir-çelik, kağıt, çimento gibi ticari niteliği olan malların üretimine destek vermek için 1933 yılında Sümerbank ve yine aynı yılda şehirlerde ve kasabalarda elektrik, su kanalizasyon gibi alt yapı hizmetlerini gerçekleştirmek için İller (Belediyeler) Bankası, maden ve enerji kaynaklarını işletecek kuruluşlara öncülük etmek ve finansal destek sağlamak için 1935 yılında Etibank, Türk ve

yabancı limanlar arasında ulaşımın sağlanması için 1937 yılında Denizbank, küçük esnaf ve sanatkarlara kredi vermek amacıyla 1938 yılında Halk Bankası, 1944 yılında Yapı ve Kredi Bankası, 1946 yılında Garanti Bankası, 1948 yılında Akbank, 1953 yılında Demirbank, 1954 yılında Türkiye Vakıflar Bankası, 1955 yılında Pamukbank ve 1959 yılında Türkiye Öğretmenler Bankası (TÖBANK) kurulmuştur (Güney, 2010, 3).

1923-1932 yılları arasında milli bankacılık önemli bir gelişme göstermiştir. Bu dönemde milli bankaların haricinde, 29 adet tek şubeli yerel bankalar kurulmuş ancak 1929 yılında yaşanan dünya ekonomik buhranı ile birlikte bu bankaların çoğu kapanmıştır. Devlet bankaları 1933-1944 yılları arasında kurulmuştur. 1945-1960 arası dönem ise özel bankaların kuruluş dönemidir. Özel bankalar II. Dünya Savaşı sonrasında sadece banka sayılarını değil, şube sayılarını da artmış ve bu dönemde büyük bir ilerleme göstermişlerdir (Günel, 2007, 174-175).

1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu bankacılık ile ilgili ilk yasal düzenlemedir. 7129 sayılı yasa ile devlet, bankaları kredi anlamında tam manası ile serbest bırakmış, kredilerin kişiler ve sektörler arasındaki dağılımını önemsememiştir. Bunun sonucu ise serbest rekabet düzeninin ağırlaşması olmuştur (Boyacıoğlu, Takan, 2010, 6).

2.2.3. Planlı Dönemde Bankacılık (1961-1979)

Planlı dönem tüm sektörlerde olduğu gibi bankacılık sektöründe de kamunun müdahalesinin, denetiminin ve etkisinin yoğun olarak hissedildiği bir dönem olarak bilinmektedir. Mevduat ve kredi işlemlerine ait faiz oranları, kredi limitleri ve komisyon oranları uygulanan ithal ikamesi politikalarına bağlı olarak tespit edilmiş, bankaların en önemli görevlerinin ise kalkınma planları ile hedeflenen yatırımların finansmanı olduğu belirtilmiştir. (Kandemir, 2015: 50) Bu dönemde devlet tarafından; 1962 yılında Türkiye Cumhuriyeti Turizm Bankası, 1963 yılında Sınai Yatırım ve Kredi Bankası, 1964 yılında Devlet Yatırım Bankası, 1968 yılında Türkiye Maden Bankası, 1976 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası olmak üzere 5 adet kalkınma bankası kurulmuştur. Ayrıca 1964 yılında Amerikan - Türk Dış Ticaret Bankası ve 1977 yılında Arap – Türk Bankası olmak üzere 2 adet ticaret bankası kurulmuştur (Günel, 2001, 29).

1970 yılında kabul edilen 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası kanunu finansal sistemin en önemli düzenlemelerindendir. Bu dönemde kurulan yatırım bankalarının öncelikli amacı menkul kıymet ihracı ile uzun vadeli kaynak yaratmaktır. Kalkınma ve yatırım bankaları

sağlamış oldukları imkânlar ile Küçük ve Orta Ölçekli işletmeler (KOBİ) için ciddi önem taşımaktadırlar. (Delen, 2019, 8)

2.2.4. 1980 Sonrası Bankacılık

Türk Bankacılık sektörü, diğer sektörler gibi 1980 yılında yaşanan liberalleşme ile birlikte ekonomide dışa açılma politikalarının izlenmesi sonucunda önemli bir gelişme göstermiştir. 24 Ocak 1980 kararı ile sektörün uluslararası rekabete açılması, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nın (İMKB) kurulması, dış ticaretin artması, Merkez Bankası kontrolünde bankalar arası TL ve döviz piyasalarının kurulması, açık piyasa işlemlerine başlanması, banka faizlerinin serbest bırakılması bu gelişmelerden bazılarıdır. Ayrıca 70 sayılı kanun hükmünde kararname (KHK) ile bankacılık sektörüne giriş kolaylaştırılmış ve atıl kalan kaynakların ve kayıt dışında kalan ekonomideki paraların sektöre kazandırılması planlanmıştır (Yazıcı, 2015, 7).

Bankacılık sektörünün yaşadığı en önemli gelişme 3192 sayılı Bankalar Kanunudur. Bu kanun ile ilgili son düzenleme Nisan 1985 yılında yapılmış ve Mayıs 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun ile birlikte bankalar için tek düzen hesap planı, bilanço ve kar-zarar cetveli öngörülmüştür. 1980 sonrasında yaşanan gelişmeler ile Türk Bankacılık sistemi hem ülke içerisindeki yapısını güçlendirmiş hem de uluslararası piyasalarda önemli ilerlemeler kaydetmiştir (Delen, 2019, 9).

1994, 2000 ve 2001 ekonomik krizleri sonucunda kötü yönetimler nedeniyle sıkıntılar yaşayan ve piyasayı da olumsuz etkileyen Yurtbank, Egebank, Sümerbank, Yaşarbank, Demirbank, Etibank ve Park Yatırım Bankası, Ulusal Bank, Kentbank ve Sitebank gibi birçok banka Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF)'na devredilmiştir. Bu gelişmeler, Türk bankalarının hem yurt içinde hem de yurt dışında imajlarını olumsuz etkilemiştir. Türk Bankacılık Sistemi daha önce yaşanan krizlerin aksine 2008 krizinde önemli bir sınav verip bozulan itibarını önemli ölçüde düzeltmiştir (Bulut, Er, 2012, 23; Takan, Boyacıoğlu, 2011, 10).

“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”nın en önemli unsurlarından olan ve bankacılık sisteminin düzenlenmesini öngören “Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı” 15 Mayıs 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yürürlüğe giren bu programa göre, TMSF'ye devredilen tüm bankalar ile sektörde faaliyet gösteren diğer bankaların mali yapısının

güçlendirilmesi ve bu işlemlerin yapılabilmesi için gerekli alt yapının oluşturulması amaçlanmıştır. (Parasız, 2007, 28-29)

“Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı” 2002 yılının başında revize edilmiş ve programın etkili bir şekilde uygulanması, siyasi istikrarın ve dünya ekonomisindeki gelişmelerin de yardımıyla bankacılık sisteminde olumlu yönde ilerlemeler kaydedilmiştir. Merkez Bankası’nın asıl görevinin fiyat istikrarı olduğu TCMB Kanunu’nda yapılan değişiklik ile belirtilmiştir. Görev zararları Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) karşılığı tasfiye edilerek, Kamu Bankaları yeniden yapılandırılmıştır. (Ertem, 2013, 36-37)

2001-2007 yıllarını kapsayan dönemde uluslararası bankaların sektöre girmesi ile birlikte %70 oranında yabancı sermayeli banka özel sektör bankacılığında yer almıştır. Yine bu dönemde özel sermayeli bankalar 2001 krizi nedeniyle kaybettikleri sermayelerini güçlendirmeye başlamışlar, başarılı olamayanlar ise ya birleşme yolunu seçmişler ya da TMSF’ye devredilmişlerdir. (Yazıcı, 2015, 8) 2008-2015 yıllarını kapsayan dönemde ise 2008 finans krizi dünya bankacılık sistemi ile birlikte Türk Bankacılık Sistemi’ni de olumsuz etkilemiştir. Bu kriz ile birlikte sermaye yeterliliği ve risk yönetimi ile ilgili sorunlar ön plana çıkmıştır. Bankalar artan rekabet ve verimlilikte istenen düzeyde olunmaması gibi sorunlar nedeniyle maliyet ve fiyatlandırma üzerinde daha fazla durulmuştur. (Yazıcı, 2015, 8)

Tablo 1. 1’de Türk bankacılık sektöründe bulunan bankaların türlerine göre dağılımı gösterilmektedir. Türk bankacılık sektöründe 2019 yılsonu itibari ile toplam 53 banka faaliyette bulunmaktadır. Mevduat bankaları 34 adet ve sektör içerisinde %64’lük bir oran ile en fazla faaliyette bulunan bankacılık türü olmakla birlikte bu bankaları 13 adet ve %25’lik bir pay ile kalkınma ve yatırım bankacılığı takip etmektedir. Dünya da ve Türkiye’de bankacılık sektöründe yeni bir açılım olan katılım bankaları ise 6 adet olup sektörde %11’lik bir paya sahip bulunmaktadır. Mevduat bankalarının 3’ü kamu sermayeli, 9’u özel sermayeli, 1’i TMSF’ye devredilen ve 21’i ise yabancı sermayelidir. Kalkınma ve Yatırım Bankaları’nın 3’ü kamu sermayeli, Katılım Bankaları’nın ise 3’ü kamu sermayelidir (TBB, [01.02.2020]).

Tablo 1. 1: Türk Bankacılık Sektöründe Bankaların Dağılımı (2019)

Banka Türü	Banka Sayısı	Sektör İçindeki % Payı
Mevduat Bankaları	34	64
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	25
Katılım Bankaları	6	11
Toplam	53	100

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 15.03.2020)

Tablo 1. 2'de Türkiye de faaliyette bulunan bankaların şube ve personel sayıları gösterilmektedir. En fazla şube 10.137 ile mevduat bankalarına aitken onu 1.178 şube ile katılım bankaları ve 62 şube ile kalkınma ve yatırım bankaları takip etmektedir. Personel sayısında ise yine sıralama değişmemekte ve 183.659 ile en çok personel sayısı mevduat bankalarında bulunmaktadır. Mevduat bankalarını 15.143 ile katılım bankaları ve 5.178 ile kalkınma ve yatırım bankaları takip etmektedir. Genel toplama bakıldığında bankacılık sektörünün 203.980 kişilik bir istihdam oluşturduğu görülmektedir.

Tablo 1. 2: Türkiye’de Faaliyet Gösteren Bankaların Şube ve Personel Dağılımı (2019)

Banka Türü	Şube Sayısı	Personel Sayısı
Mevduat Bankaları	10.137	183.659
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	62	5.178
Katılım Bankaları	1.178	15.143
Toplam	11.377	203.980

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 15.03.2020)

2.3. Dünyada Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

Faizsiz bankacılığın başlangıcı olarak M.Ö. 2123 – 2081 arasında hüküm süren Babil Kralı Hammurabi dönemi kabul edilmektedir. Borçlanma işlemlerinin nasıl düzenleneceği Hammurabi kanunları ile düzenlenmiştir. Mabetlerin tekelinde başlayan bankacılık işlemlerinin zamanla bazı zengin Yahudi ailelerin tekeline geçtiğine dair izlere rastlanmıştır. M.Ö. 600 – 465 yılları arasında Fırat nehri çevresinde yerleşik olan İsrail’den sürgün edilen “Egibi” ve

“Murashu” ailelerinin büyük oranda faizsiz kredi kullandırdıklarına dair kayıtlara rastlanmıştır (Akın, 1986, 110-111).

Günümüzde çeşitli teminatlar karşılığında, gerçek ve tüzel kişilere limit tahsisinde bulunan Katılım Bankaları’nın örneklerine Avrupa ülkelerinde de rastlanması mümkündür. 1350’li yıllarda rehin karşılığı kredi veren kurumlar kurulmasına izin veren Fransa, 1361 yılında Londra kardinali tarafından Saint-Paul Kilisesinde oluşturduğu sermaye ile halka faizsiz kredi veren bir fon tesis edilmesine izin veren İngiltere örnek olarak gösterilebilir. Aynı şekilde Almanya’da 1462 yılında Perouse’deki ünlü kredi kuruluşunun da ilk zamanlarda faizsiz kredi verdiği görülmüştür (Akın, 1986, 10)

Osmanlı döneminde ise para vakıfları, faizsiz bankacılık prensiplerinin uygulandığı ilk kurumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatih Sultan Mehmet tarafından İstanbul’un fethinden hemen sonra 1456 yılında 24.000 altın tutarı ile ilk para vakfı kurulmuştur. Bu vakıf, Yeniçeri Ocakları’na verilen yiyeceklerin temini için esnafa finansman sağlamıştır. Zamanla ekonomik hayat içindeki önemini kaybeden para vakıfları XIX. yüzyılda ortadan kalkmıştır (Battal, 1999, 18)

Faiz işlemleri, neredeyse tüm dinlerde kısmen veya tamamen yasaklanmasına rağmen çeşitli dönemlerde süregelmiştir. Bu işlemler XIV. yüzyıldan itibaren kuruluşlar ve ileri gelen zengin aileler tarafından yapılmaya başlanmıştır. XVIII. ve XX. yüzyıl arasında ise modern ve kurumsal bankacılık hizmetleri tüm dünyada yayılmaya başlamıştır. Müslüman düşünürler, faizli işlemleri kullanan bankaların İslam ülkelerinde de faaliyete geçmesi ile birlikte tasarrufların değerlendirilmesi ve ekonomik hayatın gerektirdiği temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için İslam hukukuna uygun bankaların kurulması gerektiğini düşünmüşlerdir (Battal, 1999, 18).

“Faizsiz bankacılık”, modern anlamda, XX. yüzyılda özellikle Müslüman nüfusun yoğun olarak yaşadığı Arap ve İslam ülkelerinde ortaya çıkmıştır. I. Ve II. Dünya savaşları XX. yüzyıl’ın ilk yarısında yaşanmış ve bu savaşlardan tüm dünya ülkeleri etkilenmiştir. Savaşlar sonrasında oluşan hasarın ortadan kaldırılması, ekonomide yaşanan sıkıntıların giderilmesi ve gelişmenin devamının sağlanabilmesi için ülkeler yoğun bir döneme girmişlerdir. Bu dönemde siyasi özgürlüklerini elde eden birçok İslam ülkesindeki bilim insanları, kapitalist ülkelerdeki

gibi ekonomik gelişme sürecinde ihtiyaç duyulacak fonların ancak gelişmiş bir bankacılık sistemi ile daha etkin bir şekilde kullanılabileceğini ileri sürmüşlerdir. (Canbaz, 2016, 152)

1930’lu ve 1940’lı yıllarda İslam bilginleri tarafından yapılan çalışmalara “Faizsiz Bankacılık” düşüncesi genel olarak hakim olmuştur. Bu çalışmaların yapılmasının nedenleri arasında; İslam ülkelerinin kalkınma çabalarına destek olabilecek bir bankacılık sistemine ihtiyaç duyulması ve 1929 yılında tüm dünyayı etkileyen ekonomik krizin yaşanması sayılabilir. (Canbaz, 2015, 154)

İslam dünyasında yapılan bu çalışmaların ilk örneklerine, Asya Kıtası ile eski medeniyetler merkezinden sayılan Mısır’da rastlanmaktadır. Faizsiz bankacılık Mısır’ın Mit Gamr kasabasında devlet başkanı Cemal Abdülnasır döneminde tüm bankaların devletleştirilmesine karşı bir seçenek arayışlarında geliştirilen bir deneme sonucunda ortaya çıkmıştır. Ahmed En-Neccar tarafından yapılan bu deneme faizsiz bankacılık sisteminin tam anlamıyla ilk örneğidir. Köy sandığı gibi faaliyet gösteren bu bankanın kurucusu Ahmed En-Neccar aynı zaman da bankanın hissedarı ve ilk idari elemanıdır (Sümer, Onan, 2015, 298). “Alman tasarruf bankalarının özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya’nın hızla kalkınmasına bulunduğu katkıdan etkilenen En-Neccar, bu bankacılık sistemini İslami esasları uygulayarak Mısır’da uygulamaya çalışmıştır. Bankanın kuruluşu sırasında Almanya’dan hem sermaye hem de süreç konusunda destek almıştır. Ancak faizsiz bankacılık anlayışının hayata geçirileceğini fark eden Almanlar desteği bırakmışlardır. Dönemin ağır siyasi baskıları sonucunda ancak 4 yıl varlığını sürdürebilen banka, 1967 yılında faaliyetini tamamen durdurmak zorunda kalmıştır (Saleh, 1986, 87).

“Nasr Sosyal Bankası”, Mısır’da 1971 yılında devlet desteği ile kurulan ilk faizsiz ticari banka örneği olarak kabul edilmektedir. Faizsiz bankacılığa ilişkin dünyada büyük etki yapan “İslam Kalkınma Bankası” (İKB) 1975 yılında Cidde’de kurulmuştur. İKB sadece kamu tarafından yapılan projelere finansal destek sağlamış, özel sektör ise bu destekten yararlanamamıştır. 1981 yılında Suudi Arabistan, özel sektörün finansmanında ortaya çıkan bu problemin giderilmesi için Kuveyt ve Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki zengin Müslümanların örgütlenmeleri sonucunda İsviçre’nin Cenevre şehrinde “Dar Al-Maal Al-İslami” adlı bir holding kurulmuş ve bu holding aracılığıyla özel sektör finanse edilmiştir. (Sümer, Onan, 2015, 298)

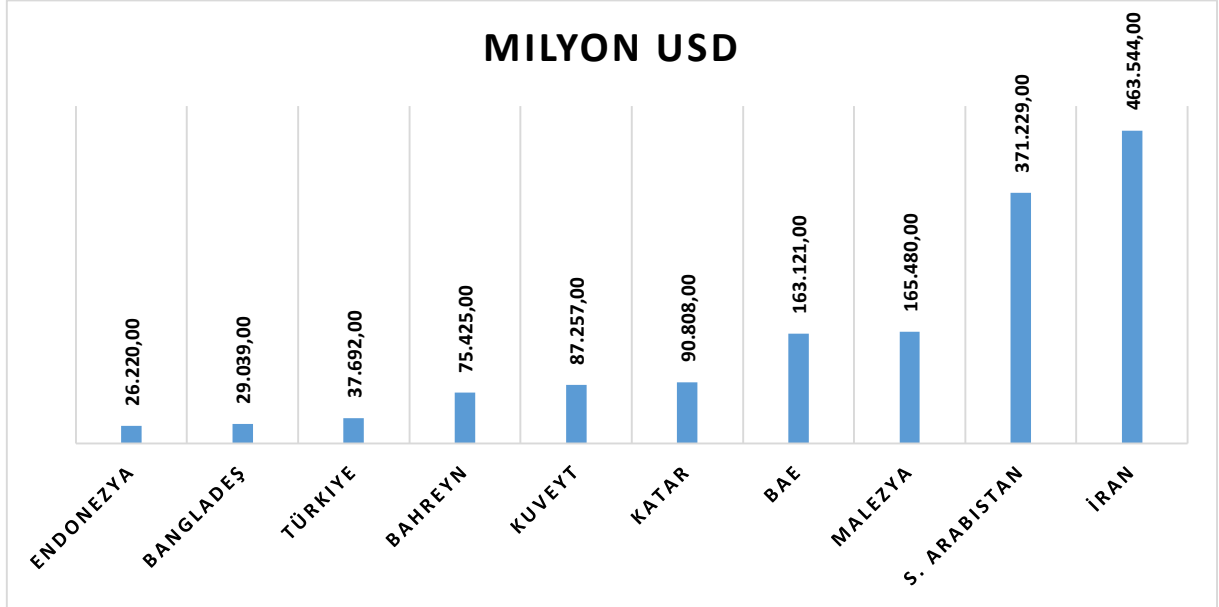
Faizsiz finans sistemi geliştiği ÷lkelerde ÷lkenin b÷y÷kl÷đ÷ne veya coğrafyadan coğrafyaya da değişiklikler g÷stermiştir. Bir yanda sadece faizsiz finans sisteminin bulunduğu İran ve Sudan yer alırken diğer yanda hem faizli hem de faizsiz sistemin bulunduğu; Endonezya, Malezya, Pakistan ve Birleşik Arap Emirlikleri yer almaktadır. Bu ÷lkelerin yanı sıra son zamanlarda katılım bankacılığı ÷rünleri İngiltere, İsviçre ve ABD gibi ÷lkelerde de kullanılmaya başlanmıştır. Bu ÷lkelerde yer alan en önemli iki temsilci HSBC ve Citibank'tır (TKBB, [17.03.2020]).

Katılım Bankacılığı'na sadece Arap yarımadasındaki ÷lkeler değil, Almanya başta olmak üzere Avrupa ÷lkeleri ve diğer gelişmiş ÷lkeler her geçen gün daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Buna örnek olarak günümüzdeki en önemli katılım bankalarının HSBC ve Citibank gibi büyük kuruluşların olması gösterilebilir. Katılım bankaları 1970'li yıllardan itibaren finans sisteminde yer alan önemli konulardan olmuştur ve bu kurumlar günümüzde 60'dan fazla ÷lkede faaliyet göstermektedir. Dünyaca tanınmış bazı köklü bankalar, faizsiz esaslara göre çalışan departmanlar kurarak bu sektörde yer almışlardır. Bu bankalara örnek olarak; Citibank, HSBC, Union Bank of Switzerland, Kleinwort Benson, ANZ Grinlays, Goldman Sachs, İşlamic Bank of Britain verilebilir (TKBB, [2020]).

Batılı bankalar tarafından kurulan ilk katılım bankası Citibank tarafından 1996 yılında 20 milyon dolar sermaye ile birlikte Bahreyn'de kurulan "İşlamic İntvestment Bank"'tır. Günümüzde ABD ve Avrupa'nın önde gelen bazı ekonomik kurumları, katılım bankacılığındaki potansiyeli görerek bu alandaki faaliyetlerini arttırarak kendi bünyelerinde katılım bankacılığı araçları ile ilgili organizasyonlar oluşturmuşlardır. 2008 yılında ortaya çıkan finansal krizden etkilenmeyen katılım bankaları bütün dünyanın ilgisini çekmiştir. Artan bu ilgi sonucunda ise günümüzde İşlam ÷lkeleri dışında; İngiltere'de 5, İsviçre'de 2, Rusya ve Çin'de ise 1'er banka faaliyet göstermektedir (TKBB, [2020]).

Faizsiz bankacılığın aktif büyüklüklerine bakıldığında, bu anlamda en büyük payın %29,1 ile İran'a ait olduğu gör÷lmektedir. İran'ı Arabistan, Malezya, Birleşik Arap Emirlikleri, Kuveyt, Bahreyn ve Katar izlemektedir. Türkiye %4'lük pay ile 8. sırada yer almaktadır. 2016 yılına ait varlık büyüklüklerine göre ilk 10 ÷lke aşağıdaki gibidir.

Şekil 1. 1: Faizsiz Bankacılık Varlıkları İlk 10 Ülke (2016)

ICD-Thomson Reuters, <https://www.thomsonreuters.com/en.html> [20.03.2020]

2016 yılı itibari ile küresel faizsiz finans sektöründe 1.407 adet finansal kurum faaliyet göstermektedir. Sektörün toplam varlıklarının %73'ünü faizsiz bankacılık oluşturmaktadır. Bankacılık sektörünü %16 ile sukuk, %6 ile diğer faizsiz finans kurumları, %4 ile faizsiz fonlar ve %2 ile tekafül sektörü izlemiştir (TKBB, [2020]).

Faizsiz bankacılığın yaygın olarak kullanıldığı ülkelerde, faal olan banka sayısı doğal olarak aktif büyüklük ile paralellik göstermektedir. En fazla bankaya, aktif büyüklük sıralamasında üçüncü olan Malezya sahiptir. Malezya'yı, Endonezya, Bahreyn ve İran izlemektedir. Aktif büyüklük sıralamasında sekizinci olan Türkiye ise 2014 yılında dört banka adedi ile onuncu sırada yer almıştır. 2020 yılı itibari ile Türkiye'de altı adet katılım bankası faaliyet göstermektedir.

2.4. Türkiye'de Katılım Bankacılığının Tarihsel Gelişimi

2.4.1. Katılım Bankacılığının Tanımı

Mevduat bankalarının yaptığı benzer bankacılık işlemlerini gerçekleştiren, ancak riskli bulunmayan ve faize bağlı sabit kazançlı mevduat yerine özel cari hesap ve katılma hesapları adı altındaki yöntem aracılığıyla fon toplayan ve topladığı fonları mevzuatında belirtilen usullere göre kredi olarak kullandıran bankalara katılım bankası denir. Mevzuatında belirlenen

usullere örnek olarak her türlü zirai ve ticari faaliyetlerin ve hizmetlerinin finansmanı, teminat mektubu verilmesi, ithalat ve ihracat işlemlerinin finansmanı, ortak yatırımlarda bulunulması ve yatırımlara özgü ekipmanların sağlanması, ekipmanların firmalara taksitle satılması veya kiraya verilmesi gibi alanlarda kredi kullandırmaları sayılabilir (Eren, 2017, 283). Ayrıca Katılım Bankaları faiz konusunda hassasiyeti bulunan gerçek ve tüzel kişilerin finansman ihtiyacını karşılamaları, tasarruflarını değerlendirmeleri ve modern bankacılık hizmetlerinden faydalanabilmeleri gibi imkânlar sunarak konvansiyonel bankalara alternatif olarak kurulmuşlardır (Ayanoglu, 2013, 7).

Faizsiz Bankacılık bir başka deyimle Katılım Bankacılığı, fon toplanması ve kredi kullandırılması gibi tüm süreçlerde faiz yasağına bağlı olarak yapılan bankacılık uygulamasıdır. Ancak, faizsiz bankacılık sisteminin tam anlamıyla uygulanabilmesi için, tüm işlemlerin temel İslami ilkeler ve uygulamalara uygun bir şekilde yapılması gerekir. Bankacılık ve yatırım faaliyetlerinin faizsiz olarak İslam'ın belirlediği ve teyit ettiği ilkeler doğrultusunda yürütülmesi işlemine faizsiz bankacılık veya katılım bankacılığı denir. Bir başka deyişle, İslam'ın ruhuna, ahlakına ve değer sistemine uygun bir şekilde gerçekleştirilen, İslam Hukuku tarafından belirlenen kurallara göre yapılan bankacılık uygulamalarıdır (Canbaz, 2016, 117).

Günümüzde “İslam Bankacılığı”, “Faizsiz Bankacılık” veya “Katılım Bankacılığı” terimleri genellikle aynı kurumlar için kullanılmaktadır. Ancak, İslam ülkeleri haricinde hem Batı hem de Asya ülkelerinde farklı gerekçeler ile kurulmuş ama İslami nitelik taşımayan bankalar da bulunduğu için “Faizsiz Bankacılık” terimi “İslami Bankacılık” teriminden daha geniş bir kapsamı ifade etmektedir (Tunç, 2016, 39).

2.4.2. Türkiye de Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası'nın (İKB) kurucu üyeleri arasında bulunan Türkiye, 1984 yılında sermaye payını artırarak İKB'nin en büyük ortaklarından birisi haline gelmiş ve yönetim kurulunda sürekli üye bulundurma hakkını elde etmiştir. Bu gelişme neticesinde Türkiye, dış ticaretin artırılmasında, yatırımların desteklenmesinde, finansman yöntemlerinin artırılmasında büyük role sahip olan, dünyanın öncü finans kurumlarından sayılan İslam Kalkınma Bankası bünyesinde faaliyetlerini ve gücünü artırmıştır. Devlet Sanayi İşçi Yatırım Bankası (DESİYAB), tasarruflarını faizsiz araçlarla değerlendirmek isteyen bireylere ve işletme sahiplerine destek vermek için 1975 yılında kurulmuştur. DESİYAB,

Türkiye’de faizsiz bankacılık uygulamalarının gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. DESİYAB bir milyar sermaye ile kurulmuş olup, Türkiye’de faizsiz kredi vererek finansman ve farklılık oluşturan ilk mali kuruluştur (Erdoğan, 2011, 37).

DESİYAB 1975 ile 1978 yılları arasında hem faizli ya da faizsiz kredi kullandırmış hem de iştiraklerde bulunmuştur. DESİYAB kurulurken faaliyetlerinde faizli ya da faizsiz çalışma kararı yönetime bırakılmıştır. Banka faizsizlik ilkesine 1978 yılına kadar özen göstermesine rağmen 1978 yılından sonra faizli sisteme geçerek bu özelliğini kaybetmiştir.

DESİYAB, kuruluş yasası 01.04.1983 tarihli ve 60 sayılı kanun hükmünde kararname ile değiştirilmiştir. DESİYAB’ın kuruluş izin ve faaliyetleri yeniden düzenlenerek 1988 yılında ismi Türkiye Kalkınma Bankası olmuştur. 16.12.1983 tarihinde 83/7506 sayılı kararname ile katılım bankalarının temeli atılmıştır (Günal, 2008, 24).

Faizsiz bankacılık anlayışı Türkiye’de daha büyük ekonomili ülkelere göre daha yavaş bir gelişim göstermiştir. Türkiye’de faizsiz bankacılık sisteminin ilk olarak Turgut Özal’ın başbakan olduğu dönemde liberalleşme ile birlikte oluşan finansal liberalizasyonun getirdiği izin ve özel legalleşme ile temellerini atmıştır. 16 Aralık 1983 tarihinde çıkarılan 83/7506 sayılı kanun hükmünde kararname ile faaliyet için resmi izin verilerek Türkiye’de katılım bankalarının kurulmasına yasal bir zemin oluşturulmuştur. Dünyada “İslami Banka” olarak adlandırılan bu bankalar ülkemizde “Özel Finans Kurumu” olarak belirlenmiştir (Özbay, 2014, 38)

Özel Finans Kurumlarının faaliyet gösterebilmeleri için Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı tarafından 25/12/1984 tarihli resmi gazetede yayınlanan bir tebliğ ile Merkez Bankası görevlendirilmiştir. Merkez Bankası, beyanname içeriklerinin belirlenmesi, cari hesap düzenlemelerinin yapılması, kâr ve zarar katılım hesaplarında toplanan fonlara ilişkin usul ve esasların belirlenebilmesi gibi görevlerde yetkili kılınmıştır. Özel Finans Kurumlarının hukuki anlamda bir statü kazanması 25 Şubat 1985 tarihinde tamamlanmıştır (İştar, 2009, 68)

Türkiye’de 1985 yılında kurulan ve faaliyete başlayan ilk özel finans kurumu Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş. ile Faisal Finans Kurumu A.Ş.’dir. Bu gelişmeyi takiben; 1989 yılında Kuveyt Türk Evkaf Finans Kurumu A.Ş. 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu A.Ş., 1995 yılında İhlas Finans Kurumu A.Ş., 1996 yılında Asya Finans Kurumu A.Ş. sektöre dahil olmuş ve faaliyete başlamışlardır (Özbay, 2014, 38).

Özel Finans Kurumları'nın kuruluş ve faaliyet izinleri 19 Aralık 1999 tarihine kadar 83/7506 sayılı kanun hükmünde kararname ile revize edilmekteydi. Bankacılık hizmeti sunan özel finans kurumlarının yerleri kanunda bankalardan farklı değerlendirilmekteydi. Bu sebepten dolayı yurtiçi ve yurtdışı işlemlerinde sıkıntılar oluşabilmekteydi. 1999 yılında 4491 sayılı kanun ile özel finans kurumları 4389 sayılı bankalar kanunu kapsamına dahil edilmiştir. Ancak özel finans kurumları bankacılık kanuna dahil edilmiş olsa da adlarında “banka” kelimesinin bulunmamasının karışıklıklara sebep olması nedeniyle 2005 yılında 5411 sayılı bankacılık kanunu ile “Özel Finans Kurumu” adı “Katılım Bankası” olarak değiştirilmiştir (Özsoy, 2012, 84).

Anadolu Finans Kurumu ile Family Finans Kurumu 2005 yılında birleşerek faaliyetlerini Türkiye Finans Katılım Bankası adı ile sürdürmüştür. Katılım Bankaları arasında birlik ve koordinein sağlanması amacı ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB) kurulmuştur (Özsoy, 2012, 84). Katılım bankacılığına yeni bir soluk getirmesi ve devlet tarafından desteklenmesi amacı ile tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 TL sermayesi ile Ziraat Katılım Bankası 2014 yılında Bankacılık Denetleme ve Düzenleme (BDDK) Kurulu'nun kararı ile kurulmuş ve 2015 yılında faaliyetlerine başlamıştır (Ziraat Katılım Bankası, [22.03.2020]).

Vakıf Katılım Bankası ise; tamamı T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Bayezid Han-ı Sani (II. Bayezid) Vakfı, Mahmut Han-ı Evvel Bin Mustafa Han (I.Mahmut) Vakfı, Mahmut Han-ı Sani Bin Abdulhamit Han Evvel (II. Mahmut) vakfı ve Murat Paşa Bin Abdusselam (Murat Paşa) vakfı tarafından ödenmiş 805.000.000 TL sermaye ile 2015 yılında kurulmuş, 2016 yılında ise faaliyete başlamıştır (Vakıf Katılım Bankası, [22.03.2020]).

2.4.3. Türkiye’de Katılım Bankacılığının Ortaya Çıkış Sebepleri

Mevduat bankaların haricinde bankacılık faaliyetlerinde bulunan kuruluşların olmayışı ve mevduat bankalarını tercih etmeyen bireylerin tasarruflarını altın, döviz ve gayrimenkul gibi banka dışı yollarda kullanmasına ve kaynakların atıl kalmasına neden olmuştur. İslam’da faizin haram olarak kabul edilmesi Müslüman ülkelerde finansal işlemlerin yürütülebilmesi için alternatif bir bankacılık sisteminin kurulmasını gerekli kılmıştır. Bu kapsamda, faizsiz bankacılık prensibine göre işleyen, toplamış olduğu fonları ekonomiye yönlendirerek, ülkenin

gelişmesi için gerekli olan sermayeye ek kaynak sağlayan finansal kuruluşlar İslam ülkelerinde kurulmaya başlanmıştır (TKBB, [22.03.2020]).

Katılım bankalarına ihtiyaç duyulmasının bir diğer nedeni ise; İslam coğrafyasında yer alan ülkelerin yeraltı kaynaklarından elde ettikleri gelirleri Amerika ve Avrupa ülkelerinin bankalarında değerlendirmeleridir. Gelişmekte olan bu ülkeler kalkınma finansmanı yetersizliği yaşamalarından dolayı farklı yöntemler geliştirmek için çabalamışlardır. Bu kapsamda Ortadoğu ülkeleri, petrolden elde edilen gelirleri ülkelerinde İslami usullere göre değerlendirilmesi ve kalkınma için gerekli finansmanın sağlanabilmesi amacıyla faizsiz bankacılığı geliştirmişlerdir (Başaran, 2003, 48).

Faizsiz Bankacılığın ortaya çıkmasında etkili olan faktörler; dinî, ekonomik, siyasal ve sosyal nedenler olarak sınıflandırılabilir.

2.4.3.1. Dinî Nedenler

İslam dininin faizi haram kılması, faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasındaki en önemli nedendir. İslam dininde yer alan yasakların nedeni yasaklanan şeylerin insan hayatında çeşitli zararlara yol açmasıdır. Faizin İslam dininde yasak olmasının nedenleri; gelir-gider dengesini bozması, ülke kalkınmasını yavaşlatması, yatırım projelerinde maliyete ek olarak risk artışına neden olması ve verimliliği fazla kârı az olan yatırımların gerçeğe dönüşmesini engellemesi etkilidir (Tenekeci, 2017, 7).

Tüm semavi dinlerde faizcilik, üretime dayalı olmadığı ve emek veya ticaret riski barındırmadığı gerekçeleri ile haksız kazanç yolu sayılarak yasaklanmıştır. Mekke’de ilk olarak Miraç ile ilgili hadislerde tefeciliğin (Riba) kötülendiği görülmektedir. Yine Mekke’de inen bir ayette ribanın tasvip edilmediğine işaret edilmektedir. Medine’de konuyla alakalı inen ayette ise Yahudilerin yaşadıkları sıkıntıların nedenleri arasında kendilerine yasaklandığı halde faizi kullanmaları gösterilmektedir (Döndüren, 2014, 866).

Ticarette insanlar olanaklarını ve zamanlarını harcayarak yaptıkları işlemlerden kâr veya zarar ederken, faiz işlemlerinde bir çaba gerektirmeden, risk olmadan kesin olarak belirlenmiş oranda faiz geliri elde etmektedir. Bu bağlamda İslami kaynaklar ticaret neticesinde kazanılan kârı helal, faizi ise haram olarak belirtmektedir. Bu koşullar sonucunda faizin haram olduğunu düşünen yatırımcıların atıl fonlarını değerlendirmek istemesi de faizsiz bankacılık çalışmalarına neden olmaktadır.

2.4.3.1.1. Faiz Kavramı

Faiz, paranın bulunduğu ilk çağlardan itibaren para ticareti sonucunda ortaya çıkan bir kavramdır. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen belgeler, dünyadaki en eski mesleğin para ticareti olduğunu göstermektedir. Günümüzde ise para ticareti kredi olarak adlandırılmaktadır. Faiz veya tefecilik gibi para ticaretinden elde edilen kazanç yasağı sadece İslam dinine özgü bir yasak olmayıp, diğer semavi dinlerde ve kültürlerde de faiz ve tefeciliğe dair yasaklamalar ve sınırlamalar getirilmiştir. M.Ö. XXIV. yüzyılda hükümdar Manu tarafından Hindistan’da, yıllık faiz oranı için %24’lük bir sınırlama getirmiştir. M.Ö. XIX. yüzyılda ise Babil kralı Hammurabi, borçlanma faiz oranlarına sınırlamalar getirmiştir (Uslu, 2005, 31).

Faiz, sermaye sahibinin sermayesini belirli süre kullandırması sonucunda elde ettiği getiridir. Faiz, aynı zamanda mali fonların maliyeti olarak da değerlendirilmektedir. Mevduat fazlası olanlar tasarruflarının kullanımlarını faiz geliri karşılığında başkalarına devretmekte, fon ihtiyacı olanlar da gerekli fonu faiz ödeyerek temin etmektedirler (Öztürk, 2011, 15).

Faiz teorilerinin neredeyse hepsinin ortaya çıkış noktası, sermayeyi üretken olarak kabul etmeleridir. Yani sermaye, servet ve kazanç elde etmenin ana kaynağı olarak değerlendirilmektedir. “Paranın zaman değeri” prensibi ise sermayeden kazanç sağlama yöntemi ile açıklanabilmektedir. Bu prensibe göre faiz, sermayenin bugün ve gelecekteki değerleri arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır. Sermayenin kullandırılmasının karşılığı olarak, zaman farkı bedelinin üretimden bir pay olarak faiz şeklinde sermayedara ödenmelidir. Keynes de bir gelir olarak kabul ettiği faizi; sermayedarın belirli bir süre için likiditenin kullanımından vazgeçmek karşılığında elde ettiği gelir olarak tanımlamıştır (Özsoy, 2012, 114).

Faiz, konusu belirli bir miktar paranın ödenmesinden ibaret olan borç durumlarında alacaklı kişinin paradan mahrum kaldığı süreye ve belirli bir orana bağlı olan karşılık olarak adlandırılmıştır (Evren, 1987, 27). Diğer bir deyişle faiz, bankalara belirli süreliğine yatırılan para karşılığında kazanılan ya da belirli süreliğine verilen borç üzerinden alınan emeksiz getiri olarak adlandırılabilir. Türkçede faiz olarak kullanılan kelimenin Arapça karşılığı “Riba”dır. Bu “riba” ifadesi, ziyade (fazlalık) ve nema (artma, çoğalma) anlamına gelmektedir (Özsoy, 1993, 59).

2.4.3.1.2. Kâr Kavramı

Kâr, bir üretim döngüsü içerisinde, emek eşliğindeki sermayenin, paradan mal ve hizmete, mal ve hizmetten paraya dönüştürülmesi, yani takas süresi içerisinde işletilmesi sonucunda, iktisadi varlıklardaki durumlarda toplum yararına oluşan pozitif değerden emek ve sermayenin almış olduğu paydır (Sümer, Onan, 2016, 302).

İslam dinine göre tüccar istediği mal ya da hizmeti aldatma, kandırma olmamak şartıyla istediği fiyattan satabilir. Yüksek ve tutarsız fiyatlar olmaksızın helal malların ticaretinin yapılması uygundur. Yüksek ve tutarsız olması durumunda devlet fiyatlara müdahale ederek taban ve tavan fiyat uygulaması yapabilir. İslam’a uygun şekilde yapılan ticaret sonucunda peşin alınan malın üzerine eklenen kâr payının, onun satışını gerçekleştiren kişi veya kurum tarafından kazanç olarak alınması uygun bulunmuştur.

Katılım Bankaları, fon topladıkları müşterileri ile bir nevi ortaklık anlaşması yapmaktadırlar. Yani topladıkları fonlarla bir tüccar gibi ticari faaliyetlerde bulunmakta ve yapmış oldukları bu faaliyetler sonucunda oluşan kâr veya zarara sermaye sahibi ve banka olarak ortak olmaktadır. Bu ortaklık sonucunda hesap sahibinin elde ettiği tutara kâr payı adı verilmektedir. Sermaye sahibi elinde bulundurduğu sermayesini bankaya verirken kâr oranı önceden belirlenmemektedir.

2.4.3.1.3. Faiz ile Kâr Kavramlarının Karşılaştırması

Bir malın peşin ya da vadeli satışından elde edilen kazanç “kâr”, paranın vadeli satışından elde edilen kazanç ise “faiz” denilmektedir. Klasik bankalar tasarruf sahiplerinden fonlarını başta belirli bir faiz oranı karşılığında toplamaktadır. Katılım bankalarında ise fon sahiplerine faiz gibi baştan sabit bir gelir garantisi verilmediği gibi yatırılan anaparanın da garantisi bulunmamaktadır.

Tablo 1. 3: Kar Payı ile Faiz Arasındaki Farklılıklar

Kâr Payı	Faiz
Vade sonunda belli olur.	Vade başında belirlenir.
Müşteriye ödenecek kâr payı, havuzda toplanan fonların kullandırılması sonucunda doğan kârdan ödenir. Müşteriye ödenen kâr ile fon kullanan müşteriden alınan kâr arasında birebir ilişki vardır.	Müşteriye ödenecek faiz, bankanın çeşitli kaynaklarından elde ettiği gelirlerden ödenir. Bunların başında kredi faizleri gelir. Ancak kredilerden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasında birebir ilişki yoktur.
Finansmandan alınan kâr payı ile tasarruf sahiplerine ödenen kâr payı arasında tam bir paralellik vardır. Makas sabittir açılıp kapanmaz.	Krediden alınan faizle mevduata ödenen faiz arasındaki paralellik güçlü değildir. Makas şartlara göre açılıp kapanır.
Müşteriye ödenecek kâr payı, bankanın kullandığı fonlardan sağlanan kâra bağlıdır. Banka az kâr ederse müşteriye de az kâr payı alır. Zarar ederse, müşteri de zarara katlanmak zorundadır.	Müşteriye ödenecek faiz, bankanın kârına bağlı değildir. Banka az ya da çok kâr elde etse de veyahut zarar elde etse de müşteriye ödenecek faiz başta belirlenen oran üzerinden hesaplanır ve bu oran vade sonuna kadar değişmez.
Kâr payı, nakdi bir kredinin karşılığı olmayıp mutlaka bir mal veya hizmet alım satımı veya ortaklık neticesinde ortaya çıkar.	Faiz bankacılıkta mutlaka bir borç ilişkisinin karşılığı olan fazlalıktır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin internet sitesinden alınmıştır. (www.tkbb.com.tr,[25.03.2020])

Katılım bankaları ile mevduat bankalarının ana faaliyetlerindeki bu önemli farklara karşın kamuoyunda büyük oranda, “ bu bankaların ikisi de aynı” veya “faiz ile kâr payı aynı şeyler” gibi algılar mevcuttur. Bu algıların sebebi ise faiz ile kâr payı kavramlarının doğru bir şekilde bilinmemesi ve farklılıklarının araştırılmamasıdır. Bu şekilde anlaşılmasının esas nedeni, her iki tür bankacılıkta da kredi kullanan müşterilerinden elde ettikleri faiz ve kâr (vade farkı) oranları ile tasarruf sahiplerine ödemiş oldukları faiz ve kâr payı oranlarının birbirine yakın olmasıdır. Bu yakınlığın nedeninin ise şu şekilde açıklanması mümkündür: Aynı piyasa koşullarında ve ekonomide faaliyet göstermesi ve tasarruf sahiplerinden sağladıkları fonların kısa vadeli olması nedeniyle (ortalama vade, 35 gün) büyük ölçüde piyasanın kısa vadeli

finansman ihtiyacını karşılamaktadır. Kredi faiz ve kâr oranları, faaliyette bulunulan piyasa koşulları tarafından belirlenmekte ve bu sektörde bulunan tüm bankalar piyasada oluşan fiyatlara göre fon kullanmaktadır (TKBB, [26.03.2020]).

Piyasada oluşan oranlar birbirine yakın olduğu için kredi müşterilerinden sağlanan finansman gelirleri de birbirine yakın oluşmaktadır. Finansman gelirleri birbirine yakın olduğu için bu defa her iki bankacılık modelinin tasarruf sahiplerine dağıttıkları kâr payı ve faiz oranları birbirine yakın olmaktadır. Böylece hem finansman (kredi) oranları hem de katılım fonu (mevduat) oranları birbirine yakın seyretmektedir (TKBB, [2020]).

Katılım bankacılığı ile klasik bankacılığın kâr ve faiz oranların yakınlıklarına değil, fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinin ticaret helal, faiz haram emrine uyup uyulmadığı gibi farklılıklarına bakılmaktadır. Ayrıca, faiz ile kâr oranları arasındaki fark ekonomik konjonktürel dalgalanmaların yaşandığı kriz dönemlerinde artmaktadır. Oranlar arasındaki farkın artması genel olarak krize giriş ve krizden çıkış dönemlerinde yaşanmaktadır (TKBB, [26.03.2020]).

Örneğin Türkiye’de 2009 yılında konjonktür gereği mevduat bankaları faizleri 6-7 puan düşürmüşler ve bu nedenle katılım bankalarının kâr payı oranları bu bankaların faiz oranlarına göre 6-7 puan yüksekte kalmıştır. Katılım bankalarında oran artma ya da düşme gibi bir politika izlenmemektedir. Bunun nedeni ise topladıkları fonları ticaret aracılığıyla reel sektörde işlem yaptıklarından dolayı olası bir spekülasyon ya da kriz dönemlerinde kâr oranları çok fazla etkilenmemektedir. Sadece elde edilen kâr, banka ve müşteri arasında paylaşılmaktadır. Katılım bankalarının vermiş olduğu kâr payı oranının diğer bankaların tersine düştüğü dönemlerde yaşanmaktadır. Örneğin, mevduat bankaları 2013 Mayıs ayında ortaya çıkan Taksim Gezi Parkı olaylarında finansal piyasaların kızıışması sonucunda faiz oranlarını 3-4 puan arttırmışlardır. Bu durumda katılım bankalarının dağıttıkları kâr payları finansal etkilerin reel sektöre yansıma sürelerinin geç olmasından dolayı diğer bankalara nazaran 3-4 puan aşağıda kalmıştır. AB ile yaşanan gerginlikler ile 15 Temmuz kalkışması gibi siyasi olaylar, FED’in faiz artırımını gibi ekonomik olaylar nedeniyle piyasaların yeniden baskı altına girmesi sonucunda 2016 yılında da mevduat bankaları, faiz oranlarını artırmak zorunda kalmışlar ve katılım bankalarının 3-4 puan üzerine çıkmışlardır (TKBB, [26.03.2020]).

Sonuç olarak her iki banka türünün karşılaştırılmasında önemli nokta, onların finansman müşterilerinden elde ettikleri faiz ve kâr oranı ile tasarruf sahiplerine dağıttıkları kâr payı ve faiz oranları değil, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri olmalıdır. Çünkü faiz ve kâr payında oluşan farklılığın asıl sebebi fon kullandırma ve fon toplama yöntemleridir (TKBB, [26.03.2020]).

2.4.3.2. Ekonomik Nedenler

Faizsiz bankacılığın ortaya çıkmasında rol oynayan ekonomik nedenlerin başında, petrol fiyatlarının ve doların 1973 ve 1979 yıllarında yaşanan petrol şoklarının etkisi ile hızla yükselişi sonucu İslam ülkelerinin ekonomik işbirliğine karar vermesi gelmektedir. Bu işbirliğinin sağlanmasındaki koşul ise dolar cinsinden gelirleri artan İslam ülkelerindeki bankacılık sisteminin yetersiz olmasıdır. 1970’li yıllarda petrol fiyatlarında yaşanan artış sebebi ile OPEC ülkelerinin dış ticaret fazlaları artmış ve petro-dolar olarak adlandırılan bu fonlar tasarruf olarak finans sistemi gelişmiş olan batı ülkelerine kaymıştır, dolayısıyla İslam ülkelerinin gelişmesine pek katkı sağlamamıştır. Tasarruflar batılı ülkelerin gelişmesine katkıda bulunurken diğer yandan ise petrol kazançları bulunan Arap ülkelerinde gelir dağılımının bozulmasına neden olmuştur. İslam ülkeleri, ekonomilerini olumsuz yönde etkileyen bu gelişmelere çözüm aramaya başlamışlardır. Aynı zamanda, hem petrol kaynakları bulunmayan hem de doğal kaynakları ve emek gücü olmasına rağmen sermaye yetersizliği nedeniyle ellerinde var olan kaynaklarını değerlendiremedikleri için geri kalmış ve gelişmekte olan ülkeler arasında yer alan İslam ülkeleri de bulunmaktadır. Faizsiz bankacılığın kuruluşunda, sermaye fazlası bulunan İslam ülkelerinin fon açığı olan İslam ülkelerine bu fonların aktarılması ve bu durumun her iki taraf için de olumlu sonuçlar vereceği fikri önemli bir faktör olmuştur (Türkmenoğlu, 2007, 16).

1973 yılında Cidde’de düzenlenen bir toplantıda, İslam Konferansı Teşkilatı’na üye ülkelerin hem ekonomik hem de sosyal gelişimine katkıda bulunmak üzere kredi desteğinden yararlanabilecekleri bir bankanın kurulmasına karar verilmiştir. Alınan bu karar sonucunda, Türkiye’nin de kurucu ortaklarından olduğu İKB’nin 1974 yılında kurulması ile faizsiz bankacılık faaliyetleri hız kazanmış ve yeni kurulacak olan faizsiz işlem yapacak bankaların kurulumuna teknik açıdan büyük destek sağlanmıştır (Yozgat, 2010, 16).

Geleneksel bankacılığa ek olarak faizsiz bankacılığın olmadığı ekonomilerde faize karşı hassasiyeti bulunan bireylerin geleneksel bankalara yatırılmayan tasarrufları, hem genel ekonomi işleyişi açısından hem de tasarruf ve yatırım sahipleri açısından kayba neden olmakta ve bu kaynaklar atıl kalmaktadır. Tasarruf sahiplerinin fonlarının ekonomiye kazandırılması için faiz hassasiyetlerinin en fazla olduğu İslam ülkeleri başta olmak üzere birçok ülkede faizsiz bankacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve yaygınlaşmasına yönelik girişimler hız kazanmıştır (Aras, Öztürk, 2011, 168).

Türkiye açısından da katılım bankacılığının gelişmesi çok önemlidir. İnançları gereği faizden kazanç elde etmek istemeyen ve tasarruflarını altın, döviz gibi yatırım araçlarına çeviren insanlar, birikimlerini yastık altı şeklinde yaparak atıl kalmasına neden olmaktadır. Atıl kalan bu tasarrufların ekonomiye dâhil edilip yatırımları finanse etmeleri için katılım bankacılığı faaliyetlerine ihtiyaç duyulmaktadır (Türkmenoğlu, 2007, 17).

Günümüzde geleneksel bankalar, kalkınmayı hızlandıracak uzun vadeli yatırım kredileri yerine, kısa süreli kredilerin kullanımına ağırlık vermekte, bunun sonucunda da gelişme konjonktüründe olan ülkeler kalkınma hedeflerine ulaşma konusunda büyük engellerle karşılaşmaktadır. Katılım bankalarının yatırım projelerine plasman sağlayarak gelişme konjonktüründe olan ülkelere bu açığı kapatabileceği düşünülmektedir (Bulut, Er, 2012, 28).

2.4.3.3. Siyasi Nedenler

İslam dinini aynı zamanda rejim olarak da uygulayan Suudi Arabistan ve İran gibi ülkeler, 1970'lerden itibaren Faizsiz Bankacılığı direkt, Pakistan ve Endonezya gibi ülkeler ise aşamalı olarak uygulamaya başlamışlardır (Kalaycı, 2013, 61).

Türkiye'de faizsiz bankacılığın faaliyete başlayabilmesi için hem ulusal hem de uluslararası çevrelerde önemli çalışmalar yapılmıştır. Türkiye, 1975 yılında kurulan İslam Kalkınma Bankası'nın kurucu üyeleri arasında yer almış ve 1984 yılına gelindiğinde ise kuruluşun en büyük ortaklarından biri olmuştur. Böylece, İslam ülkeleri ile olan ilişkilerini geliştirme ve yapılan işbirliklerinde etkinliğini artırma fırsatını yakalamıştır (Deran, Özulucan, 2009, 90).

Türkiye'de katılım bankalarına ihtiyaç duyulmasının sebepleri arasında; İslam ülkelerinin bu bankalar aracılığıyla transfer ettiği sermayeden yararlanmak, faiz kullanmak istemeyen ve tasarruflarını yastık altında tutan bireyleri ekonomik sisteme dâhil etmek ve

faizsiz bankacılığın yaygın olarak kullanıldığı Arap ülkeleriyle ekonomik, kültürel ve siyasi ilişkileri geliştirmek gibi faktörler sıralanabilir (Kalaycı, 2013, 61).

2.4.3.4. Sosyal Nedenler

Katılım bankacılığına ihtiyaç duyulmasının nedenlerden birisi de sosyal nedenlerdir. Bir toplumda sosyal barışın sağlanabilmesi için gelir dağılımının dengeli olması en önemli faktörlerdendir. Katılım bankacılığı sistemi ile bireyler gelir dağılımı arasındaki dengesizliğin giderilmesi, sermayenin kullandırılması sonucunda elde edilen faizden kaynaklanabilecek sebepsiz zenginleşmenin önlenmesi ve emek arzı edenlerin aleyhinde gelişen sosyal adaletsizliklerin giderilmesi amaçlanmaktadır (Pehlivan, 2016, 300). Faize karşı hassasiyeti bulunmadığı için klasik bankalardan fon sağlayan kişilerin ticari faaliyetlerinde gözlemlenen gelişmeler sonucunda gelirlerindeki artış gelir dağılımında adaletsizliğe yol açtığından, faize karşı duyarlı olan kişilerin atıl fonlarının değerlendirilmesi ve gelir dağılımında adaletin sağlanması için katılım bankalarının kurulması önem taşımaktadır.

Toplumlarda yönlendirebilme gücünü elinde bulunduran kişiler genel olarak sermaye sahipleridir. Yatırım yapmak isteyen kişiler tarafından sermayeye duyulan ihtiyacın artması ile sermayedarlar kimi zaman bu gücü kötüye kullanabilmekte ve piyasadan daha yüksek oranlarda faiz getirisi elde etmek istemektedirler. Bu durum ise toplumda sosyal barışı tehlike altına sokan en önemli tehdit unsurunu beraberinde getirmektedir. Bu açıdan katılım bankaları, faize karşı olan bir toplumda finansal ihtiyaçların faizsiz bir şekilde nasıl karşılanacağına dair çözümler üreterek, sosyal barışa katkı sağlayan kuruluşlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Çalışma prensipleri gereğince katılım bankaları sadece ekonomik değil aynı zamanda da sosyal sorumluluk taşıyan kuruluşlardır. Ekonomik büyümenin sağlanması ve gelir adaletsizliğinin ortadan kaldırılması ile toplumsal barışa katkıda bulunulma sorumlulukların başında gelmektedir (Tunç, 2016, 176-177).

3. TÜRKİYE’DE KONVANSİYONEL BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞI SİSTEMLERİ VE KARŞILAŞTIRMASI

Bu bölümde konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarının fon toplama ve fon kullandırma yöntemlerinin incelenmesi ile farklılıklarına değinilmekte ve bu banka türlerinin verilerinin karşılaştırması yapılarak Türkiye ekonomisine katkıları incelenmektedir.

3.1. Konvansiyonel Bankacılıkta Araçlar

Mevduat bankalarının, fon talebinde bulunan müşterilerine kredi kullandırabilmek için öncelikli amacı fon toplamaktır. Bu amaç ile mevduat bankalarında cari hesap (vadesiz mevduat) ve tasarruf mevduatı (vadeli mevduat) olmak üzere iki ana yöntem bulunmaktadır.

3.1.1. Mevduat Toplama Araçları

Mevduat toplama araçlarını açıklarken ilk olarak cari hesap (vadesiz mevduat) ele alınmakta olup daha sonrasında ise tasarruf mevduatı (vadeli mevduat)’na değinilmektedir.

3.1.1.1. Cari Hesap (Vadesiz Mevduat)

Cari hesap bir diğer adı ile vadesiz mevduat hesabı; bireylere nakit saklama, para yatırma ve çekme işlemlerini yapabilme, eft/havale işlemleri ile para transferi, otomatik ödeme talimatları ile ödemeleri kolaylıkla yapma ve nakit yerine banka kartı ile ödeme, çek kullanma, senet tahsile verme gibi imkânlar sunan bir hesap türüdür.

Vadesiz mevduat hesabı birçok bankacılık işlemlerinin kullanılabilmesi için her bireyin öncelikli olarak açtırması gereken hesaptır. Bu nedenle bankacılık işlemlerinin temelini oluşturmaktadır. Cari hesaplar, vadeli mevduat hesaplarında olduğu gibi hesap sahibine herhangi bir getiri kazandırmamaktadır. TL cinsinden açılan cari hesapların yanı sıra dolar, Euro, altın gibi farklı döviz birimi cinsinden hesap açtırılabilmektedir.

3.1.1.2. Tasarruf Mevduatı (Vadeli Mevduat)

Vadeli mevduat hesabı; konvansiyonel bankaların fon toplamak için birikimlerini bünyelerinde belirli bir vade süresince tutan müşterilerine önceden belirlenen bir oranda faizi vade sonunda ödediği bir hesaptır.

Müşterinin elde edeceği getirinin miktarında hem bankanın sunmuş olduğu faiz oranı hem de hesaba yatırılan tasarruf miktarı belirleyici olmaktadır. Vadeli mevduat hesabı ilk uygulandığı zamanlarda sadece TL cinsinden uygulama imkânı sunulurken, günümüzde; birikimli mevduat hesabı, vadeli altın hesabı, vadeli döviz hesabı, çeyiz hesabı, şubesiz açılan mevduat hesabı ve çift para birimli mevduat hesabı gibi çeşitleri de mevcuttur.

Vadeli mevduat hesabı overnight yani 1 gün vadeli açılabilceği gibi 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve 5 yıl vadelide açılabilmektedir. Müşterinin vadelide bulundurduğu mevduatını belirli bir süre sonrasında çekme ihtimaline karşı kırık vadeli olarak adlandırılan ayrı bir seçenek mevcuttur. Kırık vade ile faiz kaybının da önüne geçilmektedir. Vadeli mevduat hesabında getiri oranı başlangıçta belirli olduğu için müşteriye risksiz bir kazanç sunmaktadır. Bu yönü ile katılım hesabından tamamen ayrılmaktadır.

3.1.2. Kredi (Fon) Kullandırma Araçları

Bu başlık altında ise bankanın toplamış olduğu mevduatları nasıl kullandığı yani kredi kullandırarak nasıl gelir elde ettiği ele alınmaktadır.

Kredi; en genel anlamı ile bir varlığın belirli bir süre ile ve geri alınması koşuluyla talepte bulunan kişi veya kuruma ödünç olarak verilmesidir. Kredi, esasında mübadele sistemine dayanmaktadır. Bankalar Kanunu'na göre ise kredi; "birey veya bir kuruma doğrudan ya da dolaylı olarak nakit, kefalet, mal, teminat şeklinde ve niteliğindeki değerlerin verilmesi, gerçek ve tüzel kişilerin kefaletlerinin kabul edilmesi veya tahvillerin satın alınması olarak tanımlanabilmektedir." Kredi veren kişi veya kurum, vermiş olduğu değeri geri alamama riskine karşılık olarak teminat almaktadır. Günümüzde kredi işlemleri özel finans kurumları veya bankalar aracılığı ile yapılmaktadır. Kredi talep eden tarafın kullanmış olduğu kredi tutarı ile birlikte önceden belirlenen bir orandaki faize istinaden belirli bir tutarı belirlenen vadede ödeme yükümlülüğü bulunurken, krediyi kullandıran kuruluş da sözü geçen maddi olanağı veya fonu, karşılaştırılan süre boyunca kullanmamayı kabul etmektedir. Yani kredi, fon arz eden ile

fon talebinde bulunan birimler arasında güven esasına dayanan bir ekonomik işlemdir (Aras, 1996, 28; Kölemezli, 1982, 183).

Kredi işlemlerinde kabul edilen temel unsurlar bulunmaktadır. Bunlar; vade, güven, risk ve gelir olmak üzere dört tanedir. Vade unsuruna göre; geleceğin belirsizliğinden dolayı vade süresi uzadığı zaman kredinin geri alınabilme riski artmaktadır. Vade süresi kredi kullanım sürecinin başlangıcında belirlenmekte, bu nedenle risk ve faiz hesaplamaları da vadeye göre belirlenmektedir (Perçin, 1999). Güven unsuruna göre; kredi işlemi güvene dayanan bir işlemdir bu nedenle kredi veren kurum verilen kredinin vadesinde ödenmemesine karşılık olarak kredi kullandırdığı kişi veya kurumdan teminat alarak karşılıklı güven ilişkisini somutlaştırma gereği hissetmektedir (Cole and Mishler, 1998). Risk; bir bankanın kullandırmış olduğu kredinin vadesinde geri ödenmeme ihtimali için kullanılırken, aynı zamanda kredi kullandıran kurum tarafından da kredi tutarı bankanın riskleri arasında tanımlanmaktadır. Kredi veren kurumlar açısından kredi işlemlerinde risk unsurunun en aza indirilmesi önem arz etmektedir (Perçin, 1999). Gelir unsuruna göre; kredi veren kurumlar ellerinde bulundurdukları kaynakları ve toplamış oldukları fonları faiz ve komisyon gibi gelirler elde etmek için talep eden kişi ve kurumlara kullandırmaktadırlar. Bankaların fon toplamak ve fon kullandırmak dışında vermiş olduğu çeşitli hizmetler mevcut olup bu hizmetlerini devam ettirebilmek için tüm bu hizmetler karşılığında komisyon geliri elde etmeyi amaçlamaktadırlar. Bu bakış açısına göre, bankalar kredi kullanımı sonucunda da komisyon geliri elde etmektedirler ve bu yol ile bankaların kredi verimliliği de artmaktadır (Durak, 2000, 213).

Mevduat bankalarında krediler genel olarak bireysel ve kurumsal olarak ayrılmaktadır. Bu iki kredi türü kendi içerisinde de alt sınıflara ayrılmaktadır. Kredilerin, bireysel krediler; konut kredisi, taşıt kredisi, tüketici (ihtiyaç) kredisi ve diğer olmak üzere dörde ayrılması mümkündür. Krediler, bireysel krediler ve kurumsal krediler haricinde bazı faktörlere göre de sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre krediler; nitelik açısından krediler, teminatları açısından krediler, vadeleri açısından krediler, kullanım amaçları açısından krediler, kullanan taraf açısından krediler olmak üzere sıralanabilir (Ataçoğlu, 2006, 32-59).

Nitelik açısından krediler; nakdi ve gayri nakdi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Nakdi krediler; bankanın belirli bir faiz karşılığında belirli bir vade ile ödünç para vermesi şeklinde tanımlanabilir. Gayri nakdi krediler ise bankanın belirli bir komisyon karşılığında gerçek veya tüzel kişiler adına garanti vermesi veya kefil olması, yani herhangi bir olumsuz durumun

gerçekleşmesi halinde ortaya çıkacak zararın sorumluluğunu üstlenmesi olarak tanımlanabilir. Bankalar Kanunu'nda net bir tanım bulunmamakla birlikte bankanın vermiş olduğu teminat mektupları, kefaletler, aval, ciro gibi işlemler gayri nakdi kredi olarak kabul edilmektedir (Ataçoğlu, 2006, 32-59).

Teminatları açısından krediler; teminatsız (açık) kredi ve teminatlı kredi olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Teminatsız (açık) kredi; bankanın müşterisine belirli bir oranda ve belirli bir vade ile ödünç para verdiği ve karşılığında herhangi bir teminat talebinde bulunmadığı kredidir. Teminatsız (açık) kredide; müşterinin aldığı kredi miktarı ile birlikte belirlenen faizi de ilgili vadede ödeyeceği beyanı esastır ve almış olduğu kredinin karşılığında bankaya herhangi bir teminat vermemektedir (Ataçoğlu, 2006, 32-59).

Vadeleri açısından krediler; kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli krediler olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Kısa vadeli krediler; vadeleri en fazla 12 ay olan kredilerdir. Orta vadeli krediler; 12 ay ile 5 yıl arasında ödeme imkânı sunmaktadır. Uzun vadeli krediler ise 5 yıldan daha uzun vadelerde krediyi geri ödeme imkânı sunmaktadır (Ataçoğlu, 2006, 32-59).

Kullanım amacına göre krediler ise işletme kredisi, üretici kredisi, yatırım kredisi ve tüketici kredileri olmak üzere dört grupta sınıflandırılabilir. İşletme kredisi; üretim yapmak amacıyla kurulan bir firmada üretimin başlamasından ürünün piyasaya sürülme aşamasına kadar olan süreçteki giderleri karşılamak amacı ile kullanılan kredidir. Üretim süresine göre kredinin vadesi belirlenmektedir. Üretici kredisi; aslında yatırım ve işletme kredilerini de kapsayan bir kredi türüdür. Bu kredi ile bir üretim biriminin faaliyete başlaması ve devam ettirilebilmesi için kullanılan kredilerdir. Yatırım kredisi; üretim amaçlı kurulan firmanın sabit değerlerini karşılamak amacı ile alınan kredilerdir. Fabrika, yol, köprü, turistik tesis gibi yapımlarında kullanılabilir. İşletmeye yapmış olduğu yatırımının faaliyete başlayarak kâra geçtikten sonrasında ödeme imkânı verildiği için bu kredi uzun vadeli. Tüketici kredisi; tüketim malı almak amacı ile kullanılan kredilerdir. Bu krediler bankalar, özel finans kurumları ve malı pazarlayan firma tarafından kullanılabilen kredilerdir (Ataçoğlu, 2006, 32-59).

3.2. Katılım Bankacılığında Araçlar

İslami çerçevede geliştirilen ve faizsiz bankacılık olarak da adlandırılan katılım bankalarının genel olarak bakıldığında klasik bankalardan çok farklı bir yol izledikleri

görülmektedir. Mevduat bankaları gibi fon talebinde bulunan müşterilerine fon sağlayabilmek için ilk hedefi fon toplamak olan katılım bankalarının kullanmakta olduğu farklı yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler özel cari hesaplar, yatırım hesapları, tasarruf hesapları ve katılım hesapları olmak üzere dört başlık altında ele alınmaktadır.

3.2.1. Mevduat Toplama Araçları

Katılım bankacılığında fon toplama araçları; mevduat bankalarında da bulunan özel cari hesap ve tasarruf (yatırım) hesabıdır.

3.2.1.1. Özel Cari Hesaplar

Katılım bankalarında yer alan cari hesapların mevduat bankalarındaki vadesiz mevduat hesaplarından farkı bulunmamaktadır. Bu hesabın işleyişinde hesap sahibine herhangi bir kazanç sunulmamaktadır. Hesap sahibine, istediği anda parasını kullanabilme imkânı sunulmaktadır. Bu hesapların kullanımında yatırım amacı ön planda olmamakla birlikte paranın çalınması, kaybolması gibi tehlikeler önlenmekte ve bankaların sağlayacağı hizmetlerden de yararlanılmaktadır. Bankaların sağladığı hizmetlere, EFT/Havale, çek karne kullanımı, çek/senet tahsile koyma örnek olarak verilebilir (Bayındır, 2005, 53).

Katılım bankalarında fon toplama işlevini yerine getiren özel cari hesap ve katılım hesaplarının her ikisinde bulunan mevduatlar devlet tarafından güvence altına alınmaktadır. Bankacılık kanununda 2005 yılında yapılan değişiklik ile katılım bankalarında yer alan hesaplar da konvansiyonel banka mevduatları gibi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) tarafından güvence altına alınmıştır. TMSF'nin web sitesinde “Türkiye’de faaliyet gösteren bir kredi kuruluşunun yurt içi şubelerinde gerçek kişiler adına açılan ve çek keşide edilmesi dışında ticari işlemlere konu olmayan TL, döviz ve kıymetli maden cinsinden;

- Tasarruf mevduatı hesaplarının anaparaları ile bu hesaplara ilişkin faiz reeskontları toplamının,
- Katılma hesapları birim hesap değerleri ve özel cari hesapların 150 bin TL’ye kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır.”

İfadesine yer verilmektedir. Özetle, hem katılım bankalarında hem de mevduat bankalarında yer alan mevduatlar 150 bin TL’ye kadar devlet güvencesi altındadır (TMSF, [30.03.2020]).

Katılım hesaplarından kısa dönemde yüklü miktarlarda mevduatın çekilmesi halinde oluşabilecek riskli durumlarda cari hesaplarda bulunan fonlar kullanılabilir (Akın, 1986, 146). Bu durum neticesinde de kaynak maliyetini minimize ve kârlılığını maksimize etmesinden dolayı cari hesap katılım bankaları için özel önem teşkil etmektedir (Güngör, 2018, 56).

3.2.1.2. Katılım (Yatırım) Hesapları

Katılım hesapları; ilgili banka ile hesap sahibi arasında emek-sermaye ortaklığına imkân veren hesaplardır. Öyle ki hesap sahibi elinde bulundurduğu fonunu bankaya belirli bir vade ile vermekte ancak banka tarafından hesap sahibine bir getiri garantisi verilmemektedir. Banka faaliyette bulunduğu ticari işlemde elde ettiği kâr veya zararını oranlara göre pay etmektedir.

Katılım hesapları ile vadeli mevduat hesapları benzerlik göstermelerine karşın işleyiş olarak birbirlerinden farklılıklar göstermektedirler. En önemli farklılık, katılım hesabında vadeli mevduat hesaplarında olduğu gibi getiri garantisinin olmaması ve bu getiri oranının süreç başında belli olmaması sayılmaktadır. Bir diğer önemli farklılık ise katılım hesapları ile ticari bir işleme ortak olan müşterilerin yatırdıkları anaparayı, bankanın ticari işlemde zarar etmesi durumunda geri alamamasıdır. Katılım bankaları katılım hesapları aracılığıyla toplamış oldukları fonları 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve üzeri şeklinde vadelere ayırarak benzer vadeli hesaplardan gelen paraların bulunduğu havuza aktarırlar. Katılım bankaları ayırmış oldukları bu fonların vadelerine ve oranlarına göre hesap sahiplerini kâra veya zarara ortak etmektedirler. Elde edilen kârın en fazla %20'sini alabilmekte geri kalan %80 kârı ve anaparayı havuza aktarmaktadırlar. Müşterilerden katılım hesaplarından kazandıkları gelirden %15 oranında stopaj kesintisi yapılmaktadır. Katılım hesaplarından belirlenen vade öncesinde de para çekilebilmekte, ilgili katılım bankasının onay vermesi halinde hesapta kalan tutar üzerinden getiri oranı tekrar hesaplanarak vadesi devam ettirilebilmektedir. Katılım hesapları 1980 sonrasındaki liberalleşme sürecinin getirdiği serbesti ile döviz ve kıymetli maden cinsinden de açılabilir (Bayındır, 2016, 36; Canbaz, 2016, 188; Yazıcı, 2015, 57).

Katılım hesapları, müşteri ile banka arasında mevduat hesabındaki borç-alacak ilişkisinin aksine ortaklık ve bunun sonucunda da kâr-zarar ilişkisi kurmaktadır (Arslan, 2017: 5). Bu ortaklık ilişkisi sonucunda ne kadar kazanç elde edeceği belli olmayan müşterinin sermaye olarak kullanmış olduğu anaparasını da kaybetme riski bulunmaktadır. Mevduat bankalarında olduğu gibi katılım bankalarında da hem katılım hem de cari hesapların TMSF

tarafından sigorta altına alınmış olması anaparada yaşanacak olası bir kaybı kısmen de olsa telafi etmektedir (Canbaz, 2015, 176).

Katılım bankaları birçok ülkede müşterilerine daha fazla getiri imkânı sunan mevduat bankaları ile birlikte çalışmaktadır. Bu durum, faiz hassasiyeti bulunmayan katılım bankası müşterilerinin mevduat bankasına kayabilmesi endişesine sebep olmaktadır. Bu durumu engellemek amacıyla katılım bankaları katılım hesabı müşterilerine kârın düşük olduğu dönemlerde kârı dengelemek için “kâr dengeleme tazminatı” ödeyebilmektedirler. Ancak banka, müşterisine vade başında böyle bir durum vadetmediyse müşterisine karşı bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bu tazminat bankanın önceki dönemlerde elde ettiği kârdan ve kârın dağıtmadığı kısmından karşılanmaktadır. Bu kârlar özkaynak hesabı adıyla kâr payı dengeleme rezervi adı altında takip edilmektedir (Yatbaz, 2019, 62).

3.2.2. Kredi (Fon) Kullandırma Araçları

Katılım bankaları toplamış oldukları fonları geliştirmiş oldukları farklı araçlarla ticari ortaklık bağları kurarak piyasayı fonlamaktadırlar. Kredi kullandırma araçları başlığı altında geliştirilen farklı araçlara değinilmektedir.

3.2.2.1. Mudaraba (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudaraba iktisadi anlamda bir tarafın sermayesini diğer tarafın ise emeğini ve tecrübesini ortaya koyduğu bir ortaklık olarak tanımlanmaktadır. Mudaraba emek-sermaye ortaklık bağı kurması nedeniyle sermaye tarafının ticari faaliyetlerde sadece fon sağlamasından dolayı pasif ortaklık olarak da adlandırılmaktadır. İlk örneklerine İslamiyet öncesinde de rastlanan mudaraba, Avrupalı ülkelerdeki komandit şirket işleyişine benzeyen eski bir ticari işlemdir. Mudaraba girişimci ruha sahip olup, sermaye sıkıntısı çeken kişilerin kredi kullanımına imkân verdiği için özel sektörde önemli bir finansman yolu olmaktadır (Akbulak, Özgüç, 2004, 3).

Mudarabanın, genel olarak İslamiyet’in ilk yıllarında da rastlanan bir ticari ilişki olmasından dolayı İslami bankacılığın doğmasına ve gelişmesine önemli katkılarının olduğu kabul edilmektedir (Sangmi ve Khaki, 2012: 4). İslamiyet öncesine örnek olarak, evlenmeden önce Hz. Muhammed (s.a.v.)’in emeğini Hz. Hatice (r.a.)’nin sermayesini ortaya koyarak yapmış oldukları ticari faaliyet gösterilebilir (Özsoy, 2012, 38).

Mudaraba uygulamalarında İslamiyet sonrası döneme örnek olarak ise Hz. Ömer (r.a.)'in yetimhanelere ait olan paraları Irak ve Medine arasında ticaret yapan tüccarlar vasıtasıyla kullanarak değerlendirmesi gösterilebilir (Çizakça, 1999, 5).

Mudaraba işleminde taraflardan sermayesini ortaya koyan kişi veya kişilere rabbu'l mal veya sahibu'l mal, emeğini ve tecrübesini ortaya koyan kişi veya kişilere ise mudarib denilmektedir. Mudaraba işleminde paylaşılacak kâr oranları, sözleşme aşamasında yani ortaklık başlamadan önce belirlenmekte ve sabit oranlarda pay edilmektedir. Kâr oranının ortaklığın öncesinde belirlenmesi gibi sözleşmenin süresinin ne kadar olacağı da yine sözleşme aşamasında belirlenen bir husustur. Sözleşmede ortaklığın belirli bir tarihe kadar yürürlükte kalması kararlaştırılmış ise bu süreden önce tek taraflı olarak fesih edilmemektedir. Ancak ortaklar anlaşmalı olarak süre öncesinde de fesih edebilmektedirler. Kurulan ortaklık neticesinde yapılan ticari faaliyetten zarar edilmesi durumunda emeğini ortaya koyan tarafın kasıtlı bir hareketi veya bir kusuru var ise zarar belirli oranlarda ortaklara yansıtılmaktadır. Ancak emeğini ortaya koyan tarafın bir kusuru yok ise zarar sermayedarın sorumluluğundadır (Bhatti, 2011, 3; Odabaşı, Aktepe, 2012, 297).

Mudaraba iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. Birincisinde katılım bankacılığı fon kullandıran vasfı ile sermaye ortaya koyarken girişimci olan diğer ortak ise emeğini ve tecrübesini ortaya koymaktadır. Bu durumda katılım bankası finanse eden, diğer ortak ise yöneten taraf olmaktadır. İkinci yöntemde ise müşteriler katılım bankalarında açtırdıkları hesaplara yatırmış oldukları tasarrufları ile katılım bankasının yapmış olduğu ticari faaliyetlere ortak olmaktadır. Yani müşteri sermayedar olurken, katılım bankası ise emeğini ortaya koyan ortak konumunda olmaktadır. Ayrıca mudaraba sözleşmeleri “al-mukayyadah” (sınırlandırılmış mudaraba) ve “al-mutlaqah” (mutlak mudaraba) diye ikiye ayrılmaktadır. Sınırlandırılmış mudaraba; ortaklardan sermaye sahibinin emeğini ortaya koyan tarafa kısıtlamalar getirdiği, mutlak mudaraba ise sermayedarın emek sahibine herhangi bir kısıtlama getirmediği ve tam yetki verdiği sözleşme türleridir (Taqi Usmani, 2002, 31-32).

Mudaraba yönteminde kredi riski, likidite riski ve operasyonel maliyetlerin artması olmak üzere üç tür risk bulunmaktadır. Bu tür işlemlerde ortaklık sözleşmesi ile fon kullanıldığı için sermayesini kullandıran tarafın mudarip'ten teminat alması söz konusu olmamaktadır. Bu durumda kredi riskinin fazlası ile yüksek olmasına neden olmaktadır. Likidite riski ise yapılan ortaklık anlaşması sonucunda ortaya konulması kararlaştırılan sermaye ile konulan sermayenin

yani aktif ve pasif arasındaki farkın fazla olması durumu olarak tanımlanmaktadır. Mudaraba işleminin düzgün bir şekilde ilerleyebilmesi için uzman kişiler tarafından sürecin yönetilmesi ve takip edilmesi gerekmektedir. Bu durumda operasyonel maliyetler artmaktadır (BDDK, [30.03.2020]).

3.2.2.2. Müşareke (Sermaye Ortaklığı)

Müşareke kelimesi “şereke” kökünden gelmekte olup ortaklık anlamına gelen Arapça bir kelimedir. Ortaklık anlamına gelen şirket ve iştirak kelimeleri de aynı kökten türemektedir (Çetin, 2017: 112). Müşareke yöntemi her iki tarafın da sermayeye katıldığı bir ortaklık türüdür. Müşareke sonucunda elde edilecek kârlar önceden sözleşmede belirlenen oranlarda taraflar arasında paylaştırılmaktadır (Salehuddin, Saiti, 2016, 2).

Müşareke ortaklığında dağıtılacak kâr oranı sözleşmede taraflar arasında belirlenirken olası bir zarar etme durumunda üstlenilecek sorumluluk ise sermayedeki pay oranına göre belirlenmektedir. Mudarebe işleminde emeğini ortaya koyan girişimci taraf sermaye koymazken müşareke’de hem emek hem de sermaye ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu ortaklıkta her iki tarafın da riski mevcuttur (Bulut, 2018, 387). Yapılan bu ortaklık sonucunda oluşacak zararın sorumluluğu sermaye oranına göre belirlenirken kârda böyle bir durum söz konusu olmamaktadır. Daha az sermaye ortaya koyan taraf daha fazla oranda kâr alabilirken, daha fazla sermaye ortaya koyan taraf ise sermaye oranından daha az kâr elde edebilmektedir. Müşarekede müşteri yani girişimci hem sermayesini hem de emeğini ortaya koyduğu için kârdan daha fazla pay alabilmektedir (Cüre, 2017, 6).

İslam hukukunda kâr oranının belirlenmesine yönelik farklı görüşler mevcuttur. İmam Şafii ve Maliki’ye göre kâr oranının ortaklığa konulan sermaye oranı ile aynı olması gerekmekte iken İmam Ahmed Bin Hanbel’e göre ise ortaklar karşılıklı anlaşarak istedikleri kâr oranını belirleyebilirler. İmam Ebu Hanife ise ortağın emeğini ortaya koyması koşuluyla kâr oranında farklılaştırma yapılmasını caiz olarak değerlendirmektedir. Aksi takdirde girişimci olan ortak emeğini ortaya koymuyorsa alacağı kâr payı oranının sermaye oranını geçemeyeceğini belirtmektedir (Usmani, 1998, 24).

Faizsiz finansman yöntemine göre çalışan özel finans kurumları veya katılım bankaları müşareke ortaklığına iki şekilde ortak olabilmektedirler. Birinci yöntem olarak doğrudan kendileri şirket kurarak ortak olabilecekleri gibi diğer bir yöntem olarak da şirketlere ortak

olarak yeni bir ortaklık girişiminde bulunabilmektedirler. Katılım bankaları bu ortaklığı fonlarken kendi özkaynaklarını kullanabilecekleri gibi katılım hesapları aracılığıyla toplamış oldukları fonları da kullanabilmektedirler (Bayındır, 2005, 94).

Azalan müşareke (Müşaraka-i Mütentakısa) tıpkı müşareke gibi bir projeyi finanse etmek veya bir varlığı satın almak konusunda anlaşılan bir ortaklık türüdür. Ancak azalan müşareke’de, sözleşmede belirlenen dönemlerde müşteri katılım bankasının sermaye paylarını bankaya ödeyerek katılım bankasının ortaklık payını devralmaktadır. Katılım bankasının ortaklıktaki pay oranı azaldığı için almış olduğu kâr oranı da azalmaktadır. Belirlenen süre sonunda ise ortaklık haklarının tamamı müşteriye geçmektedir (BDDK, 2013, 37-38).

Mudaraba sisteminde yönetim emeğini ortaya koyan ortak tarafından yapılmaktayken müşareke sisteminde yönetimde her iki taraf da söz hakkına sahip olmaktadır. Ancak ortakların uzlaşması halinde yönetim uzmanlara da devredilebilmektedir. Müşareke ortaklığı farklı şekillerde sona erebilmektedir. Bunlardan ilki sözleşmede ortakların belirli bir süre üzerinde anlaşmaları ve süre dolduğu zaman ortaklığın bitmesi, bir diğeri ise süre yerine belirli bir amaç üzerinde anlaşılması ve bu amaç gerçekleştirildikten sonra ortaklığın kendiliğinden sona ermesidir. Ortaklık sözleşmede belirlenen şartların haricinde ölüm veya kişinin akıl sağlığını kaybetmesi gibi mücbir sebepler sonucunda da sona ermektedir (Usmani, 2002, 31-32).

Türkiye’deki katılım bankalarının araç kullanımında müşareke yöntemi çok fazla tercih edilmemektedir. Bunun nedeni müşareke’nin diğer araçlara göre daha fazla risk içermesi ve uygulama maliyetinin daha yüksek olması olarak gösterilmektedir. Müşareke’nin yerine yoğun rekabetten dolayı daha düşük kârlılık ile çalışan Murahaba aracı daha fazla kullanılmaktadır (Mercimek, 2018, 375).

3.2.2.3. Murabaha

Murabaha kelime anlamı olarak artma, çoğalma anlamına gelmekte olup Arapça kökenli bir kelimedir. İslami bankacılıkta fon kullandırma yöntemi olarak kullanılan murabaha, katılım bankasının bir malı peşin alıp kâr marjı (mark up fiyatlama) eklenmiş olarak vadeli bir şekilde satış işleminin yapılmasıdır. İslami bankacılıkta en çok kullanılan finansman yöntemi murabaha’nın işleyişi genel olarak şu şekildedir; bir malı satın almak isteyen kişi öncelikle katılım bankasına müracaat etmektedir, müşteri bankadan malı satın alması için siparişte bulunmakta katılım bankası ise talep edilen bu malı öncelikle kendi nam ve hesabına satın

almaktadır. Malı satın alan banka malın maliyetini müşterisine bildirmekte ve üzerinde anlaştıkları kâr marjını da ekleyerek belirli bir vade ile müşterisine malın satışını yapmaktadır (Abdulrahman, 2015, 160).

İslam Hukuku'nda bir ticari emtianın satın almak ve satmak için şekil şartı bulunmamaktadır. Taraflar arasındaki akit (sözleşme) icap ve kabul ile kurulmaktadır. İcap ve kabul de ise belirli bir şart aranmayıp, yazılı, sözlü hatta sadece malı alıp parasını ödemek suretiyle ve günümüzde ise modern iletişim araçları kullanılarak da yapılabilmektedir. Bu sebeple katılım bankalarının satıcıdan malı aldığıının göstergesi olarak bir tapu devrinin yapılması gibi bir zorunluluk bulunmamaktadır. Bunun nedeni, İslam Hukuku'na göre bir malının sahibi olmak için tapusuna gerek olmamasıdır. Tapu karışıklıkların olmasını önlemek adına hakları korumak ve zayıatları önlemek için geliştirilmiş bir kayıt yöntemidir (TKBB, [02.04.2020]).

Katılım bankaları malı hem satın aldıkları zaman hem de malın satışını yaptıkları zaman karşılaşılabilecek devir işlemlerinin operasyonel maliyetlerini ve zaman kaybını önlemek için iki farklı yöntem ile murabaha işlemini gerçekleştirmektedirler. Bu iki yöntem; sipariş formu uygulaması ve vekâlet yöntemidir. Sipariş formu uygulamasında katılım bankasının malın satıcısına göndermiş olduğu formla hem malın banka tarafından alındığı hususunda anlaşılmakta hem de malın katılım bankası adına malı bankadan talep eden kişi veya kuruma devretmesi üzerinde anlaşılmaktadır. Bir diğer yöntem olan vekâlet yönteminde ise banka, müşterisini malı satıcıdan banka adına satın alma ve bankadan da kendi adına devrini yapmaya yetkili olarak tayin etmektedir. Ancak her iki yöntemde de müşteri ile satıcı arasında banka işlemlerinden önce herhangi bir akit, fatura veya irsaliye düzenlenmemiş ve malın sevki veyahut da hizmetin alınmamış olması gerekmektedir. Katılım bankaları belirtilen bu yollarla malı aldıkları zaman fikhî anlamda malın sahibi olurlar ve malı müşterilerine satabilme hakkına sahiptirler (TKBB, [02.04.2020]).

İslam Hukuku'nda ticari işlemlerde kâr amaçlı mal alım satımına izin verilmektedir. Bu nedenle murabaha yöntemi hem dünyada hem de Türkiye'de İslami bankacılıkta en yaygın kullanılan araçlardan birisidir (Bhatti, 2011, 3). Murabaha'nın yaygın olarak tercih edilmesinin bir diğer sebebi ise hem spot piyasalarda hem de vadeli piyasalarda işlem yapılabilmesidir (AAOIFI, 2012, 161-191).

Murabaha’da müşteriye satış işlemi yapılırken eklenen kâr oranının önceden belirlenmesi konusunda İslam bilginleri arasında çeşitli görüş farklılıkları mevcuttur. Murabaha işlemi yapılırken kâr oranının belirlenmesinde gelecekteki LİBOR gibi belirsiz bir endekslenmesinin caiz olmadığı belirtilmektedir (AAOIFI, 2012, 161-191).

Modern murabaha olarak adlandırılan ve günümüzde faizsiz bankacılık sektöründe yaygın olarak kullanılan yöntemde alıcı (müşteri), banka ve satıcı olmak üzere üç taraf bulunmaktadır. Klasik murabaha olarak adlandırılan yöntemde ise sadece alıcı ve satıcı bulunur ve satıcı tarafından mala belirli bir kâr eklenerek alıcıya satılır. İslam bilgilerinin çoğu modern murabaha’nın da caiz olduğu görüşündedirler. Ancak bazı bilginler kâr payını esas alan murabaha işleminin faizli bankacılıktaki gelirden farklı olmadığı görüşündedirler. Ancak murabahada bir mal veya hizmet alımı söz konusu iken konvansiyonel bankacılıkta paranın kullanımından elde edilen bir gelir söz konusudur. Ayrıca murabaha ile peşin olarak alınan malın müşteriye vadeli olarak satılması nedeniyle kârın gelecek öngörülerek belirlenmesinde sakınca görülmediği belirtilmektedir (Bayındır, 2005, 75-83).

3.2.2.4. İcara (Finansal Kiralama)

“Kiralamak” anlamına gelen icara İslam Borçlar Hukuku’na göre bir hakkın belirli bir süreliğine belirli bir bedel karşılığında kullandırılması olarak tanımlanmaktadır. Bu tür işlemler günümüzde finansal kiralamaya denk gelmektedir. Bu icara işleminde kiraya verene “mustacir”, kiralayan tarafa ise “mucir” ve kiralama karşılığında ödenen ücrete ise “ucra” denilmektedir (Bardakoğlu, 2018, 379-385; Usmani, 2002, 109).

Bir işletmenin üretim yapmak için gerekli olan bina, ekipman, arsa, makine, taşıt, demirbaş ve hatta yazılım programı gibi ihtiyaçlarının temininde kullanılan bir yöntemdir. Katılım bankası gerekli olan bu ihtiyaçları öncelikle satın almakta ve daha sonra amortisman paylarını ve piyasa şartlarını göz önüne alarak belirlenen bir kâr payı ve belirli bir vade ile işletmeye kiraya vermektedir (Gül ve diğ., 2017, 144). Yapılan bu icara sözleşmesinde ilgili malın mülkiyetinin bankada olduğunun ve kiralamanın süresi, bedeli gibi konuların açık bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. İcara yöntemi ile eskiden daha çok gayrimenkul ve menkul varlıkların alınıp kiralaması yapılırken günümüzde artık teknolojik ürünlerin ve yazılım programlarının tedarikinde de bu yöntem kullanılmaktadır (Doğan, 2008, 27).

İslami bankacılıkta genel olarak sadece faizin kullanılmaması değil aynı zamanda İslam Hukuku'nda ticareti uygun bulunmayan hizmet ve ürünlerin finanse edilmemesi de söz konusudur. Bu nedenle icara yöntemi ile alınan malın İslam Hukuku'na uygun olması gerekmektedir. İcara iki farklı şekilde uygulanabilmektedir. Yaygın olarak kullanılan yöntem ilgili malı kiralayan kişiye, kira sözleşmesinin vade bitiminde malın devrinin yapılmasıdır. Bu devir işleminde iki farklı yol bulunmaktadır. Bunlardan ilki müşteri ile banka arasında kira sözleşmesi yapılırken devir konusunun da yapılan sözleşmenin içerisinde yer aldığı “ijarah muntahia bi al-tamlık”tir. Bir diğer yöntem ise “al-ijarah thumma al-bai”dir. Bu yöntemde banka ile müşterisi arasında ilk olarak finansal kiralama (icar) sözleşmesi bu sözleşme sona erdikten sonra da malın devrini sağlayan satış sözleşmesi (al-bai) yapılmaktadır. Bir diğer icara yöntemi ise malın müşteriye kiralandığı ancak sözleşme bittikten sonra devrinin yapılmadığı, yani malın ilgili finans kuruluşunda kaldığı yöntemdir (Balala, 2011, 29; Central Bank of Malaysia, 2010, 3; Tekbaş, 2013, 5).

3.2.2.5. Selem

Selem, vadeli satış işleminin tersi olarak bilinmektedir. Şöyle ki; vadeli mal satışında mal alıcıya sözleşmenin imzalandığı gün veya çok uzak olmamak kaydı ile sözleşmede belirtilen gün teslim edilirken, ödemenin ileriki bir tarihte yapıldığı satış işlemidir. “Selem” de ise satışı yapılan malın bedeli satıcıya peşin olarak ödenmekte ve mal sözleşmede belirtilen ileri ki bir tarihte alıcıya teslim edilmektedir. Katılım bankaları selem yolu ile belirli mallar için peşin ödemeler yaparak fon kullanırlar. Bu nedenle katılım bankası malı aldığı kişi ile yaptığı sözleşmede alıcı tarafında yer alırken, almış olduğu malı bir başka müşterisine satarken satıcı pozisyonunda yer almaktadır (Sangmi ve Khaki, 2012, 14).

İslami finans çerçevesinde bakıldığında belirsizlik ve risk barındıran işlemlerin caiz bulunmadığı ve yasaklandığı görülmektedir. Bu nedenle selem yoluyla henüz ortada olmayan bir malın satışının yapılıyor olması farklı görüşlere sebep olmaktadır. Ancak yapılacak olan sözleşme de belirli şartların açıklığa kavuşturulması ile belirsizliklerin ve risklerin ortadan kaldırılabilceği görüşü nedeniyle selem'in uygulanmasındaki sakıncalar ortadan kaldırılmaktadır. Sözleşme de satılacak olan malın özelliklerinin, miktarının, ödeme koşullarının ve malın teslim tarihinin net bir şekilde belirtilmesi gerekmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki, selem her türlü malın satışı işleminde kullanılabilecek bir yöntem değildir.

Bu yöntem ile finanse edilecek ürünlerin, kolay karşılanabilir ve olası bir gecikme veya zarar durumunda kolayca tazmin edilebilir olmasına dikkat edilmektedir (Kettell, 2011, 117).

3.2.2.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisna yöntemi, müşterinin talep ettiği niteliklere uygun malı üreticinin anlaşılan fiyat üzerinden üretmeyi taahhüt ettiği bir sözleşme türüdür. İstisnayı selemden ayıran en önemli özellik, istisnada sözleşmeye konu olan malın müşteri tarafından katılım bankası aracılığıyla talep edilmesi sonucunda üretici ile banka arasında istisna sözleşmesi imzalanmasıdır. Selem ile olan diğer farklılıklar ise ödeme şekli, malın niteliği ve teminidir. Selemde satın alınan malın değeri peşin ödenirken, istisnada peşin ya da taksitli olarak ödenebilmektedir (TKBB, [02.04.2020]).

İstisna yöntemi katılım bankaları tarafından genellikle inşaat işleri, altyapı projeleri ya da talebe dayalı olarak üretilebilecek malları finanse etmek için yaygın olarak kullanılmaktadır. Ticari işlemlerde genel olarak alıcı ve satıcı olmak üzere iki taraf mevcutken, istisna yönteminde katılım bankası da bu sürece dâhil olabilmektedir. Bu durum sonucunda satıcı malın üretimini yapabilmek için daha kolay fona ulaşabilmekte ve alıcı da peşin ya da taksitli ödeme imkânı ile daha kolay ihtiyacını karşılayabilmektedir. Banka ise yapmış olduğu bu aracılık ile hem reel sektöre katkıda bulunmakta hem de komisyon kazanmaktadır (Kettell, 2011, 103-104).

3.2.2.7. Teverruk

Teverruk işlemi, bir malın vadeli alınıp peşin fiyatla bir başkasına satılmasıdır. Teverruk'te kişinin zorda kalması ve ödünç para bulamaması durumunda, nakde ihtiyaç duyan kişi banka aracılığıyla satıcıdan yüksek fiyattan ve vadeli olarak aldığı malı daha sonra daha düşük bir fiyattan üçüncü bir kişiye satarak nakit ihtiyacını karşılamaktadır. Teverruk kullanımının caiz olup olmadığı Türkiye'de halen tartışılmaktadır. İslam'da selem satışı yani paranın peşin ödenip malın vadeli olarak teslim edilmesi ya da vadeli satış yani malın peşin olarak alındığı ve bedelinin ise vadeli olarak ödendiği yöntemler caiz kabul edilmektedir. İslami usullerde peşin satış tasvip edilmekte olup, malın peşin ile vadeli fiyatları arasındaki fark meşru görülmüş, bundan dolayı da vade farkı faizden ayrı tutulmuştur. Vade farkının caiz olarak değerlendirilmesinden İslam'da satın alma gücünün ve paranın zaman değerinin dikkate alındığı anlaşılmaktadır (Aktepe, 2018, 54).

İslam bilginleri arasında görüş farklılıklarına sebep olan teverruk'un caiz olarak kabul edilebilmesi için kişinin çok zor durumda kalması ve faizsiz borç bulamaması en önemli şarttır. Eğer kişi faizli borç kullanmak zorunda ise faizli işlem yapılması yerine teverruk'un kullanılması caiz olarak değerlendirilmektedir. Günümüz fıkıhçılarından Hayrettin Karaman, İshak Emin Aktepe ve Hamdi Döndüren teverruk'u caiz olarak nitelendiren isimlerdir. Ayrıca teverruk'te satışı söz konusu olan malın tekrardan ilk sahibine satılması caiz olarak kabul edilmemiştir ve bu durum faiz hilesi olarak değerlendirilmektedir. Zorunlu hallerde ilk sahibe satılması meşru olarak kabul edilmemektedir (Canbaz, 2019, 47-48).

3.2.2.8. Karz-ı Hasen (Karşılıksız Borç Verme)

Karz-ı hasen kelime anlamı olarak karşılık (ıvaz) beklemeden ihtiyaç sahibine ödünç mal ya da para vermek olarak tanımlanmaktadır. Karz-ı hasen ile maddi sıkıntıda olan bir kişiye belirli bir meblağı verip hiçbir kâr beklemeden verilen borcun belirli bir vade sonrasında tekrar alınması ile zorda kalan kişiye yardım etmek amaçlanmaktadır (Aktepe, 2015, 19; Döndüren, 1988, 87-94).

Mevduat bankaları ile katılım bankaları arasında fon kullandırmadaki en önemli farklardan biri, katılım bankalarının nakit olarak fon kullandırmamasıdır. Mevduat bankaları müşterilerine kredili mevduat hesabı (KMH) veya rotatif krediler ile nakit ihtiyaçlarını hızlı bir şekilde karşılama imkânı verirken katılım bankalarında bu tür uygulamalar bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise katılım bankalarının üretime ya da bir hizmetin finansmanına dayanmayan işlemleri caiz olarak değerlendirmemesidir (BDDK, 2013, 40-41).

Karz-ı hasen yöntemi Türkiye'de sık uygulanmamakla birlikte kredibilitesi yüksek müşterilerin acil nakit ihtiyaçlarını kısa bir süre koşuluyla karşılayabilmektedir. Katılım bankalarında bulunan ve bankanın işlemleri ile ilgili uygunluk aldığı danışma kurullarına göre banka bu işlemde enflasyon farkını alabilecektir. Ancak enflasyon oranının hesaplamasında bazı malların kullanılmasının enflasyon oranının belirlenmesinde gerçek durumu yansıtmadığı ve üretici fiyat endeksinin mi yoksa tüketici fiyat endeksinin mi kullanılacağı gibi konular üzerinde ortak bir karar belirlenmemektedir (BDDK, 2013, 40-41).

3.2.2.9. Tekafül (İslami Sigortalama)

Kelime kökeni yardımlaşmak olan tekafül geleneksel sigortacılığın İslami sigortacılıktaki karşılığıdır. Tekafül sistemi şariat prensiplerine uygun olması koşuluyla

üyelerini belirli bir riske karşı koruma ve bu riske karşı yardımlaşma imkânı sunmaktadır (Hassan, Lewis, 2007, 405).

Sigorta işleminin İslami olarak caiz olup olmadığı konusunda bir görüş birliği bulunmamaktadır. İbn Abidin gibi bazı İslam bilginleri, sigorta işleminin belirsizlik riskini ortadan kaldırmasının caiz olmadığını belirtirken karşıt görüşte yer alan Muhammed Abduh, Mustafa Ez-Zerka ve Muhammed El-Behiyy gibi bilginler ise sigorta işleminin bir tür yardımlaşma mantığı ile işlediğini, bu nedenle de caiz olduğunu belirtmektedirler. Sigorta işleminde toplanan primlerin İslami koşullara göre değerlendirilmesi ve sözleşmede yer alan tarafların aldıkları fazlalıkların hibe ya da hediye niteliğinde olması gerektiği belirtilmektedir (Döndüren, 2005, 16-174).

Katılımcılar, tekafül işletmecileri, sigortalılar ve lehtarlar olmak üzere tekafül sisteminde dört taraf bulunmaktadır. Belirli bir malı olası bir riske karşı korumak amacıyla ortak bir fon havuzu oluşturulmaktadır. Olası bir risk durumunda kullanmak amacıyla oluşturulan fona kâr payı karşılığında dâhil olanlara katılımcı, meydana gelen bir risk durumunda bu fondan yararlanan tarafa sigortalı ve toplanan bu fonlardan gerçek anlamda yararlanan taraf ise lehtar olarak adlandırılmaktadır. Tüm bu sistemin işleyişini yöneten ve finansal hizmet sunan tekafül işletmecileri de lisanslı ve sicil kayıtları bulunan sigorta şirketleridir (Kettell, 2011, 129-131).

3.2.2.10. Sukuk (Kira Sertifikası)

Günümüzde İslami Finansal Sertifika olarak kullanılan sukuk, Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte çek anlamına gelen “sakk” kelimesinin çoğulu olarak kullanılmaktadır. Sukuk, İslami bankacılığın en temel şartı olan faizi içermeyen ve devredilebilme imkânı bulunan sermaye veya gayrimenkul ortaklığını içeren bir finansal sertifikadır. Sukuk sertifikaları İslam Hukuku’na göre hazırlanmakla birlikte sermaye ortaklığını içeren türlerinde sertifika sahibine kâr veya zarar getirirken, gayrimenkul ortaklıklarında kira getirisi kazandırmaktadır (Özsoy, 2012, 7)

Günümüzde yaygın olarak kullanılan tahvil ve bono gibi araçlardan etkilenerek faizsiz bankacılıkta kullanılmak üzere geliştirilen sukuk ile geleneksel olan tahvil arasında bariz farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıkların başında en belirgin olarak faiz gelmektedir. Tahvil ve bono gibi işlemlerde faiz işlemin merkezinde yer alırken sukuk’un temelinde İslami koşullara uygun bir malın veya hizmetin finansal bir tercih karşılığında takas edilmesi yer

almaktadır. Tahvil veya bono, alıcısına bir süre sonra belirli bir tutarın ödeneceğine dair bir belge iken sukuk da sukuk'a konu olan varlığın mülkiyeti satın alan kişiye geçtiği için bu varlık üzerinden elde edilen gelirden pay alma hakkı ve satışından doğacak olan kârdan pay hakkı vermektedir. Birçok İslam bilgini sukuk'un reel bir varlığın üretimini finanse etmesi ya da bir takas yapılması gerektiğini vurgulamaktadırlar (Balala, 2011, 32; Büyükakın, Önyılmaz, 2012, 3; Hassan, Lewis, 2007, 35; Testa, 2008, 117).

Katılım bankacılığında kullanılan faizsiz finansman araçlarından murabaha, mudaraba, istisna ve selem gibi araçların da sukuk'u bulunmaktadır. Yani ilgili türdeki finansman yöntemlerini finanse edebilmek için çıkarılan sukuk türleri söz konusudur. Örnek olarak; istisna sukuk, selem sukuk, murabaha sukuk, icara sukuk, müşareke sukuk ve mudaraba sukuk verilebilir (Büyükakın, Önyılmaz, 2013, 3).

Sukuk özellikle son yıllarda hem İslami finans hem de geleneksel finans çerçevesinde popülerliğini artırmaktadır. Sukuk'ta helal varlıklar finanse edilirken hak sahipliğini gösteren senetlerin de fiziki varlığa dayalı olması gerekmektedir. Sadece katılım bankalarına ya da İslami finans kurumlarına değil aynı zamanda işletmelere, ülke hazinelerine de İslam Hukuku'na uygun kaynak bulma imkânı vermektedir (Tekbaş, 2013, 6).

Sukuk piyasasının son yıllarda bu kadar atmasının en önemli nedeni henüz ihraç edilmediği ve işlem gördüğü yeni piyasaların olmasıdır. Sukuk ihraçları ilk olarak Malezya, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn, Endonezya gibi ülkelerde yapılmıştır. Ancak popülerliğini artırması ve her yıl dünyada ihraç hacmini genişletmesi ile faizsiz bankacılığın çok da aktif olmadığı İngiltere, Güney Afrika, Singapur, ABD, Hong Kong ve Lüksemburg gibi ülkeler de sukuk ihraç etmeye başlamışlardır. Sukuk ihracında ilk ihracı yapan Malezya iken onu Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri takip etmektedir. 2012 yılında ilk sukuk ihracını yapan Türkiye 6. sırada yer almaktadır (TKBB Strateji Belgesi, 2015: 16).

Türkiye'de hem özel sektörün hem de kamu sektörünün son yıllarda finansman sağlamak için aktif olarak kullandığı sukuk yöntemi Hazine Müsteşarlığı tarafından da kullanılmaktadır. Hazine Müsteşarlığı'nca kamuya sağlanan finansman Hazine Müsteşarlığı'nın toplam borcunun %3,2'sini oluşturmaktadır. Faizsiz finans merkezleri olarak kabul edilen Malezya ve Bahreyn'de ise bu oran sırasıyla %50 ve %30 civarındadır (TKBB Strateji Belgesi, 2015: 20).

3.2.2.11. Akreditif

Gayri nakit fon kullandırma yöntemlerinden olan akreditif yönteminde ilgili banka ithalat ve ihracat işlemlerine yönelik bir fon sağlamaktadır. Banka veya finans kurumu ithalatçı adına, ihracatçıdan alınan malın bedelinin tamamına veya bir kısmına kefil olmaktadır. Akreditif, banka tarafından belirlenen şartların yerine getirilmesi sonucunda ödeneceği belirtilen bir çeşit teminat olarak da değerlendirilmektedir (Bayındır, 2005, 275).

3.2.2.12. Teminat Mektubu

Teminat Mektubu, bir kredi ilişkisi nedeniyle borçlu taraf adına alacaklı tarafa borcun olası bir durumda ödenmemesi riskini ortadan kaldırmak adına verilmektedir. İlgili finans kurumunun müşterisinin borcunu üstlendiğini kabul ettiği yazılı ve resmi bir belge ile borcun ödenmesini garanti etmektedir. Bu ilişkide alacaklıya yani banka tarafından kendisine garanti verilen tarafa “muhatap”, borçlu ve bankanın kredi müşterisi olan tarafa ise “lehtar” denilmektedir. Teminat mektubu ile borçlu taraf alacaklı tarafa bankanın prestijini kullanarak nakit teminat vermekten kurtulurken banka da bu işlem için müşterisinden komisyon alarak gelir elde etmektedir (Kaya, 2013, 61). Diğer kredi çeşitlerinden ayıran özelliği ise gayri nakit fon kullandırma yöntemi olmasıdır.

3.2.2.13. Referans Mektubu

Gayri nakit fon kullandırma yöntemlerinden biride referans mektubudur. Referans mektubu, banka tarafından kredi müşterisinin talep etmesi halinde ilgili kişi veya kurumlara verilen bir belgedir. TL ve yabancı para cinsinden de düzenlenebilen referans mektupları Türkiye’de genel olarak inşaat ve taahhüt işleri ile uğraşan kişi ve kurumlarca kullanılmaktadır.

3.2.2.14. Aval ve Kabul Kredileri

Aval, borca kefil olma durumudur, yani bir senet ya da emre yazılı poliçe ödenmediği zaman üçüncü bir kişi tarafından ilgili borcun ödeyeceğine dair verilen bir teminattır. Aval veren kişi veya kurum borçtan borç sahibi ile aynı derecede sorumlu olmaktadır (Bayındır, 2005, 277).

3.3. Türkiye’de Bankacılık Sektörü ile İlgili Sayısal Veriler

Bu bölümde Türkiye’de yer alan ve klasik banka sisteminde çalışan bankaların sektör verileri, aktif büyüklükleri, toplanan fonlar ve kullandırılan fonlar hakkında bilgi verilmektedir.

3.3.1. Türkiye’de Konvansiyonel Bankacılık Sektörünün Büyüklüğü

Türkiye’de bankacılık sektöründe en büyük paya sahip olan mevduat bankalarının son on yıldaki sektör verileri, toplanan fonları, kullandırılan fonları ve aktif büyüklüklerindeki değişimleri incelenmektedir.

3.3.1.1. Türkiye’de Konvansiyonel Bankacılık Sektörü Verileri

Türkiye’de bankacılık sektöründe 6 adet katılım bankası, 13 adet kalkınma ve yatırım bankası ve 34 adet mevduat bankası olmak üzere toplam 53 adet banka faaliyet göstermektedir. Bu bölümde mevduat bankalarına ilişkin şube sayısı, çalışan sayısı vb. bilgiler paylaşılmaktadır.

Aşağıdaki tabloda Türkiye’de mevduat bankacılığında önemli bir yere sahip olan kamu sermayeli bankaların 2010 ile 2019 yılları da dâhil olmak üzere şube sayıları verilmektedir. Tablodaki verilere bakıldığında son on yıl içerisinde kamu bankalarının şube sayısında önemli ölçüde artışlar olduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2. 1: Kamu Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Ziraat Bankası	1.758	1.773	1.781	1.814	1.812	1.707	1.661	1.514	1.458	1.399
Halk Bankası	1.006	994	969	964	949	900	872	821	771	709
Vakıflar Bankası	943	951	927	924	920	893	844	744	680	636

Türkiye Bankalar Birliği’nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Tablo 2. 2’de ise kamu sermayeli bankaların son on yıl içerisindeki çalışan sayısı verilmektedir. Tabloda görüldüğü gibi son on yılda kamu bankalarının hem şube sayısında hem de çalışan sayısında artışlar gözlemlenmektedir. Cumhuriyet’in ilanından önce kurulan ve Türkiye’nin köklü kurumları arasında yer alan Ziraat Bankası’nın tablolarda yer alan yıllarda hem şube hem de çalışan sayısında öncülüğünü koruduğu gözlemlenmektedir.

Tablo 2. 2: Kamu Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Ziraat Bankası	24.563	24.647	24.554	25.015	25.697	23.617	24.725	23.153	24.374	22.708
Halk Bankası	18.967	18.781	17.851	16.956	17.104	17.314	14.798	14.971	13.643	13.450
Vakıflar Bankası	16.835	16.767	16.097	15.615	15.410	14.920	14.943	13.463	12.222	11.077

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Türkiye’de bankacılık sektöründe özel sermayeli olarak kurulan ve sektörde önemli paylara sahip olan bazı öncü bankaların şube sayılarına aşağıdaki tabloda yer verilmektedir. Özel bankalardan 1924 tarihinde kurulan ve köklü bankalardan olan İş Bankası, son on yıl içerisinde şube ve çalışan sayılarında ilk sırada yer almaktadır. Özel sermayeli bankaların şube sayıları yıldan yıla farklılık göstermekle birlikte genel itibari ile bakıldığında zaman 2010 yılında toplam 4.852 adet şube mevcut iken 2019 Aralık ayı itibari ile toplam sayı 3.785’tir.

Tablo 2. 3: Özel Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
İş Bankası	1.271	1.355	1.364	1.374	1.377	1.358	1.309	1.250	1.201	1.142
Akbank	771	781	801	841	902	991	986	962	927	913
Yapı ve Kredi Bankası	846	854	866	936	1.000	1.003	949	928	907	868
Türkiye Ekonomi Bankası	471	503	504	515	532	551	544	509	507	335
Şekerbank	238	273	273	273	301	312	312	272	272	260
Anadolu Bank	113	112	112	106	106	108	115	91	88	86

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Tablo 2. 4’de ise özel sermayeli bankaların yıllık bazda toplam çalışan sayıları gösterilmektedir. Ziraat bankası ile çalışan sayısı olarak çok yakın seviyelerde bulunan İş Bankası istihdama da önemli katkılarda bulunmaktadır.

Tablo 2. 4: Özel Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
İş Bankası	24.053	24.570	24.868	24.756	25.157	24.308	24.129	24.411	24.887	23.944
Yapı ve Kredi Bankası	16.631	17.577	17.944	18.366	18.261	17.457	15.683	14.733	14.859	14.411
Akbank	12.750	13.367	13.884	13.843	14.050	16.305	16.249	16.315	15.339	15.330
Türkiye Ekonomi Bankası	8.954	9.487	9.464	9.640	9.927	10.142	10.001	9.288	9.356	5.646
Şekerbank	3.265	3.571	3.591	3.611	4.078	4.460	4.150	3.565	3.530	3.485
Anadolu Bank	1.662	1.644	1.817	1.784	1.711	1.761	2.111	2.024	1.911	1.834

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Türkiye’de bankacılık sektöründe kamu ve özel sermayeli kuruluşlar haricinde yabancı sermayeli kuruluşlar da faaliyet göstermektedir. Bankacılık sektöründe önemli bir paya sahip olan yabancı sermayeli bankalardan bazılarının yıllara göre değişen şube sayıları Tablo 2. 5’te verilmektedir. Bazı bankaların geçen süre içerisinde şube sayılarında artış gözlemlenirken, HSBC Bank ve ING Bank’ta ilerleyen süreçlerde şube sayısında azalmalar görülmektedir. 2015 yılına kadar özel sermayeli bankalar arasında yer alan Garanti Bankası’nın yabancı yatırımcıya satılması, sektörde yabancı sermayeli bankaların varlıklarını arttırmasında önemli bir etki yaratmıştır.

Tablo 2. 5: Yabancı Sermayeli Bankaların Şube Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Garanti Bankası	912	934	945	968	980	1.002	998	933	914	859
Denizbank	708	711	697	694	692	716	689	610	588	500
QNB Finansbank	525	542	580	630	642	658	674	582	522	503
ING Bank	210	226	261	268	298	316	330	319	322	323
HSBC Bank	77	82	82	90	284	298	315	338	330	333

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Aşağıdaki tabloda yabancı sermayeli bankalarda istihdam edilen kişi sayıları paylaşılmaktadır. Bu grup arasında Garanti Bankası istihdama en yüksek katkıda bulunmaktadır.

Tablo 2. 6: Yabancı Sermayeli Bankaların Çalışan Sayıları (2010-2019)

Bankalar	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Garanti Bankası	18.784	18.338	18.850	19.689	19.692	19.036	18.737	17.285	16.773	16.675
ING Bank	3.733	4.520	4.935	5.284	5.603	6.156	5.778	5.319	5.232	5.865
QNB Finansbank	12.087	12.276	12.007	12.451	12.951	12.830	13.967	12.060	10.837	11.734
Denizbank	12.279	11.786	12.257	12.938	12.923	13.189	12.822	10.280	9.772	8.573
HSBC Bank	2.015	2.205	2.478	3.188	4.997	5.659	6.148	6.170	6.155	6.570

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Türkiye’de bankacılık sektöründe kalkınma ve yatırım bankacılığı, mevduat bankacılığı ve katılım bankacılığı olmak üzere üç grup bulunmaktadır. Mevduat bankacılığı, bankacılık sektöründe en fazla paya sahip bulunmaktadır. Yukarı da yer alan tablolarda mevduat bankacılığında önemli payları olan bankalara ait bilgilere yer verilmektedir. Aşağıdaki tabloda ise mevduat bankacılığında yer alan bankalar ile ilgili toplam şube ve çalışan sayılarına ilişkin veriler paylaşılmaktadır.

Tablo 2. 7: Mevduat Bankaları Toplam Şube Sayıları (2010-2019)

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devr.	Toplam
2019	3.707	3.785	2.644	1	10.137
2018	3.718	3.963	2.718	1	10.400
2017	3.677	4.013	2.809	1	10.500
2016	3.702	4.132	2.905	1	10.740
2015	3.681	4.299	3.170	1	11.151
2014	3.500	5.455	2.226	1	11.182
2013	3.397	5.339	2.244	1	10.981
2012	3.079	5.100	2.012	1	10.192
2011	2.909	4.944	1.938	1	9.792
2010	2.744	4.582	2.096	1	9.423

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Tablo 2. 7'ye bakıldığında son on yıl içerisinde toplam şube sayısında artış olduğu görülmektedir. 2010 yılında özel sermayeli bankaların toplam şubeler içerisindeki oranı %48,63 iken 2019 yılında bu oran %37,34'e gerilemiştir. Kamu sermayeli bankaların toplam şubeler içerisindeki oranı 2010 yılında %29,12 iken 2019 yılında artarak %36,57 olmuştur. Yabancı sermayeli bankaların oranı 2010 yılında %22,24 iken 2019 yılında %26,08 oranına yükselmiştir. Şube sayılarındaki değişime bakıldığında 2010 yılında daha belirgin farklar bulunmakta iken 2019 yılında özel sermayeli bankaların şube sayılarındaki azalış ve kamu bankaları ile yabancı sermayeli bankaların şube sayılarındaki artışın birbirlerine yaklaştığı görülmektedir.

Tablo 2. 8'de ise mevduat bankacılığı hizmeti veren bankalarda istihdam edilen çalışan sayıları paylaşılmaktadır. Türkiye'de finansal sistemin lokomotifleri olan ve gelişmesine önemli katkıları olan mevduat bankalarının aynı zamanda istihdama da önemli katkıları bulunmaktadır. 2010 yılında özel sermayeli bankaların çalışan sayılarının toplam çalışan sayısına oranı %48 iken 2019 yılında bu oran %38'e gerilemiştir. Kamu bankalarının 2010 yılında çalışan sayısının toplamına oranı %27 iken 2019 yılında bu oran %33'e çıkmıştır. Yabancı sermayeli bankaların

mevduat bankacılığında çalışan sayısına oranı %24 iken 2019 yılında bu oran %29'a çıkmaktadır. 2010 yılında özel, kamu ve yabancı sermayeli bankalar arasında personel sayısı farkı daha fazla iken bu durum 2019 yılında azalmaktadır.

Tablo 2. 8: Mevduat Bankaları Toplam Çalışan Sayıları (2010-2019)

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devr.	Toplam
2019	60.365	69.071	54.000	223	183.659
2018	60.195	72.025	54.478	220	186.918
2017	58.502	73.460	56.079	225	188.266
2016	57.586	73.742	59.804	231	191.363
2015	58.211	74.756	62.647	225	195.839
2014	55.851	95.839	43.446	227	195.363
2013	54.466	93.365	44.159	229	192.219
2012	51.587	90.612	38.772	226	181.197
2011	50.239	89.047	37.047	243	176.576
2010	47.235	83.633	42.013	252	173.133

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

Tablo 2. 9.' da Türkiye'de mevduat bankacılığı türünden hizmet veren tüm bankalarda çalışan kadın ve erkek sayılarının yıllara göre toplamaları verilmektedir. Tabloda yer alan oranlara bakıldığı zaman çalışan kadın ve erkek sayısında ciddi bir fark göze çarpmamakla birlikte kadınların yaklaşık %1' %2 arası bir fark ile önde olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 9: Mevduat Bankaları Kadın Erkek Çalışan Sayısı ve Yüzdeleri

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
2019	93.315	95.522	188.837	49%	51%	100%
2018	91.069	95.849	186.918	49%	51%	100%
2017	91.812	96.454	188.266	49%	51%	100%
2016	92.724	98.639	191.363	48%	52%	100%
2015	94.701	101.138	195.839	48%	52%	100%
2014	94.645	100.718	195.363	48%	52%	100%
2013	93.433	98.786	192.219	49%	51%	100%
2012	89.586	91.611	181.197	49%	51%	100%
2011	87.870	88.706	176.576	50%	50%	100%
2010	85.856	87.277	173.133	50%	50%	100%

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

3.3.1.2. Türkiye’de Konvansiyonel Bankacılığın Aktif Gelişimi

Türkiye’de yer alan mevduat bankalarından sektörde öncü olanların 2010 ile 2019 yılları arasındaki aktif gelişimlerine değinilmektedir.

Aşağıda yer alan tabloda, sektörün öncü bankalarından olan kamu sermayeli bankaların 2010-2019 arasındaki aktif gelişimleri gösterilmektedir. Tabloda yer alan üç kamu bankasının da yıllar içerisinde aktiflerini arttırdıkları gözlemlenmektedir. Kamu bankaları arasında aktif toplamı olarak Ziraat Bankası ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 2. 10: Kamu Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Ziraat Bankası	618.228	537.156	434.275	357.761	302.848	247.600	207.530	162.868	160.681	151.160
Halk Bankası	443.499	378.422	305.351	231.441	187.729	155.423	139.944	108.282	91.124	72.942
Vakıflar Bankası	386.845	331.356	270.572	212.540	182.947	158.218	135.496	104.580	89.184	73.962

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Özel sermayeli olan ve sektörde önemli paylara sahip olan bazı bankalara ait veriler aşağıda tablo 2.11.'de paylaşılmaktadır. Tabloda yer alan tüm bankaların aktiflerinde yıllar içerisinde artış gözlemlenmektedir. Ancak 2010 yılından itibaren bakıldığında İş Bankası'nın bu grup içerisinde en fazla aktife sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 2. 11: Özel Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
İş Bankası	434.745	416.388	362.353	311.626	275.718	237.772	210.500	175.444	161.669	131.796
Yapı ve Kredi Bankası	373.283	348.044	297.810	252.820	220.369	181.201	148.881	122.180	108.103	84.776
Akbank	351.448	327.642	316.031	271.016	234.809	205.451	183.737	155.854	133.552	113.183
Türkiye Ekonomi Bankası	102.451	96.997	85.758	79.727	71.960	62.992	53.409	43.532	38.092	19.031
Şekerbank	29.745	31.321	31.346	23.819	24.416	21.187	18.725	14.518	14.399	11.369
Anadolu Bank	16.366	14.263	15.111	12.454	10.967	9.477	7.483	6.291	5.781	4.489

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Türkiye’de bankacılık faaliyetlerinde bulunan yabancı yatırımcılara ait bankaların bilgileri aşağıda paylaşılmaktadır. 2015 yılına kadar özel sermayeli bankalar içerisinde yer alan Garanti Bankası’nın hisselerinin yabancı yatırımcılara satılması, yabancı sermayeli bankaların sektör içerisindeki ağırlığını artırmıştır. Diğer bankalarda olduğu gibi yabancı sermayeli bankalar da yıllar içerisinde aktiflerini artırma başarısı göstermişlerdir.

Tablo 2. 12: Yabancı Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Garanti Bankası	374.335	359.477	325.232	284.155	254.343	218.919	196.896	160.192	146.642	123.963
QNB Finansbank	174.192	157.416	125.857	101.503	85.727	75.206	66.010	54.402	46.199	38.087
Denizbank	148.280	137.658	121.048	103.159	84.221	69.474	59.427	44.198	35.983	27.660
İNG Bank	56.716	58.519	52.882	49.688	49.245	38.014	33.395	25.115	21.066	17.299
HSBC Bank	33.069	32.811	24.628	24.369	31.647	33.821	36.229	25.299	24.132	17.737

Türkiye Bankalar Birliği’nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Aşağıdaki Tablo 2.13’te Türkiye’de bulunan ve mevduat bankacılığı kapsamına dâhil olan tüm bankaların 2010 ile 2019 yılları arasındaki toplam aktifleri gösterilmektedir. 2010 yılından itibaren bakıldığı zaman özel bankaların sektörde önemli bir paya sahip olduğu görülmektedir. 2010 yılında özel sermayeli bankaların aktiflerinin toplamı %53 oranında iken kamu bankalarının %32 ve yabancı sermayeli bankaların ise %15 civarında seyretmektedir. 2018 yılına kadar özel bankalar daha fazla paya sahipken 2018 yılında kamu bankaları ile özel bankalar %37’lik paylarla başa baş bir aktif varlığa sahiptirler. 2018 yılında yabancı sermayeli bankaların payı ise %26’lık bir düzeye ulaşmıştır. Yönetimi Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’nda (TMSF) bulunan Birleşik Fon Bankası ise sektörde çok aktif olmamakla birlikte varlığını sürdürmektedir. Türkiye Bankalar Birliği’nden alınan veriler kullanılarak hazırlanan tablolarda 2019 yılının en son yayınlanan Eylül ayı verileri görülmektedir. 2019 yılının yayınlanan son verileri baz alındığı zaman kamu bankalarının aktif büyüklüklerinin özel ve yabancı sermayeli bankaları geçtiği görülebilmektedir. 2019 yılında kamunun sektördeki payı %39 iken özel bankaların %36 ve yabancı sermayeli bankaların payı ise %25’tir.

Tablo 2. 13: Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arası Toplam Aktif Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devr.	Toplam
2019	1.448.573	1.330.900	939.123	3.419	3.722.015
2018	1.246.934	1.256.871	892.371	3.163	3.399.338
2017	1.010.197	1.130.145	779.795	2.628	2.922.765
2016	801.742	968.420	679.521	2.937	2.452.619
2015	673.525	850.698	602.105	3.069	2.129.397
2014	561.241	950.147	290.332	2.059	1.803.780
2013	482.970	837.851	243.622	815	1.565.258
2012	375.730	694.565	174.316	806	1.245.416
2011	340.989	619.119	158.188	823	1.119.119
2010	298.064	496.520	135.572	791	930.947

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

3.3.1.3. Türkiye’de Konvansiyonel Bankalarda Toplanan Fonlar

Bu bölümde bankaların cari hesapları ve vadeli mevduat hesapları aracılığıyla toplanan fonların yıllık bazdaki toplamaları incelenecektir.

Aşağıdaki tabloda kamu bankalarındaki fonların yıllık toplamaları paylaşılmaktadır. TBB’nin paylaşmış olduğu veriler doğrultusunda 2019 yılının verileri Eylül ayı dâhil olmak üzere 9 ayın toplamı olarak alınmıştır. Tablodan da anlaşılacağı üzere Ziraat Bankası kamu bankaları içerisinde en çok fon toplayan banka konumunda bulunmaktadır.

Tablo 2. 14: Kamu Bankalarında 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Ziraat Bankası	403.507	331.066	266.384	223.019	186.469	153.255	141.735	118.966	113.067	125.796
Vakıflar Bankası	229.647	179.408	155.277	123.838	109.923	91.757	81.533	67.242	60.939	47.701
Halk Bankası	284.030	248.855	193.227	150.263	122.146	103.708	100.756	79.974	66.247	54.782

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Özel sermayeli bankalardan piyasa da en etkin olan birkaç banka tarafından toplanan fon miktarları aşağıda gösterilmektedir. İlgili bankalar arasında tüm yıllarda ilk sırada İş Bankası'nın olduğu görülmektedir. Topladıkları önemli mevduat tutarları ile İş Bankası'nı takip eden bankalar ise Yapı ve Kredi Bankası ile Akbank'tır.

Tablo 2. 15: Özel Sermayeli Bankalarda 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fonlar (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
İş Bankası	264.022	245.269	203.752	177.360	153.802	133.551	120.975	105.383	98.313	88.260
Yapı ve Kredi Bankası	210.944	202.549	169.347	154.275	126.909	105.120	86.308	68.044	63.517	52.725
Akbank	214.848	188.391	184.904	158.878	138.942	113.373	105.277	86.105	76.814	67.167
Türkiye Ekonomi Bankası	66.030	64.217	55.577	49.833	44.396	39.439	34.288	28.727	22.887	11.999
Şekerbank	23.443	23.089	19.727	16.136	14.868	13.539	12.639	10.138	9.078	7.699
Anadolu Bank	12.489	10.940	11.808	9.200	7.323	6.512	4.945	3.921	3.667	2.637

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

2015 yılına kadar özel sermayeli bankalar arasında yer alan Garanti Bankası hisselerinin yabancı yatırımcıya satılması, sektörde yabancı sermayeli bankaların hem aktif büyüklük sıralamasında ki toplamında hem de toplanan ve kullandırılan fonların toplamında önemli bir

yükselişe katkı da bulunmuştur. Garanti Bankasını takip eden QNB Finansbank ve Denizbank da piyasaya önemli katkıları olan ve tercih edilen bankalar arasında yer almaktadır.

Tablo 2. 16: Yabancı Sermayeli Bankalarda 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Garanti Bankası	231.062	218.058	181.116	161.232	140.899	120.308	106.474	87.482	84.543	72.658
QNB Finansbank	99.147	87.090	67.641	53.939	48.566	42.075	38.322	32.922	29.276	24.431
Denizbank	96.804	84.129	75.246	63.191	46.588	43.101	35.632	26.696	20.066	15.793
İNG Bank	37.249	32.339	27.686	25.217	23.649	19.098	17.164	14.430	11.531	9.330
HSBC Bank	25.325	24.887	16.370	15.150	19.056	19.040	17.608	14.206	13.247	10.703

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Toplanan mevduatlar konusunda genel olarak bakıldığında, aktif büyüklük sırlamasında olduğu gibi kamu bankaları ile özel bankaların toplam miktarlar bazında da birbirlerine yakın oldukları görülmektedir. 2019 yılına kadar özel bankaların toplanan fonların toplamında sektörde öncü olduğu ve kamu bankalarının da özel bankalara çok yakın olduğu görülmektedir. 2010 yılında özel bankaların topladığı fonların genel fon toplamına oranı %50 iken kamu bankalarının %37 ve yabancı sermayeli bankaların ise %13'tür. Bu oranın 2019 yılında özel bankalarda %35'e gerilerken, kamu bankalarında %40'a ve yabancı sermayeli bankalarda %25'e yükseldiği görülmektedir. Kamu bankalarının aktif büyüklük toplamalarında ve mevduat toplama miktarlarında 2018 ve 2019 yıllarında hızlı bir artış görülmektedir.

Tablo 2. 17: Mevduat Bankalarında 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devr.	Toplam
2019	917.185	805.908	575.863	211	2.299.166
2018	759.330	746.991	530.251	93	2.036.665
2017	614.888	658.568	439.729	92	1.713.277
2016	497.120	576.409	388.870	444	1.462.844
2015	418.538	494.482	336.825	852	1.250.698
2014	348.721	540.509	168.384	24	1.057.638
2013	324.024	481.110	138.165	13	943.313
2012	266.182	400.005	103.818	11	770.016
2011	240.253	365.481	93.165	21	698.920
2010	228.280	308.026	78.349	25	614.681

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

3.3.1.4. Türkiye’de Konvansiyonel Bankalarda Kullanılan Fonlar

Bu bölümde Türkiye’de yer alan mevduat bankalarının sermaye yapılarına göre piyasaları fonlama miktarları ve mevduat bankalarının toplamda kullandırılmış oldukları kredi tutarları hakkında bilgi verilmektedir.

Aşağıda yer alan tablo da kamu bankalarının 2010 ile 2019 yılları arasında kullandığı toplam kredi tutarları gösterilmektedir. Kamu bankaları arasında Ziraat Bankası, aktif büyüklük sıralamasında ve toplanan fonlarda ilk sırada yer aldığı gibi kredi kullanarak piyasayı en fazla fonlayan banka olarak yine ilk sırada yer almaktadır.

Tablo 2. 18: Kamu Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Ziraat Bankası	432.155	370.946	298.258	357.761	186.813	141.915	111.048	71.426	71.430	57.443
Halk Bankası	304.512	250.624	203.464	231.441	123.781	101.767	84.848	65.894	56.216	44.296
Vakıflar Bankası	274.292	221.547	183.972	212.540	126.745	104.584	86.752	68.133	57.309	44.861

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Özel bankalar nezdinde bakıldığında İş Bankası, Yapı ve Kredi Bankası ve Akbank'ın piyasayı diğer özel bankalara göre çok daha fazla fonladığı görülmektedir. Köklü kurumlardan olan İş Bankası özel bankalar arasında en fazla fon kullandıran banka konumundadır.

Tablo 2. 19: Özel Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
İş Bankası	269.076	260.195	240.166	311.626	177.934	155.874	135.281	107.142	91.621	64.232
Yapı ve Kredi Bankası	231.723	211.338	194.960	252.820	148.779	121.993	96.039	75.769	67.780	52.615
Akbank	192.603	185.125	190.509	271.016	141.763	125.978	110.676	87.656	70.306	52.896
Türkiye Ekonomi Bankası	70.016	63.999	63.291	79.727	53.213	45.392	38.135	29.686	25.652	11.753
Şekerbank	21.074	20.564	20.673	23.819	16.726	14.633	13.502	9.974	8.510	7.006
Anadolu Bank	12.185	9.712	10.978	12.454	6.815	6.249	5.041	4.176	3.733	3.027

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Yabancı sermayeli bankaların da piyasayı fonlama konusunda önemli bir paya sahip oldukları görülmektedir. Garanti Bankası bu gruba dâhil olmadan önce QNB Finansbank ilk sırada, Denizbank ise ikinci sırada yer alırken, yabancı sermayeli olması ile birlikte Garanti

Bankası kullandırılan fonların toplamında ilk sıraya geçmiştir. Yabancı sermayeli bankalar hem kamu bankalarından hem de özel sermayeli bankalardan sayıca fazla olmalarına rağmen Türkiye’de bankacılık sektöründe etkinlik olarak daha geride kalmaktadırlar.

Tablo 2. 20: Yabancı Sermayeli Bankaların 2010-2019 Yılları Arasında Kullandırdığı Fon Miktarı (Milyon TL)

Bankalar	2019*	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010
Garanti Bankası	236.724	223.288	209.680	284.155	159.140	134.058	118.671	91.824	83.813	64.827
QNB Finansbank	111.425	94.018	82.672	101.503	57.226	50.246	42.724	36.440	30.271	24.859
Denizbank	100.200	87.176	76.105	103.159	51.349	43.096	38.637	28.191	22.422	18.459
İNG Bank	32.525	38.061	38.467	49.688	35.205	28.046	24.481	18.842	15.377	12.184
HSBC Bank	17.054	15.687	15.213	24.369	20.491	19.334	19.096	15.422	13.833	9.672

Türkiye Bankalar Birliği’nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

2019* yılına ait veriler 9 ayın toplamından oluşmaktadır.

Özel bankaların genel toplamına bakıldığında, 2018 yılına kadar kamu bankalarından daha fazla kredi kullandırdıkları, yani piyasayı daha fazla fonladıkları görülebilmektedir. Kamu bankaları statüsünde bulunan banka sayısı üç iken özel banka statüsünde bulunan banka sayısı son on yıl içerisinde 9 ile 11 arasında değişim göstermiştir. Kamu bankaları sayıca fazla olmamalarına rağmen özel bankaların ve yabancı sermayeli bankaların, özellikle de son yıllarda, hemen hemen her konuda önlerine geçmektedir.

2001 Türkiye krizi sonrasında bankacılık sektörüne daha fazla önem verilmeye başlanmıştır. Bu kriz sonrasında alınan tedbirler kapsamında daha güçlü bir finansal bir yapının kurulması ve olası bir kriz durumunda kamu aracılığıyla krize daha etkin bir şekilde müdahale etmek amaçlanmıştır. Bankacılık sektörü Türkiye’de her yıl daha da iyiye gitmekte, kurumlar piyasadaki etkinliklerini artırmakta ve dünyada yaşanan finansal olaylar ile daha entegre bir şekilde alt yapılarını güçlendirmektedirler. Aktif büyüklük ve toplanan fon büyüklüğünde olduğu gibi kullandırılan fonlar da her geçen yıl artmaktadır.

Tablo 2. 21: Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandığı Fon Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Kamu Sermayeli	Özel Sermayeli	Yabancı Sermayeli	TMSF'ye Devr.	Toplam
2019	917.185	805.908	575.863	211	2.299.166
2018	759.330	746.991	530.251	93	2.036.665
2017	614.888	658.568	439.729	92	1.713.277
2016	497.120	576.409	388.870	444	1.462.844
2015	418.538	494.482	336.825	852	1.250.698
2014	348.721	540.509	168.384	24	1.057.638
2013	324.024	481.110	138.165	13	943.313
2012	266.182	400.005	103.818	11	770.016
2011	240.253	365.481	93.165	21	698.920
2010	228.280	308.026	78.349	25	614.681

Türkiye Bankalar Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, 22.04.2020)

3.3.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörünün Büyüklüğü

Bu bölümde, Türkiye’de özellikle son yıllarda bilinirliği ve etkinliği artan bir bankacılık çeşidi olan katılım bankacılığı sektörü verileri, aktif büyüklükleri ve toplamış oldukları fonlar ile piyasayı fonlamada ne kadar kredi kullandıkları gibi veriler ele alınmaktadır.

3.3.2.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sektörü Verileri

Özel Finans Kurumları adı altında 1980’lerde Türkiye’de faaliyete başlayan Katılım Bankaları, bankacılık sektörüne 2005 yılında alınan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kararı ile katılmışlardır. Özel finans kurumlarının “katılım bankaları” statüsünü kazanmaları ile birlikte “Türkiye Katılım Bankaları Birliği” de kurulmuştur.

İlk bölümde de değinildiği üzere Türkiye’de 6 adet katılım bankası aktif olarak faaliyette bulunmaktadır. Bu bankalardan Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankaları yabancı sermayeli statüsünde yer almaktadırlar. Kuruluş tarihi Cumhuriyet yıllarına dayanan ancak 2018 yılı itibari ile katılım bankası statüsüne geçen Emlak Katılım Bankası ve

2015 yılında faaliyete başlayan Ziraat Katılım ile Vakıf Katılım Bankası da kamu sermayeli bankalar arasında yer almaktadırlar.

Aşağıda yer alan tabloda Katılım bankacılığına ait kurumların 2010 ile 2019 yılları arasındaki toplam şube sayıları paylaşılmaktadır. Her yıl hem şube sayısında hem de çalışan sayısında artışlar gözlemlenmektedir.

Tablo 2. 22: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Toplam Şube ve Çalışan Sayıları

Yıllar	Toplam Şube Sayısı	Toplam Çalışan Sayısı
2019	1.165	15.631
2018	1.120	15.636
2017	1.029	15.008
2016	956	14.443
2015	877	13.594
2014	787	13.009
2013	682	11.654
2012	575	10.273
2011	482	9.294
2010	430	8.400

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, 22.04.2020)

Klasik bankacılık olarak da adlandırılan mevduat bankacılığında kadın ve erkek istihdam oranları neredeyse başa baş olmakla birlikte kadın istihdamının ufak bir farklılık ile fazla olduğunu Tablo 2. 9.'da görülmektedir. Katılım bankalarında 2016 ile 2018 yılları arasındaki çalışan kadın ve erkek sayısına ilişkin veriler aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Katılım bankalarında erkek çalışan sayısının kadın çalışan sayısının dört katı olduğu görülmektedir. Çalışan sayısının erkek ağırlıklı olmasının nedeni olarak katılım bankalarının İslami usullere göre hareket etmeleri gösterilebilmektedir.

Tablo 2. 23: Katılım Bankalarında 2016-2018 Yılları Arasındaki Kadın ve Erkek Çalışan Sayıları

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek (%)	Kadın (%)	Toplam (%)
2018	12.092	3.051	15.143	0,80	0,20	1,00
2017	12.004	2.927	14.931	0,80	0,20	1,00
2016	11.697	2.769	14.466	0,81	0,19	1,00

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, 22.04.2020)

Aşağıdaki tabloda katılım bankaları ile mevduat bankalarının 2010 yılı ile 2019 yılları arasındaki şube ve çalışan sayıları gösterilmektedir. Dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yeni olan katılım bankacılığı her geçen gün gelişimini sürdürmekle birlikte halen mevduat bankacılığına oranı çok düşük kalmaktadır. 2010 yılında hem şube hem de çalışan sayılarının oranları %5 iken 2019 yılına gelindiğinde bu oranlar çalışan sayısında %9’a şube sayısında ise %11’e yükselmektedir.

Tablo 2. 24: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasındaki Sektörel Verilerinin Karşılaştırılması

Yıllar	Katılım Bankaları		Mevduat Bankaları		Katılım B. / Mevduat B.	
	Çalışan Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan Sayısı	Şube Sayısı	Çalışan S. (%)	Şube S. (%)
2019	15.631	1.165	183.659	10.137	9%	11%
2018	15.636	1.120	186.918	10.400	8%	11%
2017	15.008	1.029	188.266	10.500	8%	10%
2016	14.443	956	191.363	10.740	8%	9%
2015	13.594	877	195.839	11.151	7%	8%
2014	13.009	787	195.363	11.182	7%	7%
2013	11.654	682	192.219	10.981	6%	6%
2012	10.273	575	181.197	10.192	6%	6%
2011	9.294	482	176.576	9.792	5%	5%
2010	8.400	430	173.133	9.423	5%	5%

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, 22.04.2020)

3.3.2.2. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Aktif Gelişimi

Aktif büyüklük olarak bakıldığında katılım bankalarının 2010 ve 2019 yıllarına ait veriler aşağıdaki gibidir. 2015 yılında faaliyete başlayan Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım her yıl aktiflerini artırmakta ve katılım bankacılığına ait toplam verilere daha fazla katkıda bulunmaktadır. Aynı şekilde 2018 yılında katılım bankası olarak faaliyete başlayan Emlak Katılım Bankası da toplam verilere katkıda bulunmaktadır. 2015 yılına kadar Kuveyt Türk ile Türkiye Finans aktif büyüklük toplamalarında neredeyse başa baş bir durum söz konusu iken 2015 yılından itibaren Kuveyt Türk aktiflerini diğer bankalara göre daha fazla artırma ve katılım bankaları arasında ilk sırada yer alma başarısı göstermiştir.

Tablo 2. 25: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Aktif Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	T. Finans	Vakıfkatılım	Ziraat Katılım	Emlak Katılım
2019	51.392.368	104.439.345	52.427.410	30.348.784	36.392.174	9.282.224
2018	42.223.652	74.232.325	47.052.484	20.955.512	22.188.803	1.129.021
2017	36.229.077	57.123.095	39.080.897	13.210.145	14.350.143	-
2016	32.850.738	48.476.955	38.807.717	4.681.933	7.959.457	-
2015	29.561.999	42.052.507	38.576.299	862.030	2.177.435	-
2014	23.046.424	34.008.175	33.494.790	-	-	-
2013	17.216.553	25.893.542	25.126.629	-	-	-
2012	12.327.654	18.910.513	17.616.504	-	-	-
2011	10.460.885	14.897.592	13.528.353	-	-	-
2010	8.406.301	9.727.117	10.691.860	-	-	-

Türkiye Bankalar Birliği ve Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin sitesinde yer alan istatistiki veriler kullanılmıştır. (www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, 22.04.2020)

Tablo 2. 26’ya bakıldığında ise mevduat bankaları ile katılım bankalarının aktif büyüklük toplamaları ve katılım bankalarının aktiflerinin mevduat bankalarının aktiflerine oranı

gösterilmektedir. Katılım bankaları 2015 yılında kamunun da sektörde yer alması ile birlikte aktiflerini ve mevduat bankalarının aktiflerine oranlarını artmışlardır.

Tablo 2. 26: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Aktif Toplamları ve Oranları (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları	Katılım B. / Mevduat B.
2019	284.282.305	3.722.015.000	8%
2018	207.781.797	3.399.338.000	6%
2017	159.993.357	2.922.765.000	5%
2016	132.776.800	2.452.619.000	5%
2015	113.230.270	2.129.397.000	5%
2014	90.549.389	1.803.780.000	5%
2013	68.236.724	1.565.258.000	4%
2012	48.854.671	1.245.416.000	4%
2011	38.886.830	1.119.119.000	3%
2010	28.825.278	930.947.000	3%

www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, www.kuveytturk.com.tr, www.emlakbank.com.tr, www.albarakatürk.com.tr, www.turkiyefinans.com.tr, www.ziraatkatilim.com.tr, www.vakifkatilim.com.tr'den alınan istatistiki veriler kullanılmıştır. (23.04.2020)

3.3.2.3. Türkiye’de Katılım Bankalarında Toplanan Fonlar

Özel cari hesaplar ve katılım hesapları ile fon toplayan katılım bankalarının son on yıla ait toplamış oldukları mevduatlar aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. 2015 yılına kadar Kuveyt Türk, Albaraka Türk ve Türkiye Finans toplamış oldukları mevduat miktarında neredeyse başa baş bir gelişme gösterirken, 2015 yılında Kuveyt Türk rakipleri ile farkı açarak piyasada birinci sırayı almıştır. Kuveyt Türk sonrasında ise Albaraka Türk ile Türkiye Finans’ın başa baş bir mevduat topladıkları görülmektedir.

Tablo 2. 27: Katılım Bankalarının 2010-2019 Yıllarında Toplanan Fon Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	T. Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım	Emlak Katılım
2019	39.769.408	85.494.387	39.974.514	22.953.215	25.457.245	5.952.629
2018	28.623.473	53.986.278	26.862.479	15.182.406	15.151.098	-
2017	25.309.840	39.857.400	22.030.496	10.088.414	10.024.595	-
2016	23.155.134	31.901.763	21.064.781	3.034.756	5.635.946	-
2015	20.346.178	28.122.666	22.177.414	-	1.256.305	-
2014	16.643.218	22.144.614	19.112.760	-	-	-
2013	12.526.212	17.030.702	15.141.718	-	-	-
2012	9.225.018	12.755.043	11.429.536	-	-	-
2011	8.044.747	9.918.327	9.509.165	-	-	-
2010	6.881.590	7.381.473	8.397.896	-	-	-

www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, www.emlakbank.com.tr'dan alınan istatistiki veriler kullanılmıştır. (23.04.2020)

Katılım bankaları ile mevduat bankalarının son on yıl içerisinde toplamış oldukları fon miktarı aşağıdaki tabloda paylaşılmaktadır. Tabloda aynı zamanda katılım bankalarının mevduat bankalarına oranlarına da yer verilmektedir. Tablolarda yapılan oran karşılaştırmaları bankacılık sektörünün toplamını kapsamamaktadır. Çünkü bu çalışmada ele alınan bankacılık türleri katılım bankaları ile mevduat bankaları olup kalkınma ve yatırım bankalarına ait verilere hazırlanan tablolarda yer verilmemiştir.

Tablo 2. 28: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Toplanan Fon Miktarları ve Oranları (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları	Katılım B. / Mevduat B.
2019	219.601.398	2.299.166.000	10%
2018	139.805.734	2.036.665.000	7%
2017	107.310.745	1.713.277.000	6%
2016	84.792.380	1.462.843.000	6%
2015	70.646.258	1.250.697.000	6%
2014	57.900.592	1.057.637.000	5%
2013	44.698.632	943.312.000	5%
2012	33.409.597	770.016.000	4%
2011	27.472.239	698.920.000	4%
2010	22.660.959	614.680.000	4%

www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, www.kuveytturk.com.tr, www.emlakbank.com.tr, www.albarakaturk.com.tr, www.turkiyefinans.com.tr, www.ziraatkatilim.com.tr, www.vakifkatilim.com.tr'den alınan istatistiki veriler kullanılmıştır. (23.04.2020)

Yukarıda yer alan tabloda 2015 yılında faaliyete başlayan kamu sermayeli bankaların da katkısı ile özellikle 2018 ve 2019 yıllarındaki artışlar dikkat çekmektedir. Türkiye’de özellikle 2000’li yıllar öncesinde başlayan ama özellikle de son on yılda hızlı bir gelişim sergileyen katılım bankacılığı, mevduat bankacılığı verilerine halen uzak olmakla birlikte her geçen yıl hacmini artırmaktadır.

3.3.2.4. Türkiye’de Katılım Bankalarında Kullanılan Fonlar

Katılım bankaları, toplamış oldukları fonları kâr payı karşılığında ticari işlemlerde müşterilerine kredi olarak kullanırlar. Faiz hassasiyeti bulunan kesimin fonlanmasında önemli bir yere sahip olan katılım bankaları bu performanslarını her sene artırmaktadırlar. Bu performansla, hem aktif büyüklükte hem de mevduat toplamalarında olduğu gibi en fazla Kuveyt Türk katkıda bulunmaktadır. Onu Türkiye Finans ve Albaraka Türk takip etmektedir. Ziraat Katılım Bankası ise faaliyete 2015 yılında geçmesine rağmen piyasayı fonlamada her yıl performansını artırmaktadır.

Tablo 2. 29: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının 2010-2019 Yılları Arasında Kullandırılan Fon Miktarı (Milyon TL)

Yıllar	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	T. Finans	Vakıfkatılım	Ziraat Katılım	Emlak Katılım
2019	30.880.921	57.925.969	33.272.689	18.770.501	29.565.030	5.730.333
2018	26.184.989	45.865.291	29.825.791	13.487.990	17.739.425	9.777
2017	25.193.463	37.970.541	26.483.453	9.585.506	11.374.744	-
2016	22.722.054	29.956.984	27.016.742	2.946.447	5.779.315	-
2015	19.505.392	27.033.860	28.566.928	-	1.690.106	-
2014	16.183.692	20.575.082	24.291.963	-	-	-
2013	12.059.901	16.641.338	18.289.610	-	-	-
2012	9.100.063	11.697.859	13.067.769	-	-	-
2011	7.286.960	10.258.759	10.346.545	-	-	-
2010	6.296.815	6.971.527	7.975.316	-	-	-

www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, www.emlakbank.com.tr'dan alınan istatistiki veriler kullanılmıştır. (23.04.2020)

Aşağıdaki tabloda da görüleceği üzere faizsiz bankacılık kapsamında faaliyet gösteren katılım bankaları kullandırmış oldukları fonlarını her yıl daha da artırarak piyasada daha etkili olmaya başlamışlardır. Katılım bankalarının kredi toplamının, mevduat bankalarının kullandırmış oldukları kredi toplamına oranının giderek arttığı görülmektedir.

Tablo 2. 30: Katılım B. İle Mevduat B. 2010-2019 Yılları Arasında Kullanılan Toplam Fon Miktarları ve Oranları (Milyon TL)

Yıllar	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları	Katılım B. / Mevduat B.
2019	176.145.443	2.407.888.000	7%
2018	133.113.263	2.154.855.000	6%
2017	110.607.707	1.930.437.000	6%
2016	88.421.542	1.607.346.000	6%
2015	75.106.180	1.377.696.000	5%
2014	61.050.737	1.146.202.000	5%
2013	46.990.849	963.337.000	5%
2012	33.865.691	733.518.000	5%
2011	27.892.264	636.718.000	4%
2010	21.243.658	489.916.000	4%

www.tbb.org.tr, www.tkbb.com.tr, www.kuveytturk.com.tr, www.emlakbank.com.tr, www.albarakaturk.com.tr, www.turkiyefinans.com.tr, www.ziraatkatilim.com.tr, www.vakifkatilim.com.tr'den alınan istatistiki veriler kullanılmıştır. (23.04.2020)

Sonuç olarak bakıldığında katılım bankacılığı Türkiye’de 1975 yılında devlet tarafından İslam ülkeleri ile ortaklaşa kurulan İslami Kalkınma Bankası’nda kurucu üye olarak yer alması ile başlamıştır. Ancak özel sektöründe faaliyet gösterebildiği 1980’li yıllar Türkiye’de katılım bankacılığının başlangıcı sayılabilmektedir. Asıl gelişimini; 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu kararı bankacılık sektörüne dâhil edilmesi ile başlamıştır. Hem dünya da hem de Türkiye de yeni bir bankacılık türü olmasına rağmen özellikle dünyadaki gelişimini hızla artıran katılım bankacılığı Türkiye’de de son yıllarda varlığını daha da hissettirmeyi başarmaktadır. Mevduat bankacılığı, kalkınma ve yatırım bankacılığı ve katılım bankacılığı toplamından oluşan bankacılık sektöründe aktif büyüklük olarak yaklaşık %5’lik bir paya sahip olan katılım bankacılığı mevduat bankacılığına oranında ise %7 civarında bulunmaktadır.

4. TÜRKİYE’DE BİREYSEL MÜŞTERİLERİN KATILIM BANKACILIĞI VE KONVANSİYONEL BANKACILIK TERCİHLERİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

4.1. Araştırmanın Amacı

Günümüzde klasik bankacılık dışında farklı bankacılık türleri de faaliyet göstermeye başlamış ve her geçen yıl hem dünyada hem de Türkiye’de gelişimlerini sürdürmüşlerdir. 2001 Bankacılık Krizi’nden sonra bankacılık sektöründe yapılan değişiklikler ile günümüzde daha sağlam temelleri olan bir sistem oluşturulmuştur. Bankaların sağlam temellerinin yanı sıra teknolojik gelişmeleri hizmetlerine entegre etmeleri ve bireylerin de teknolojiyi daha fazla kullanmaları ile bankalar müşteri sayılarını, bireyler de banka portfolyolarını artırmaktadırlar. Son yıllarda yaşanan gelişmeler ile bankalar artık sadece maaş ödemelerinin, çek senet tahsil işlemlerinin yapıldığı yerler değil aynı zamanda her türlü ödemelerin, yatırım işlemlerinin ve daha birçok finansal faaliyetlerin yapıldığı yerler haline almışlardır. Teknolojinin gelişmesi sonucunda bireylerin çok daha kolay bir şekilde finansal işlemlerini yapabilir hale gelmeleri ve az da olsa ellerinde bulunan tasarruflarını daha iyi değerlendirebilme fırsatlarının olması gibi etmenler, bankaların işlevlerindeki dönüşümün sebepleri arasında gösterilebilir.

Bireylerin kullanmakta oldukları bankaları tercih etmelerinde etkili olan faktörlerin neler olduğunun belirlenmesinin, bankacılık sektöründeki gelişmelerde ve bankaların uygulayacakları politikalarda etkili olacağı düşünülmektedir. Bankacılık faaliyetlerinde en önemli nokta müşterinin banka ile çalışması ve müşteri memnuniyeti sağlanarak bu çalışmanın sürdürülebilir olmasıdır. İster kamu isterse özel sermayeli bankalar olsun, varlıklarını sürdürebilmek ve piyasadaki mevcudiyetlerini artırabilmek için müşteri odaklı olmaları gerekmektedir.

Katılım bankaları da son yıllarda dünyadaki ve Türkiye’deki varlıklarını artırmaktadırlar. Katılım bankalarının faizsiz bankacılık mantığı ile hareket etmelerinden dolayı daha çok faizli işlemleri kullanmak istemeyen kesim tarafından tercih edildiği varsayılmaktadır.

Ancak katılım bankalarının piyasadaki etkinliklerini artırabilmeleri için sadece faiz hassasiyeti bulunan kesimi değil her kesimden müşteriye portföylerine katmayı amaçlamaları gerekmektedir. Aynı şekilde diğer bankalar da müşteri çeşitliliklerini artırabilmek ve herkese ulaşabilmek amacıyla hizmet çeşitliliği, düşük maliyet imkânı, işlem hızı gibi etmenleri göz ardı etmemelidirler.

Bu çalışmada, farklı bankacılık türlerinin, teknolojik gelişmelerin ve diğer faktörlerin bireylerin banka tercihlerinde ne kadar etkili olduğunun ölçülmesi amaçlanmaktadır. Yapılan bu araştırma ile hem literatüre katkıda bulunmak hem de sektörde faaliyette bulunan bankalara müşteri tercihleri hakkında bilgi sağlayarak daha rekabetçi bir bankacılık sektörü ile kaynakların daha etkin kullanılması amaçlanmaktadır.

4.2. Literatür Araştırması

Bireysel müşterilerin banka tercihlerini anlamak için geliştirilen ölçek çalışmasında ifadeler oluşturulurken literatürdeki çalışmalardan ve bankacılık sektöründe yaşanan gelişmelerden esinlenilmiştir.

Metawa ve Almossawi tarafından (1998), Bahreyn’de 300 katılımcı ile yapılan çalışmada banka tercihlerinde etkili faktörler arasında dinî nedenler en önemli etken olarak bulunmuştur. Çoğu müşterinin katılım bankalarındaki ürün ve hizmetlerden memnun oldukları tespit edilirken diğer yandan bazı finansman ürünlerinin maliyetlerinden memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların hizmette en memnun oldukları konu ise banka çalışanlarının yaklaşımları olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, katılım bankalarının var olan müşterilerini kaybetmemek ve yeni müşteri kitlesine ulaşabilmek için finansal ürünlerini geliştirerek ve personellerine eğitimler vererek hizmet kalitesini artırmaları gerektiği belirtilmiştir.

Naser ve diğerleri tarafından (1999), Ürdün’de 206 banka müşterisine yapılan çalışmada hem faizli hem de faizsiz bankacılığı tercih etme nedenleri sorulmuştur. Yapılan analizler sonucunda müşterilerin İslami bankacılığı seçmelerinde dinî faktörlerinde etkili olduğu ancak en önemli faktörün ise bankanın itibarının olduğu saptanmıştır. Müşterilerin ürünlerden genel olarak memnun oldukları ancak banka şube sayılarının azlığı ve çalışma saatlerinin diğer bankalara göre daha kısıtlı olmasından memnun olmadıkları ve bu nedenle faizli bankalar ile de çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak İslami bankaların online bankacılık ile bazı

hizmetlerinde 24 saat aktif olmaları ve var olan müşterilerini tutabilmek ve yeni müşteriler kazanabilmek için yeniliklere açık olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.

Rehman (2012), Pakistan, İngiltere ve BAE'ni içeren güncel bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri birlikte değerlendirilmiştir. Her ülke için 75'er katılımcı üzerinden yapılan çalışmada hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti üzerinde durulmaktadır. Katılımcıların çoğunun İslami bankalar tarafından sunulan hizmetlerin kalitesinden genel olarak memnun oldukları sonucuna varılmıştır.

Saini ve diğerleri (2011), 250 İslami banka müşterisi ile Güney Afrika'da bankacılık tercihleri üzerine araştırma yapılmıştır. Analizler sonucunda katılımcıların %96,6 gibi büyük bir çoğunluğu katılım bankalarının ürünlerini bilmelerine rağmen, ürünlerin kullanım düzeylerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre müşteriler banka tercih ederken; hızlı ve etkili hizmet, düşük maliyet, ATM ve şube gibi imkânlarının geniş olması gibi faktörler etkili olurken dinî faktörün etkili olmadığı sonucuna varılmıştır. Yazarlar tarafından artan rekabet koşulları dikkat çekilerek müşteri portföyünü elde tutulabilmesi ve yeni müşteri kazanımı için müşterilerin beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket edilmesi gerektiği üzerinde durmuşlardır.

Khattak ve Rehman (2010), Pakistan'da müşterilerin banka tercihleri ve ürünler hakkındaki bilgileri üzerine çalışma yapmışlardır. Araştırma sonucunda müşterilerin vadeli ve cari hesaplarda bilgi sahibi oldukları ancak spesifik ürünlerde yetersiz bilgiye sahip oldukları anlaşılmıştır. Müşteriler genel olarak banka hizmetlerinden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Müşterilerin banka tercihlerinde dinî etmenlerin etkili olduğu ancak çıkarlarını ifade eden etmenlerinde aynı oranda etkili olduklarına ulaşılmıştır. Yazarlar müşterilerin İslami terimleri bilmediklerini ve bu nedenle ürünler ve hizmetler hakkında çalışma yapılmasına yönelik tavsiyelerde bulunmuşlardır. Ayrıca katılımcıların yarısından fazlasının da her iki bankacılık türünü kullandıklarını ve katılım bankalarının ağını genişletmesi gerektiğini de vurgulamışlardır.

Okumuş (2005), Türkiye'de katılım bankacılığı kullanım tercihlerini etkileyen faktörleri araştırmak amacıyla 161 kişiyi içeren bir çalışma yapmıştır. Bu çalışmada bireylerin katılım bankalarını tercihlerinde en önemli nedenin dinî faktör olduğu tespit edilmiştir. Müşterilerin bankacılık hizmetleri hakkında yüzeysel bir bilgiye sahip oldukları ve spesifik

İslami ürünler hakkında yeterli bilgilerinin bulunmadığı belirtilmiştir. Aynı zamanda İslami bankaların şube sayılarının yeterli olmaması ve mevduat bankalarının bazı ürünlerinin muadillerinin İslami bankalarda bulunmaması gibi faktörler nedeniyle katılımcıların %55'nin hem faizsiz hem de faizli bankacılığı kullandıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak, hem var olan müşterilerini kaybedilmemesi hem de daha fazla müşteri kitlesine ulaşabilmesi amacıyla ürünlerin çeşitlendirilmesini ve geliştirilmesini ayrıca müşterilerin az bilinen ürünler hakkında bilgilendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada geliştirilen ölçek, 27 ifade, 7 sosyo-demografik ve 2 bankacılık tercihlerinin sorulduğu soru olmak üzere toplam 36 maddeden oluşmaktadır. Hazırlanan ölçek, ön testlerinin kontrolü için 75 kişiye uygulanmış ve elde edilen veriler SPSS 22 paket programında analiz edilmiştir. İfadelerden 13, 14, 15, 17, 23, 24 numaralı olanlar ölçekten çıkarılarak geriye kalan bankacılık tercihlerini anlamaya yönelik 21 ifade alanında uzman kişilere de gönderilerek uygunluğu kontrol edilmiştir.

Oluşturulan ifadeler ile aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmaktadır.

1. Bireysel müşterilerin banka tercihlerini etkileyen faktörler nelerdir?
2. Banka tercihlerine göre bireysel müşteriler demografik özellikleri açısından gruplandırılabilir mi?
3. Gruplandırma yapılabilirse ayırt edici özellikleri nelerdir?
4. Analiz sonucunda oluşan alt faktörlere göre demografik özellikler açısından önemli bir farkı var mıdır?

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Bankaların müşteri bilgilerini paylaşımlarının yasak olması nedeniyle, veriler bireylerden kendi istekleri doğrultusunda, kendileriyle paylaşılan anket formunda yer alan ifadelere ilişkin cevaplarını işaretlemeleri ile elde edilmiştir. Ankette ifadelere geçilmeden önce bireyin hangi tür bankacılığı daha ağırlıklı olarak kullandığına ve en aktif olarak kullandığı bankanın hangisi olduğuna dair iki adet soru yöneltilmiştir.

Araştırma yapılırken tanımlayıcı araştırma ve açıklayıcı araştırma olmak üzere iki tür araştırma modeli kullanılmaktadır. Araştırma sorularının yazımında tanımlayıcı araştırma sorularında genel olarak “ne” sorusunun cevabı aranırken, açıklayıcı araştırma sorularında

“niçin” sorusunun cevabı aranmaktadır. Banka tercihlerinde etkili olan faktörler araştırmamızda, mevcut durumu belirleyebilmek için açıklayıcı araştırma modeli kullanılmıştır.

4.4. Araştırmanın Modeli

Çalışmada, bağımlı değişkenler (ölçek ifadeleri) ile bağımsız değişkenler (demografik ifadeler) arasındaki ilişkinin kontrol edilebilmesi amacıyla bir model oluşturulmuştur.

Gerek bankacılık hizmetleri ve ürünleri gerekse diğer faktörler göz önünde bulundurularak hazırlanan ifadelere (bağımlı değişkenler) verilen cevaplar, katılımcıların demografik (bağımsız) özelliklerine göre değişmektedir. Bu durumda bankaların müşteri portföyünü, sunulan ürünleri ve hizmetleri etkilemektedir.

Araştırmada bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin bankacılık tercihleri üzerindeki etkileri araştırılmakta ve elde edilen veriler istatistiki yöntemlerle test edilmektedir.

4.5. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, bankacılık sektöründe yer alan bireysel müşteriler olarak belirlenmiştir. Örneklem belirleme yönteminde uygun örneklem yöntemi kullanılarak katılımcılar rastgele seçilmişlerdir. Katılımcı sayısını belirleyebilmek için ise bilimsel araştırma yöntemlerinde genel kabul gören madde sayısına göre belirleme yöntemi kullanılmıştır. Buna göre ölçekte yer alan her bir madde için 5 ile 10 arasında katılımcı sayısının yeterli olacağı kabul edilmektedir.

Ölçekte yapılan düzenlemeler sonucunda demografik sorular haricinde katılımcılara yöneltilen 21 ifade yer almaktadır. Ölçeğin yeterli örneklem ulaşması yeterli olmaktadır toplam da 441 veriye ulaşılmış ve 41 veri elenerek analizler için kullanılabilecek 400 veri elde edilerek örneklem yeterliliği şartı sağlanmıştır. 400 veri üzerinde güvenilirlik analizi yapılmış ve Alfa değerinin 0,60’tan büyük olması dolayısıyla ölçeğin güvenilirlik koşulu sağlanmıştır. Ölçekte yer alan 21 ifadeye faktör analizi yapılmış ve 4 alt boyut elde edilmiştir. Faktörlerin de güvenilirlik analizleri yapılmış ve 0,60’tan büyük değerler elde edilmiştir.

4.6. Veri Toplama İşlemi

Elde edilen 21 ifade, 7 sosyo-demografik ve 2 adet banka tercihi sorusu her banka kullanıcısına ve olabildiğince farklı müşterilere de ulaşabilmek için Google formlar aracılığıyla düzenlenerek 441 kişiye ulaştırılmıştır. Veriler toplanırken kapalı uçlu soruların yer aldığı anket formu kullanılmıştır. Ankete başlanırken “Genel olarak kullanmakta olduğunuz banka türü hangisidir?” ve “Aktif olarak kullanmakta olduğunuz banka hangisidir ?” soruları ile müşterinin hangi türü ve bankayı seçtiğinin öğrenilmesi, daha sonraki ifadeler ile de müşteri tarafından hangi bankacılık türünün neden seçildiğine dair daha sağlıklı analizlerin yapılması amaçlanmıştır.

4.7. Araştırma Verilerinin Analizi ve Bulguları

Google Formlar aracılığıyla toplanan veriler SPSS programında analiz edilmeden önce gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Cevaplanması gereken sorulara verilmemiş yanıtlar olup olmadığı kontrol edilmiş, eksik veya hatalı olan veriler çıkarılmıştır. Geriye kalan verilerin programda daha kolay analiz edilebilmesi amacıyla ifadeler numaralandırılmış ve cevaplama yönteminde kullanılan 5’li likert ölçeği, “kesinlikle katılmıyorum” cevabı 1 ve “kesinlikle katılıyorum” cevabı 5 olarak numaralandırılmıştır.

Analiz için uygun olmayan 41 veri çıkarıldıktan sonra 400 veri üzerinde ilk olarak güvenilirlik koşulu için Cronbach Alfa testi uygulanmıştır. Cronbach Alfa değeri 0,848 bulunarak kabul için gerekli olan 0,60 değerinden yüksek olma koşulunu sağlamıştır. Daha sonra ölçekte yer alan ifadelerin anlamlı alt boyutlar oluşturup oluşturmadığı faktör analizi ile test edilmiştir. Faktör analizi sonucunda 4 alt boyut elde edilmiştir.

Elde edilen verilerin analiz yorumlarına ilk olarak demografik özellikler ile başlanmaktadır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyleri ve eğitim gibi birçok özelliklerine yer verilmekte ve bu özelliklerin nasıl bir dağılım gösterdiği değerlendirilmektedir.

4.7.1. Demografik Özellikler

Çalışmada yer alan katılımcılara ait sosyo-demografik veriler aşağıdaki tablolarda paylaşılmaktadır.

Araştırmaya katılanların %53,8’i erkeklerden, %46,2’si kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 3. 1: Cinsiyet Dağılımı

Cinsiyet	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Erkek	215	53,8
Kadın	185	46,2
Total	400	100

Katılımcıların yaş aralıklarına göre katılımlarına bakıldığında; %16,5'inin 18-25 yaş arasında, %39,2'sinin 26-34 yaş arasında, %28,5'inin 35-44 yaş arasında, %15,8'nin 45 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 2: Yaş Dağılımı

Yaş Grubu	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
18-25	66	16,5
26-34	157	39,2
35-44	114	28,5
45 Üstü	63	15,8
Toplam	400	100

Araştırmaya katılanların %52,8'i evli iken %47,2'sinin bekâr olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 3: Medeni Durum

Medeni Durum	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Bekar	189	47,2
Evli	211	52,8
Toplam	400	100

Katılımcılar, %44,8 ile en fazla 2.001,00 TL-5.000,00 TL gelir aralığında yer alırken, onu %25,4 ile 5.001,00 TL-7.500,00 TL gelir aralığındaki katılımcılar takip etmektedir.

Tablo 3. 4: Gelir Dağılımı

Gelir Grubu	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
0-2.000,00 TL	64	16
2.001,00 TL - 5.000,00 TL	179	44,8
5.001,00 TL - 7.500,00 TL	102	25,4
7.500,00 TL Üstü	55	13,8
Toplam	400	100

Katılımcıların %43,8 gibi önemli bir oranı özel sektörde çalışmaktayken, %27,4'ü kamuda çalışmaktadır. Katılımcıların %17'si ise çalışmamaktadır.

Tablo 3. 5: Çalışma Durumu

Çalışma Durumu	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Çalışmıyor	68	17
Diğer	47	11,8
Kamu	110	27,4
Özel Sektör	175	43,8
Toplam	400	100

Araştırmaya katılanların %50,4 ile yarısından fazlasının lisans mezunu olduğu görülmektedir. Lisansüstü eğitim düzeyine sahip olanlar ise 91 kişi ile katılımcıların %22,8'ni oluşturmaktadır.

Tablo 3. 6: Eğitim Düzeyi

Eğitim Düzeyi	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
İlkokul ve Orta Öğretim	63	15,8
Önlisans	44	11
Lisans	202	50,4
Lisansüstü	91	22,8
Toplam	400	100

Katılım bankalarının son yıllarda hem dünya da hem de Türkiye’de gelişimlerini arttırarak sürdürmelerine rağmen, yapılan çalışmada katılımcıların %91,5 ile neredeyse tamamına yakınının klasik bankacılığı tercih ettiği görülmektedir. Katılım bankacılığını tercih edenlerin oranı ise %8,5 ile mevduat bankacılığının gerisinde kalmaktadır.

Tablo 3. 7: Tercih Edilen Banka Türü Dağılımları

Banka Türü	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Katılım (İslami) Bankalar	34	8,5
Konvansiyonel (Mevduat) Bankaları	366	91,5
Toplam	400	100

Hangi bankaların daha çok tercih edildiğine bakıldığında; köklü bankalardan olan Garanti Bankası’nın %17,3 oranı ile ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Garanti Bankası’nı %12,5 oranı ile Halk Bankası, %11,8 oranı ile Ziraat Bankası ve %11 oranı ile Yapı ve Kredi Bankası takip etmektedir. Konvansiyonel bankacılıkta kamu bankaları ile özel sermayeli bankaların tercih edilme oranlarının neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Katılım bankaları arasında ise diğerlerine göre %5,8’lik oran ile Kuveyt Türk Katılım Bankası daha fazla tercih edilmektedir. Kuveyt Türk Katılım Bankası’nı %5,5’lik oran ile Ziraat Katılım Bankası, %2 oranı ile Vakıf Katılım Bankası ve %1,3 oranı ile Albaraka Türk Katılım Bankası takip etmektedir. Ziraat Katılım Bankası’nın 2015 yılında faaliyete başlamasına rağmen Türkiye’de uzun süredir faaliyet gösteren Kuveyt Türk Katılım Bankası ile tercih edilme oranlarının neredeyse aynı olduğu görülmektedir. Devlet 2015 yılından itibaren katılım bankacılığı faaliyetlerinde Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım Bankaları ile daha aktif rol oynamaktadır. Hem sayısal veriler açısından hem de müşteri potansiyeli olarak piyasada önemli role sahip olan Kuveyt Türk Katılım Bankası ile Ziraat Katılım Bankası katılım bankacılığında son yıllarda önemli bir paya sahiptirler.

Tablo 3. 8: Bankaların Tercih Edilme Dağılımları

Banka Adı	Kişi Sayısı	Yüzde (%)
Garanti Bankası	69	17,3
Halk Bankası	50	12,5
Ziraat Bankası	47	11,8
Yapı Kredi Bankası	44	11
QNB Finansbank	34	8,5
İş Bankası	33	8,3
Akbank	32	8
Kuveyt Türk Katılım Bankası	23	5,8
Ziraat Katılım Bankası	22	5,5
Vakıfbank	13	3,3
Denizbank	8	2
TEB	8	2
Vakıf Katılım Bankası	8	2
Albaraka Türk Katılım Bankası	5	1,3
İNG Bank	2	0,5
Türkiye Finans Katılım Bankası	2	0,5
Toplam	400	100

4.7.2. Güvenilirlik Analizi

Güvenilirlik, ölçek geliştirmek veya var olan ölçeğin kullanımı sırasında katılımcılara yöneltilen ve görüş ifade eden sorulara verilen cevapların tutarlılığını ifade etmektedir. Katılımcılara yöneltilen sosyo-demografik sorular güvenilirlik analizlerine dahil edilmemektedir. Görüş bildirilen soruların tutarlılığı ise ölçülmek istenen konunun ne kadar doğru ölçüldüğü ile alakalıdır. Güvenilirlik analizinde değişkenlerin tutarlılığının ölçümünde Cronbach's Alfa kat sayısı kullanılmaktadır. 0 ile 1 arasında değer alan Cronbach's Alfa

katsayısı 1'e yaklaştıkça ölçeğin güvenilirliği artmaktadır. Genel olarak kabul gören Cronbach's Alfa katsayısının değer aralıklarına göre yorumlanması şu şekildedir;

- $0,00 \leq \alpha < 0,40$ güvenilir değil,
- $0,40 \leq \alpha < 0,60$ düşük güvenilirlik,
- $0,60 \leq \alpha < 0,80$ iyi derece güvenilir,
- $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise yüksek derecede güvenilir olarak Kabul görmektedir. (Keleş, 2007, 74-75; Gül, 2014, 76; Loewenthal, 2004).

Aşağıdaki tabloda ölçeğin güvenilirlik analizi ile elde edilen veriler paylaşılmaktadır. Verilere bakıldığında Cronbach's Alfa katsayısına göre ölçeğin güvenilirlik düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir ($\alpha = 0,844 > 0,80$). Cronbach's alfa değeri 0,60'tan büyük olduğu için ölçeğin normal dağıldığı yani analiz için uygun olduğu kabul edilerek ölçekten herhangi bir maddenin çıkarılmasına veya düzenleme yapılmasına gerek görülmemektedir.

Tablo 3. 9: Güvenilirlik Analizi

Ölçek	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama	Varyans	Std. Sapma
Bankacılık Tercihlerini Etkileyen Faktörler	21	0,844	86,715	78,58	8,86455

Tablo 3.10'da ölçekte yer alan 21 maddeye ilişkin veriler yer almaktadır. Korelasyon katsayılarının 0,30'tan büyük olması maddelerin bir bütün oluşturabileceğini ve aralarında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Maddelerin ölçekten çıkarıldıkları zaman ölçeğin Cronbach's Alfa değerinin ne kadar olacağı da gösterilmektedir. Güvenilirlik değerinin ölçekte yer alan 21 madde ile en yüksek değere ulaşmasından dolayı madde çıkarılması gerekli görülmemektedir.

Tablo 3. 10: Ölçeğin Madde Analiz Tablosu

Maddeler	Maddeler Arası Korelasyon Katsayısı	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Değeri
M1	0,317	0,841
M2	0,36	0,839
M3	0,49	0,834
M4	0,343	0,84
M5	0,444	0,836
M6	0,462	0,835
M7	0,436	0,837
M8	0,371	0,839
M9	0,577	0,83
M10	0,447	0,836
M11	0,51	0,836
M12	0,295	0,844
M13	0,461	0,837
M14	0,371	0,841
M15	0,427	0,837
M16	0,401	0,838
M17	0,512	0,834
M18	0,492	0,836
M19	0,377	0,841
M20	0,469	0,835
M21	0,504	0,833

4.7.3. Faktör Analizleri

Faktör analizi, araştırma sonucunda toplanan veriler doğrultusunda bağımsız değişkenlerden alt boyutlar elde etme amacı ile yapılmaktadır. Yani ölçekte yer alan

maddelerim birbirleri ile ilişkilendirilerek gruplandırılmasını ve anlamlı yeni değişkenler bulunmasını amaçlayan bir istatistiki analizdir. Faktör analizinde açımlayıcı (keşfedici, exploratory) ve doğrulayıcı (confirmatory) olmak üzere iki tür yaklaşım bulunmaktadır. Ölçekte yer alan değişkenlerden hareketle alt boyutlandırma yapılmasında açımlayıcı, daha öncesinde oluşturulan hipotezin ve var olan alt boyutların test edilmesinde ise doğrulayıcı faktör analizi kullanılmaktadır.

Faktör analizi, aynı yapıyı ölçen değişkenleri bir araya getirerek yapılan ölçme işleminin az sayıda faktör ile yapılmasını amaçlamakta, aynı zamanda maddelerin faktör yük değerleri ile alt boyutların işlevsel tanımlarını elde etmek için kullanılmaktadır.

Örneklem yeterlilik testi sonucu aşağıda tablo olarak sunulmaktadır. Örneklem büyüklüğünün yeterliliğini ve verilerin faktör analizi için kullanılabilirlik durumunu gösteren KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri 0,844 bulunmuştur. Verilerin normal dağılımda olup olmadığı ise Bartlett's testi ile analiz edilmektedir. Verilerin normal dağılımda olması için anlamlılık değerini ölçen p'nin 0,05'ten küçük olması gerekmektedir. Aşağıda yer alan tablo da hem KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değerinin hem de 0,05'ten küçük olması gereken p koşulunun sağlandığı görülmektedir.

Tablo 3. 11: KMO And Bartlett's Testi

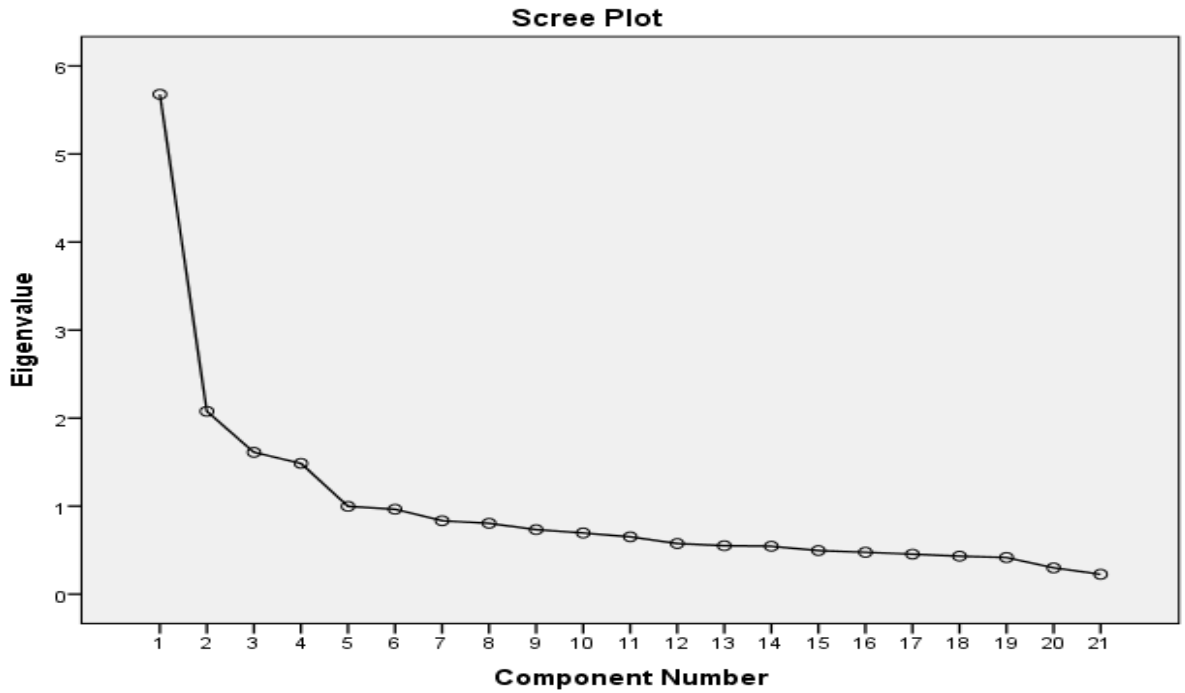
Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		0,844
Bartlett's Test of Sphericity	Approx. Chi-Square	2583,636
	Sd	210
	P	0,00

Yapılan faktör analizi sonucunda dört faktör elde edilmiştir. Faktörlerin ölçeği açıklama düzeyleri varyans sütununda gösterilmektedir. Elde edilen dört faktör ile ölçeğin yaklaşık olarak %51'i açıklanmaktadır.

Tablo 3. 12: Açıklanan Toplam Varyans Tablosu

Kare Yüklerin Dönme Toplamları			
Faktörler	Toplam	Varyans (%)	Kümülatif (%)
1	3,262	15,534	15,534
2	2,774	13,211	28,745
3	2,609	12,425	41,17
4	2,206	10,504	51,674

Aşağıda yer alan grafikte ise özdeğerleri 1’den büyük olan faktörlerin kırılma noktaları gösterilmektedir.

Şekil 3. 1: Scree Plot

Yapılan faktör analizi sonucunda elde edilen alt boyutlar ve bu alt boyutlarda yer alan maddelerin faktör yükleri gösterilmektedir. Hangi maddenin alt boyutta olacağı, o maddenin en yüksek faktör değerinin hangi alt boyutun altında olduğuna göre belirlenmektedir. Örneğin madde 8 birinci alt boyuttaki faktör yükü 0,648 iken ikinci alt boyut altında ise faktör yükü 0,338’dir. Faktör yükü hangi alt boyutun altında daha fazla ise o madde, o alt boyutu

oluşturmaktadır. Bir maddenin alt boyutta yer alabilmesi için faktör yükünün en az 0,30 olması ve en yakın olan faktör yükü ile arasında 0,10 düzeyinde bir fark olması gerekmektedir. Bu koşullar çerçevesinde bakıldığında birinci alt boyutta 6, ikinci alt boyutta 5, üçüncü alt boyutta 6 ve dördüncü alt boyutta ise 4 adet madde yer almaktadır.

Tablo 3. 13: Alt Boyutların Belirlendiği Rotasyon Matriks Tablosu

Maddeler	Alt Boyutlar			
	1	2	3	4
M18	0,749			
M17	0,742			
M11	0,692			
M8	0,648	0,338		
M13	0,63			
M4	0,537			
M5		0,711		
M7		0,708		
M9	0,348	0,677		
M6		0,661		
M10	0,311	0,567		
M14			0,722	
M12			0,709	
M19		0,304	0,637	
M20			0,602	
M16			0,535	
M21			0,52	0,374
M2				0,781
M1				0,713
M15				0,606

M3		0,4		0,527
----	--	-----	--	-------

4.7.4. Faktörlerin Güvenilirlik Analizleri

Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin güvenilirlik testleri yapılmıştır. Bireysel müşterilerin banka tercihlerinde etkili olan işlem hızı ve maliyeti faktörüne ait tablo aşağıda paylaşılmaktadır. Tabloda yer alan Cronbach's Alfa değerine bakıldığında 0,804 gibi yüksek güvenilirliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu faktör toplam varyansın %15,53'ünü açıklayan 6 maddeden oluşmaktadır.

Tablo 3. 14: İşlem Hızı ve Maliyeti Faktörünün Güvenilirlik Analizi

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama	Varyans (%)	Std. Sapma
İşlem Hızı ve Maliyeti	6	0,804	27,4975	15,534	2,53892

İşlem hızı ve maliyeti faktöründe yer alan maddelerden hangileri çıkarıldığında güvenilirlik katsayısının nasıl bir değişim göstereceği aşağıdaki tablo da yer almaktadır. İşlem hızı ve maliyeti faktöründen güvenilirlikte artışa neden olmayacağı için hiçbir madde çıkartılmamıştır.

Tablo 3. 15: İşlem Hızı ve Maliyeti Faktörünün Madde Faktör Yükleri

Maddeler	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Değeri
M18	0,753
M17	0,758
M11	0,763
M8	0,784
M13	0,78
M4	0,799

İkinci faktör ise bireylerin banka tercihlerinde etkili olan avantajlar ve özel hizmetler faktörüdür. Avantajlar ve özel hizmetler faktörü 0,767 ile güvenilirlik katsayısı koşulunu sağlamaktadır. Faktörde yer alan 5 madde ise toplam varyansın %13,21'ini açıklamaktadır.

Tablo 3. 16: Avantajlar ve Özel Hizmetler Faktörünün Güvenilirlik Analizi

Faktör Adı	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama	Varyans (%)	Std. Sapma
Avantajlar ve Özel Hizmetler	5	0,767	20,9375	13,211	3,2194

Avantajlar ve özel hizmetler faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri aşağıdaki tablo da yer almaktadır. Tablodan da anlaşılacağı üzere maddelerden herhangi birinin çıkarılması Cronbach's Alfa katsayısında azalmaya neden olmaktadır.

Tablo 3. 17: Avantajlar ve Özel Hizmetler Faktörünün Madde Faktör Yükleri

Maddeler	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Değeri
M5	0,712
M7	0,727
M9	0,735
M6	0,701
M10	0,747

Bireylerin banka tercihlerinde etkili olan bir diğer faktör ise üçüncü faktör olan dışsal etmenler faktörüdür. Altı maddeden oluşan ve toplam varyansın %12,42'sini açıklayan faktörün güvenilirlik katsayısı ise 0,732 ile gerekli koşulu sağlamaktadır.

Tablo 3. 18: Dışsal Etmenler Faktörünün Güvenilirlik Analizi

Faktör	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama	Varyans (%)	Std. Sapma
Dışsal Etmenler	6	0,732	20,8475	12,425	4,31344

Dışsal etmenler faktöründe yer alan maddelerin faktör yükleri aşağıdaki tabloda paylaşılmaktadır. Maddelerin çıkarılması faktörün mevcut güvenilirlik katsayısının düşmesine neden olacağı için madde çıkarılmasını gerektirecek bir durum bulunmamaktadır.

Tablo 3. 19: Dışsal Etmenler Faktörünün Madde Faktör Yükleri

Maddeler	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Değeri
M14	0,677
M12	0,693
M19	0,697
M20	0,69
M16	0,698
M21	0,71

Son faktör olan ve bireysel müşterilerin banka tercihlerinde etkili olan bankanın sistemdeki yeri faktörünün güvenilirlik analizine ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Faktörün güvenilirlik katsayısının diğer faktörlere göre düşük olmasına rağmen 0,60'tan büyük olma şartını sağlamaktadır. Dört maddeden oluşan faktörün güvenilirlik katsayısı 0,68'dir ve toplam varyansın %10,50'sini açıklamaktadır.

Tablo 3. 20: Bankanın Sistemdeki Yeri Faktörünün Güvenilirlik Analizi

Faktör Adı	Madde Sayısı	Cronbach's Alpha	Ortalama	Varyans (%)	Std. Sapma
Bankanın Sistemdeki Yeri	4	0,68	17,4325	10,504	2,04717

Faktörde yer alan dört maddeye ait faktör yükleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Bu maddelerden herhangi birinin çıkarılması güvenilirlik katsayısına olumlu yönde bir katkı sağlamamaktadır. Aksine bir madde çıkarıldığı zaman faktörün toplam güvenilirlik katsayısı azalmaktadır.

Tablo 3. 21: Bankanın Sistemdeki Yeri Faktörünün Madde Faktör Yükleri

Maddeler	Madde Çıkarıldığında Cronbach Alfa Değeri
M2	0,624
M1	0,556
M15	0,639
M3	0,634

4.7.5. Hipotezler

Bu bölümde araştırmaya katılanların bankacılık tercihlerini etkileyen faktörlerde cinsiyet, yaş, medeni durum, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve katılımcının çalışmakta olduğu sektöre göre anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmaktadır. Ancak bu analizler öncesinde elde edilen verideki örneklem gruplarının normal dağılım koşullarının sağlanıp sağlanmadığına bakılması gerekmektedir. Anlamlılık analizleri yapılırken iki örneklem grubu arasındaki farklılık düzeyine bakıldığında T testi, ikiden daha fazla örneklem grubunu barındıran bağımsız değişkenlerde ise tek yönlü Anova testi kullanılmaktadır. %95 güven düzeyinde yapılan T testi sonucunda anlamlı bir fark olabilmesi için anlamlılık sütununda bulunan değerin $p < 0,05$ olması gerekmektedir. T testi için oluşturan H_0 ve H_1 hipotezleri aşağıdaki gibidir;

H_0 = İki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H_1 = İki grubun ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

İkiden fazla örneklem grubu arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılırken Anova testi uygulanmaktadır. Anova testi için oluşturulan hipotezler ise aşağıdaki gibidir:

H_0 = $X_1 = X_2 = X_3 = \dots = X_n$ grupların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H_1 = $X_1 = X_2 = X_3 = \dots = X_n$ grupların ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır.

4.7.5.1. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Cinsiyete Göre Farklılıklarının T Testi Analizi

T Testinin öncesinde örneklem grubunun normal dağılım gösterip göstermediğinin anlaşılabilmesi için öncelikle normal dağılım analizi yapılmıştır. Yapılan çalışmada 185 kadın ve 215 erkek katılımcı yer almaktadır. İlk koşul olan basıklık ve çarpıklık değerlerini gösteren Skewness ve Kurtosis değerlerinin +2 ile -2 arasında olması gerekmektedir. Bu koşul sağlandıktan sonra ise grup büyüklüğüne göre bakılacak olan Shapiro-Wilks ve Kolmogorov-Smirnov testleri yapılmıştır. Grup büyüklüğü 50'den küçük olduğunda Shapiro-Wilks testine, 50'den büyük olduğunda ise Kolmogorov-Smirnov testinde yer alan anlamlılık düzeylerine bakılmaktadır. Kolmogorov-Smirnov testinin değerleri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3. 22: Cinsiyet Normallik Tablosu

Cinsiyet	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Kadın	0,066232469	185	0,04659602	0,985276465	185	0,049664858
Erkek	0,050772818	215	,200*	0,988330449	215	0,076942547

Tablo 3. 23’de ise Cinsiyete göre basıklık çarpıklık değerleri olan Skewness ve Kurtosis değerleri yer almaktadır ve gerekli koşul olan +2 ile – 2 arasında bulunmaktadır.

Tablo 3. 23: Cinsiyete Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu

Cinsiyet			Statistic	Std. Error
Kadın	Mean		87,7351	,63306
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	86,4861	
		Upper Bound	88,9841	
	5% Trimmed Mean		87,8919	
	Median		87,0000	
	Variance		74,141	
	Std. Deviation		8,61054	
	Minimum		59,00	
	Maximum		105,00	
	Range		46,00	
	Interquartile Range		13,00	
	Skewness		-,195	,179
	Kurtosis		-,151	,355
Erkek	Mean		85,8372	,61414
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,6267	
		Upper Bound	87,0477	
	5% Trimmed Mean		85,9109	
	Median		85,0000	
	Variance		81,090	
	Std. Deviation		9,00501	
	Minimum		64,00	
	Maximum		105,00	
	Range		41,00	
	Interquartile Range		11,00	
	Skewness		-,063	,166
	Kurtosis		-,168	,330

Analiz yapılırken istatistiksel olarak kabul edilen (null) hipotez “puanların dağılımı normal dağılımdan farklılık göstermez” şeklinde kurulmakta ve hesaplanan p değerinin 0,05’ten büyük çıkması, bu anlamlılık düzeyinde verilerin normal dağıldığını göstermektedir (Büyüköztürk, 2018, 42).

Tablo 3. 24: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Cinsiyete Göre T Testi Analizi

Cinsiyet	N	X	S	sd	t	p
Kadın	185	87,74	8,61	398,00	2,15	0,03
Erkek	215	85,84	9,01	393,58	2,15	0,03

Yapılan analizler sonucunda, cinsiyete göre grupların normal dağılım koşullarını sağladığı elde edilmiştir. Bireysel müşterilerin bankacılık tercihlerindeki farklılıkların bağımlı değişkenlere verilen cevapların toplam puanları üzerinden bağımsız değişken cinsiyetin incelenmesine yönelik oluşturulan hipotezler ve t testi analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır. Tabloya bakıldığında t testi sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. ($t=2,15$; $p<,05$). Yapılan analizler sonucunda elde edilen verilere göre kadın katılımcıların ($X= 87,74$) erkek katılımcılara ($X=85,84$) göre anlamlılık düzeyi daha fazladır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1 hipotezi kabul, H0 hipotezi ise red edilmektedir. Bu bulgu sonucunda banka tercihleri ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptamıştır.

H0= Bireysel müşterilerin banka tercihlerinde cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H1= Bireysel müşterilerin banka tercihlerinde cinsiyet grupları arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

4.7.5.2. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Medeni Duruma Göre Farklılıklarının T Testi Analizi

Aşağıda yer alan tablo 3. 25’te ise normallik testinin değerleri yer almaktadır.

Tablo 3. 25: Medeni Durumu Normallik Tablosu

Medeni Durum	Kolmogorov-Smirnov			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Bekar	,058	189	,200*	,985	189	,036
Evli	,062	211	,048	,989	211	,117

Tablo 3. 26’da ise medeni duruma göre yapılan basıklık ve çarpıklık değerlerinin yer aldığı analiz tablosu yer almaktadır. Skewness ve Kurtosis değerleri gerekli koşulları sağlamaktadır.

Tablo 3. 26: Medeni Durum Basıklık-Çarpıklık Tablosu

Medeni Durum			Statistic	Std. Error
Bekar	Mean		87,9259	,61887
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	86,7051	
		Upper Bound	89,1468	
	5% Trimmed Mean		88,1405	
	Median		88,0000	
	Variance		72,388	
	Std. Deviation		8,50812	
	Minimum		59,00	
	Maximum		105,00	
	Range		46,00	
	Interquartile Range		13,00	
	Skewness		-,262	,177
	Kurtosis		-,022	,352
Evli	Mean		85,6303	,62338
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,4014	
		Upper Bound	86,8592	
	5% Trimmed Mean		85,6735	
	Median		85,0000	
	Variance		81,996	
	Std. Deviation		9,05517	
	Minimum		64,00	
	Maximum		105,00	
	Range		41,00	
	Interquartile Range		12,00	
	Skewness		,001	,167
	Kurtosis		-,205	,333

Katılımcıların medeni durumlarına göre normal dağılım koşullarını sağladığı yapılan analizler sonucunda elde edilmiştir. Bireysel müşterilerin bankacılık tercihlerindeki farklılıkların bağımlı değişkenlere verilen cevapların toplam puanları üzerinden bağımsız değişken medeni durumun incelenmesine yönelik oluşturulan hipotezler ve t testi analiz

sonuçları aşağıda yer almaktadır. Tabloya bakıldığında t testi sonucunda gruplar arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur. ($t=2,60$; $p<,05$). Yapılan analizler sonucunda elde edilen verilere göre bekâr katılımcıların (Bekâr= 87,53) evli katılımcılara (Evli=85,63) göre anlamlılık düzeyi daha fazladır. Bu sonuçlar doğrultusunda H1 hipotezi kabul, H0 hipotezi ise red edilmektedir. Bu bulgu sonucunda banka tercihleri ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptamıştır.

H0= Bireysel müşterilerin banka tercihlerinde medeni duruma göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır.

H1= Bireysel müşterilerin banka tercihlerinde medeni duruma göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır.

Tablo 3. 27: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Medeni Duruma Göre T Testi Analizi

Medeni Durum	N	X	S	sd	t	p
Bekar	189	87,93	8,51	398,00	2,60	0,010
Evli	211	85,63	9,06	397,08	2,61	0,009

4.7.5.3. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Yaş Gruplarına Göre Farklılıklarının Anova Testi Analizi

Tablo 3. 28’de yaş gruplarına göre katılımcıların normal dağılım analiz sonuçları yer almaktadır.

Tablo 3. 28: Yaş Gruplarının Normallik Tablosu

Yaş Grubu	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
1	0,088	66	,200*	0,964	66	0,054
2	0,053	157	,200*	0,988	157	0,189
3	0,078	114	0,082	0,982	114	0,132
4	0,08	63	,200*	0,984	63	0,593

Tablo 3. 29’da yaş grupları arasındaki basıklık çarpıklık değerleri yer almaktadır. Anova analizi öncesinde gerekli koşulları sağladığı görülmektedir.

Tablo 3. 29: Yaş Gruplarının Basıklık Çarpıklık Tablosu

Yaş Grupları			Statistic	Std. Error
1	Mean		89,1364	1,12337
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	86,8928	
		Upper Bound	91,3799	
	5% Trimmed Mean		89,5875	
	Median		89	
	Variance		83,289	
	Std. Deviation		9,12627	
	Minimum		59	
	Maximum		105	
	Range		46	
	Interquartile Range		13,25	
	Skewness		-0,721	0,295
	Kurtosis		0,699	0,582
2	Mean		86,8599	0,70349
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	85,4703	
		Upper Bound	88,2495	
	5% Trimmed Mean		87,0333	
	Median		86	
	Variance		77,698	
	Std. Deviation		8,81466	
	Minimum		64	
	Maximum		105	
	Range		41	
	Interquartile Range		12	
	Skewness		-0,194	0,194
	Kurtosis		-0,129	0,385
3	Mean		86,4649	0,76548
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,9484	
		Upper Bound	87,9815	
	5% Trimmed Mean		86,4376	
	Median		85,5	
	Variance		66,8	
	Std. Deviation		8,1731	
	Minimum		65	
	Maximum		105	
	Range		40	
	Interquartile Range		9	
	Skewness		0,178	0,226
	Kurtosis		0,074	0,449
4	Mean		84,2698	1,18624
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	81,8986	

	Upper Bound	86,6411	
5% Trimmed Mean		84,1684	
Median		84	
Variance		88,652	
Std. Deviation		9,41551	
Minimum		65	
Maximum		105	
Range		40	
Interquartile Range		13	
Skewness		0,183	0,302
Kurtosis		-0,473	0,595

Tablo 3. 30’da “18-24, 25-34, 35-44, ve 45 üstü” şeklinde yaş gruplandırması yapılan katılımcıların banka tercihlerine yönelik cevaplarından elde edilen toplam puanların yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmuştur ($F=3,341$ $p<,05$). Anlamlı bir farklılık elde edilen test sonucunda ise farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirleyebilmek amacıyla tamamlayıcı test olan post-hoc testi yapılmıştır. Post-hoc testinde hangi tekniğin kullanılacağına karar vermek için ise varyansların homojenliği test edilerek homojen oldukları saptanmıştır ($LF=0,93$, $p>0,05$). Gruplar arasındaki farklılığı saptayabilmek amacıyla gerekli koşullar sağlandıktan sonra Scheffe testi tercih edilmiştir ve sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Tablo 3. 30: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Yaş Durumuna Göre Anova Test Analizi

	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplararası	774,048	3	258,016	3,341	0,019
Gruplarıçi	30579,462	396	77,221		
Toplam	31353,510	399			

Tablo 3. 31’de görüldüğü üzere, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların bankacılık tercihlerinde hangi yaş grupları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonucunda, söz konusu farklılığın 1. ve 4. gruplar arasında 4. grup lehine $p < 0,05$ düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. Diğer grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılıklar ise anlamlı bulunmamıştır ($p>0,05$).

Tablo 3. 31: Hangi Değişkenler Arasında Farklılaştığını Belirlemek Üzere Yapılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Scheffe Testi Sonuçları

	Gruplar (i)	Gruplar (j)	Ortalama Fark (i-j)	Std. Sapma	P
Scheffe	1 (18-24)	2	2,27649	1,28913	0,375
		3	2,67145	1,35919	0,278
		4	4,86652*	1,54782	0,021
	2 (25-34)	1	-2,27649	1,28913	0,375
		1	0,39496	1,08131	0,988
		4	2,59003	1,31057	0,273
	3 (35-44)	1	-2,67145	1,35919	0,278
		2	-0,39496	1,08131	0,988
		4	2,19507	1,37953	0,47
	4 (45 üstü)	1	-4,86652*	1,54782	0,021
		2	-2,59003	1,31057	0,273
		3	-2,19507	1,37953	0,47
* Ortalama fark 0.05 düzeyinde anlamlıdır.					

4.7.5.4. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Gelir Düzeyine Göre Farklılıklarının Anova Testi Analizi

Aşağıda yer alan tablo da gelir düzeylerine göre belirlenen grupların normallik analizi sonucunda elde edilen değerler yer almaktadır.

Tablo 3. 32: Gelir Düzeyi Normallik Tablosu

Normallik Testi						
Gelir Grupları	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
1	0,088	64	,200*	0,978	64	0,325
2	0,073	179	0,023	0,985	179	0,047
3	0,062	102	,200*	0,985	102	0,324
4	0,088	55	,200*	0,984	55	0,672

Tablo 3. 33'te ise gelir düzeylerine göre yapılan basıklık çarpıklık analizinin sonuçları yer almaktadır. Analiz için gerekli koşul alan Skewness ve Kurtosis değerleri koşulları sağlamaktadır.

Tablo 3. 33: Gelir Düzeyi Basıklık Çarpıklık Tablosu

Gelir Grupları			Statistic	Std. Error
1	Mean		86,8281	1,13161
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,5668	
		Upper Bound	89,0895	
	5% Trimmed Mean		87,1319	
	Median		88	
	Variance		81,954	
	Std. Deviation		9,05285	
	Minimum		59	
	Maximum		105	
	Range		46	
	Interquartile Range		12,75	
	Skewness		-0,493	0,299
	Kurtosis		0,44	0,59
2	Mean		87,2011	0,66525
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	85,8883	
		Upper Bound	88,5139	
	5% Trimmed Mean		87,3169	
	Median		86	
	Variance		79,218	
	Std. Deviation		8,90044	
	Minimum		64	
	Maximum		105	
	Range		41	
	Interquartile Range		13	
	Skewness		-0,047	0,182
	Kurtosis		-0,304	0,361
3	Mean		86,5294	0,90788
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,7284	
		Upper Bound	88,3304	
	5% Trimmed Mean		86,6198	
	Median		86	
	Variance		84,073	
	Std. Deviation		9,16915	
	Minimum		66	
	Maximum		105	
	Range		39	
	Interquartile Range		12,25	
	Skewness		-0,028	0,239
	Kurtosis		-0,37	0,474

4	Mean		85,3455	1,07754
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	83,1851	
		Upper Bound	87,5058	
	5% Trimmed Mean		85,5303	
	Median		85	
	Variance		63,86	
	Std. Deviation		7,99124	
	Minimum		65	
	Maximum		101	
	Range		36	
	Interquartile Range		11	
	Skewness		-0,352	0,322
	Kurtosis		-0,095	0,634

Aşağıdaki tabloda görüleceği üzere katılımcıların banka tercihlerine yönelik cevaplarından elde edilen toplam puanların gelir düzeyine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda grupların aritmetik ortalamaları arasındaki farklılık anlamlı bulunmamıştır ($F=0,634$ $p>0,05$). Gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı için varyans homojenliği ve post-hoc testi uygulanmamıştır.

Tablo 3. 34: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Gelir Durumuna Göre Anova Test Analizi

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplararası	149,793	3	49,931	0,634	0,594
Gruplarıçi	31203,717	396	78,797		
Toplam	31353,510	399			

4.7.5.5. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Eğitim Düzeyine Göre Farklılıklarının Anova Testi Analizi

Katılımcılardan elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucunda eğitim durumuna göre normallik analizinin sonucu tablo 3. 35'te paylaşılmaktadır.

Tablo 3. 35: Eğitim Düzeylerine Göre Normallik Tablosu

Eğitim Durumu	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
1	0,093	63	,200*	0,97	63	0,128
2	0,114	44	0,184	0,957	44	0,102
3	0,054	202	,200*	0,988	202	0,078
4	0,072	91	,200*	0,988	91	0,605

Tablo 3. 36’da ise eğitim düzeylerine göre belirlenen grupların basıklık çarpıklık değerlerinin yer aldığı tablo yer almaktadır. Skewness ve Kurtosis değerlerinin genel kabul gören +2 -2 değerler arasında olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 36: Eğitim Düzeylerine Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu

Eğitim Durumu			Statistic	Std. Error
1	Mean		85,3333	1,27924
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	82,7762	
		Upper Bound	87,8905	
	5% Trimmed Mean		85,5238	
	Median		85	
	Variance		103,097	
	Std. Deviation		10,15366	
	Minimum		59	
	Maximum		105	
	Range		46	
	Interquartile Range		12	
	Skewness		-0,07	0,302
	Kurtosis		0,169	0,595
2	Mean		86,5455	1,42666
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	83,6683	
		Upper Bound	89,4226	
	5% Trimmed Mean		86,8283	
	Median		87	
	Variance		89,556	
	Std. Deviation		9,4634	
	Minimum		65	
	Maximum		101	
	Range		36	
	Interquartile Range		17	
	Skewness		-0,194	0,357
	Kurtosis		-0,811	0,702
3	Mean		87,3366	0,59791
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	86,1577	
		Upper Bound	88,5156	
	5% Trimmed Mean		87,4741	

	Median		87,5	
	Variance		72,214	
	Std. Deviation		8,49791	
	Minimum		66	
	Maximum		105	
	Range		39	
	Interquartile Range		13	
	Skewness		-0,151	0,171
	Kurtosis		-0,402	0,341
	Mean		86,3736	0,88298
4	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	84,6194	
		Upper Bound	88,1278	
	5% Trimmed Mean		86,3773	
	Median		86	
	Variance		70,948	
	Std. Deviation		8,42305	
	Minimum		64	
	Maximum		105	
	Range		41	
	Interquartile Range		10	
	Skewness		0,025	0,253
	Kurtosis		0,169	0,5

Tablo 3. 37’de bireysel müşterilerin banka tercihlerini etkileyen ifadelere verdikleri cevapların toplam puanlar üzerinden yapılan eğitim durumuna göre anlamlı olup olmadığının test edilebilmesi için Anova yöntemi uygulanmıştır. Eğitim seviyesinin belirlenebilmesi için “İlkokul ve Orta Öğretim, Önlisans, Lisans ve Lisansüstü” olmak üzere dört grup oluşturulmuştur. Yapılan Anova testi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F=0,891$ $p>,05$). Anlamlı bir farklılık olmaması nedeniyle varyans homojenliğine ve post-hoc testleri yapılmamıştır.

Tablo 3. 37: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Eğitim Durumuna Göre Anova Test Analizi

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplararası	210,195	3	70,065	0,891	0,446
Gruplariçi	31143,315	396	78,645		
Toplam	31353,510	399			

4.7.5.6. Bireysel Müşterilerin Banka Tercihleri İle İlgili Algılarının Çalışma Durumuna Göre Farklılıklarının Anova Testi Analizi

Katılımcıların çalışma durumlarına göre normallik analiz sonuçları aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. 38: Çalışma Durumuna Göre Normallik Tablosu

Çalışma Durumu	Kolmogorov-Smirnova			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
1	0,107	68	0,051	0,963	68	0,043
2	0,082	110	0,065	0,985	110	0,242
3	0,091	175	0,001	0,982	175	0,021
4	0,106	47	,200*	0,968	47	0,221

Tablo 3. 39’da basıklık çarpıklık değerlerinin gerekli koşulu sağladığı görülmektedir.

Tablo 3. 39: Çalışma Durumuna Göre Basıklık Çarpıklık Tablosu

Çalışma Durumu			Statistic	Std. Error
1	Mean		87,2647	1,12413
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	85,0209	
		Upper Bound	89,5085	
	5% Trimmed Mean		87,6895	
	Median		89,0000	
	Variance		85,929	
	Std. Deviation		9,26978	
	Minimum		59,00	
	Maximum		105,00	
	Range		46,00	
	Interquartile Range		12,00	
	Skewness		-,724	,291
	Kurtosis		,573	,574
2	Mean		87,0636	,85848
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	85,3622	
		Upper Bound	88,7651	
	5% Trimmed Mean		87,2626	
	Median		87,0000	
	Variance		81,069	
	Std. Deviation		9,00385	
	Minimum		64,00	
	Maximum		105,00	
	Range		41,00	
	Interquartile Range		13,00	

3	Skewness		-,314	,230
	Kurtosis		-,220	,457
	Mean		87,1143	,67334
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	85,7853	
		Upper Bound	88,4433	
	5% Trimmed Mean		87,1730	
	Median		86,0000	
	Variance		79,343	
	Std. Deviation		8,90748	
	Minimum		65,00	
	Maximum		105,00	
	Range		40,00	
	Interquartile Range		13,00	
	Skewness		,086	,184
	Kurtosis		-,437	,365
4	Mean		83,6170	1,06259
	95% Confidence Interval for Mean	Lower Bound	81,4781	
		Upper Bound	85,7559	
	5% Trimmed Mean		83,5721	
	Median		83,0000	
	Variance		53,068	
	Std. Deviation		7,28475	
	Minimum		65,00	
	Maximum		101,00	
	Range		36,00	
	Interquartile Range		9,00	
	Skewness		,229	,347
	Kurtosis		,858	,681

Son olarak ise demografik sorular arasında yer alan ve katılımcının çalışma durumunu öğrenmeye yönelik olan değişkende yer alan “çalışmıyor, kamu, özel sektör ve diğer” grupları arasındaki farklılığın anlamlı olup olmadığını saptamak amacıyla Anova testi yapılmıştır. Yapılan Anova testi sonucunda gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($F=2,195$ $p>,05$). Gruplar arasındaki farklılığın anlamsız olmasından dolayı varyans homojenliğine ve hangi gruplar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu saptamak için kullanılan post-hoc testlerine bakılmamıştır.

Tablo 3. 40: Bireysel Müşterilerin Banka Tercih Sebeplerinin Çalışılan Sektöre Göre Anova Test Analizi

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	f	p
Gruplararası	512,899	3	170,966	2,195	0,088
Gruplariçi	30840,611	396	77,88		
Toplam	31353,510	399			

4.8. Bankacılık Tercihlerinde Faktörlerin Etkileri

Yapılan analizler sonucunda elde edilen faktörlerin, bireylerin tercihlerinde ne kadar etkili olduklarını saptayabilmek amacıyla faktörlerde yer alan soruların toplam puanları üzerinden faktörlerin toplam puanlarına ulaşılmıştır. Bu değerlendirme yapılırken konvansiyonel bankacılık tercihinde bulunan müşteriler kendi aralarında katılım bankacılığını tercih eden müşteriler kendi aralarında gruplandırılmışlardır.

Analiz sonucunda elde edilen faktörlerin bankacılık tercihlerindeki etkilerine dair tablo aşağıda paylaşılmaktadır. Tercihlerde en etkili olan faktör işlem hızı ve maliyeti faktörüdür. Yani bireysel müşteriler banka tercih ederken işlemlerin kolaylıklarından, kısa sürede çözümlenmelerinden ve almış oldukları hizmetler karşılığındaki maliyetlerin az olmasından daha çok etkilenmektedirler. Bireyler bankacılık tercihlerinde almış oldukları hizmetlerin kalitesi ve maliyeti üzerinde durmaktadırlar. En kısa sürede müşterinin problemini çözebilmesi, kişisel hizmet taleplerine cevap verebilmesi ve bu hizmetlerin sürdürülebilirliğini sağlaması bankaların tercih edilmesindeki etkili faktörlerdendir. Bireyler, bankaların tüm bu hizmetleri en düşük maliyetle sağlamasına da dikkat etmektedir. Tercihler de etkili bir diğer faktör ise avantajlar ve özel hizmetlerdir. Bankanın sadece ilgili bireye uyguladığı kampanyaların, özel hizmetlerin ya da diğer kurumlara göre daha avantaj sağlamasının da bireylerin tercihlerini yönlendirmede etkili olduğu görülmektedir. Bireylere kredi kartı ödemelerinde sağlanan kolaylıklar, düşük faizli kredi imkânları ve promosyon gibi avantajlar sunmaları da bireylerin tercihlerinde etkili olmaktadır.

Bireylerin arkadaş ve aile çevresinin yönlendirmesi, diğer müşterilerin düşünceleri, bankanın reklamları, toplumsal projelere destek vermesi ve ulusal ve uluslararası alandaki imajı insanların tercihlerine etki etmektedir. Bireylerin kullanmış oldukları bankaların hizmetlerinden memnun kalmaları ve çevresine de tavsiyelerde bulunmaları, bankanın

reklamlarının bireylerde olumlu etki bırakması ve bankanın ulusal ve uluslararası alanda yarattığı marka değeri gibi etmenlerinde tercihlerde önemli oranda etkileri bulunmaktadır. Bu dışsal etmenler işlem hızı ve maliyeti faktörü ile avantajlar ve özel hizmetler faktöründen sonra etkili olabilmektedir. Bankacılık sistemindeki yeri faktörünün ise bankanın uzun yıllardır faaliyette bulunması, ürün yelpazesinin diğerlerinden daha geniş olması, sürdürülebilirliği ve finansal açıdan büyüklüğü gibi ifadelerle bireylerin tercihlerinde en az etkiye sahip olduğu görülmektedir.

Tablo 3. 41: Konvansiyonel Bankacılık Tercihlerinde Faktörlerin Etkileri

Faktör Adı	Toplam Puan
İşlem Hızı ve Maliyeti	6.657
Avantajlar ve Özel Hizmetler	5.138
Dışsal Etmenler	5.024
Bankacılık Sistemindeki Yeri	4.390

Katılım bankacılığını kullandığı beyanında bulunan müşterilerin tercihlerini etkileyen faktörlerin toplam puanları aşağıdaki tablo da gösterilmektedir. Konvansiyonel bankacılıkta olduğu üzere en etkili faktör, işlem hızı ve maliyeti faktörüdür. Katılım bankalarını tercih eden katılımcılar diğer katılımcılar gibi öncelikli olarak bankanın sunduğu hizmetlerin kalitesi, sağlamış olduğu kolaylıklar ve bu hizmetlerin düşük maliyetli olması birincil faktör olarak etkili olmaktadır. Katılım bankalarını tercih nedenleri arasında faizsiz sistem olması nedeniyle genel olarak dinî faktörler etkili olmaktadır. Yapılan bu çalışmada ise dinî faktörlerinde etkili olduğu gözlemlenmekle birlikte işlem hızı ve maliyeti faktörü ile avantajlar ve özel hizmetler faktörlerinin daha etkili olduğu görülmektedir. Diğer sıralamalar da yine konvansiyonel bankacılık ile aynıdır. Katılım bankalarında fon kullandırma yöntemlerinin mevduat bankalarına göre daha çok alternatif bulunması da katılım bankalarının bireylere sunduğu avantajları ve özel hizmet olanaklarını artırmaktadır. Bankacılık sistemindeki yeri ise en az etkide bulunmaktadır.

Bireyler bankacılık tercihlerinde sosyo-kültürel algıların yönlendirmesi ile değil daha çok işlem hızı, hizmetlerin çeşitliliği, sağlanan kolaylıklar, maliyetlerin düşüklüğü, kâr zarar oranları vb. çıkarları doğrultusunda tercihte bulunmaktadırlar. Bireylerin tercihlerinde öncelikli

olarak maddi çıkarlarını göz önünde bulundurdıkları ve bankanın hizmetleri ile sağladıkları kolaylıkların etkili olduğu saptanmıştır.

Tablo 3. 42: Katılım Bankacılığı Tercihlerinde Faktörlerin Etkileri

Faktör Adı	Toplam Puan
İşlem Hızı ve Maliyeti	659
Avantajlar ve Özel Hizmetler	468
Dışsal Etmenler	513
Bankacılık Sistemindeki Yeri	417

5. SONUÇ

İhtiyaçlarını ilk çağlarda hayvancılık ile sağlayan insanoğlu sonrasında üretici topluma geçerek hem ihtiyaçlarını karşılamış hem de ihtiyacının üzerinde üretim yapmıştır. Üretmediği ancak ihtiyacı olan ürünleri, ürettiği mal ile ihtiyacı olan mal karşılığında değiştirerek günümüz ticaretinin ilk örneği olan takas yöntemini bulmuştur. Takas ekonomisine geçilmesiyle birlikte üretime dair bazı malların süreli ve belirli bir kâr karşılığında kullanılması ya da emanet olarak bırakılması gibi hizmetleri sağlayan ve bankacılığın ilk izleri olarak kabul edilen kurumlar oluşmaya başlamıştır. Bankacılığa dair izler paranın icadından çok daha öncesine dayanmaktadır. Paranın icadıyla birlikte banka görevinde bulunan kurumların sunduğu ürünler ile birlikte hizmet yöntemleri de günümüzdeki bankacılık türüne doğru evrilmiştir. Böylece takas ekonomisinin zorluklarından kurtularak daha aktif ve daha büyük hacimli ticari faaliyetler başlamıştır. Ticari faaliyetlerdeki bu gelişmeler ise günümüze kadar gelişimini sürdüren ve hala en etkili bankacılık yöntemi olan konvansiyonel bankacılığa önemli katkılar sağlamıştır.

1970'lere kadar piyasada tek olarak faaliyet gösteren mevduat bankalarına alternatif olarak katılım bankaları ortaya çıkmıştır. Katılım bankaları, özellikle İslami kesimin faize karşı hassasiyeti nedeniyle mevduat bankalarını tercih etmemelerinden dolayı ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda gündeme gelmiştir. Faizsiz bankacılık olarak da bilinen katılım bankacılığı sadece İslami kesime değil aynı zamanda çeşitli nedenlerle faize karşı olan ve mevduat bankalarında istedikleri finansman yolunu bulamayanlara da bir alternatif sunmaktadır. İlk olarak İslam ülkelerinde ortaya çıkan ve gelişen katılım bankaları artık tüm dünyada faaliyet göstermektedir. Mevduat bankalarından daha fazla finansman yolu bulunan katılım bankaları her geçen gün piyasadaki etkinliklerini artırmaktadır.

Son yıllarda tüm dünyada etkinliğini hızla artıran katılım bankaları artık sadece muhafazakâr kesime değil her düşünceden bireye hizmet etmektedir. Mevduat bankalarının sunmuş olduğu tüm hizmetleri vererek ve çeşitli finansman yolları ile faize eşdeğer hatta bazı dönemlerde daha fazla kazanç sağlayan kâr payı yöntemi ile hitap ettiği kitleyi her geçen gün

artırmaktadır. Finansman çeşitlerinden biri olan Sukuk ihraçlarının hacmi de katılım bankalarına olan talebi göstermektedir. Katılım bankacılığının Türkiye’de de son yıllarda etkisi artmakla birlikte dünyada olduğu kadar etkinliği henüz bulunmamaktadır.

Katılım bankalarının müşteri portföyünde meydana gelmeye başlayan bu değişimin Türkiye’de de geçerli olup olmadığını ölçmek amacıyla çalışma yapılmaya karar verilmiştir. Ayrıca genel olarak bireylerin kullanmakta oldukları bankaları belirlemede nelerin etkili olduğunu ya da kullanacakları bankaları tercih etmede nelerin teşvik edeceğini belirleyebilmek için çalışmaya konvansiyonel bankacılık sistemi de dahil edilerek karşılaştırmalı bir çalışma amaçlanmıştır.

Gerekli araştırmalar yapılarak hazırlanan ifadeler ön testler için gerekli olan kişi sayısı belirlenerek uygulanmıştır. Yapılan bu ön testler neticesinde bazı soruların düzenlenmesine ve bazı sorularında çalışmadan tamamen çıkarılmasına karar verilmiştir. Hazırlanan bu ifadeler yeterli örnekleme ulaşılan kadar uygulanmıştır. Elde edilen veriler gerekli programlarda analiz edilerek güvenilirlik şartının kontrolü yapılmıştır. Katılımcılara yöneltilen 21 ifadenin hangi kavramları ölçtüğünün daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla gruplandırılması için faktör analizi yapılmış ve dört alt faktör elde edilmiştir. Elde edilen bu faktörlerden ilkinde; işlemlerin kısa sürede tamamlanması, mobil ve internet bankacılığının 7/24 aktif olması, yapılan işlemlerden düşük ücret alınması gibi ifadeler işlem hızı ve maliyet faktörü altında toplanmışlardır. İkinci faktörde; banka kredi kartlarının çok yönlü fayda sağlaması, kredi olanaklarının çeşitliliği, banka ve kredi kartının sunduğu ek avantajlar ve müşteriye özel bankacılık hizmeti sunulması gibi ifadeler avantajlar ve özel hizmetler faktörü altında toplanmışlardır. Üçüncü faktör olan dışsal etmenler faktörü ise aile ve çevrenin yönlendirmesi, diğer müşterilerin banka ile ilgili düşünceleri, kitle iletişim araçlarındaki reklamlar, toplumsal katkıları (Bağış, burs ve toplumsal projelere destek vs.) ve gerek ulusal gerekse uluslararası alandaki imajı gibi ifadelerden oluşmaktadır. Son faktör olan bankacılık sistemindeki yeri faktörü ise; uzun yıllardır faaliyette bulunması, bankanın güvenilir olması ve bankanın finansal açıdan büyüklüğü ve varlığını sürdürebilir olması gibi ifadelerden oluşmaktadır. Analizler sonucunda elde edilen faktörlerin güvenilirlik şartını sağlayıp sağlamadıkları test edilmiştir.

Katılımcılara 21 ifadeye ek olarak yöneltilen yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, çalışma durumu, gelir düzeyleri gibi demografik özelliklere göre hipotezler oluşturularak t testi ve Anova testleri yapılmıştır. Demografik özelliklerden medeni duruma ve cinsiyete göre

yapılan test sonucunda gruplar arasında anlamlı farklılıklar elde edilmiştir. Cinsiyete göre yapılan hipotezde anlamlı farklılığın kadınların lehine olduğu ve medeni duruma göre yapılan t testinde de anlamlı farklılığın bekârlara yönelik olduğu saptanmıştır. Örneklem grubunun ikiden fazla olması nedeniyle t testi yerine Anova testi kullanarak yapılan inceleme sonucunda yaş grupları arasında da anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Bu farklılık, 18-24 yaş grubu ile 45 üstü yaş grubu arasında bulunmaktadır. Yapılan diğer analizler sonucunda gelir grupları, eğitim düzeyleri ve çalışma alanlarına göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Ayrıca katılımcılara sorulan “Hangi bankacılık türünü tercih ediyorsunuz?” ve “En fazla hangi bankayı kullanıyorsunuz?” sorularına verilen cevaplara bakıldığında konvansiyonel bankacılığın katılım bankacılığına göre açık ara ile tercih edildiği görülmektedir. Konvansiyonel bankacılığı kullananların oranı %91,5 iken katılım bankacılığı kullandığını ifade edenlerin oranı ise %8,5 ile sınırlı kalmaktadır. Konvansiyonel bankaların arasında en çok tercih edilen banka Garanti Bankası iken katılım bankalarında Kuveyt Türk en çok tercih edilmektedir.

Son olarak, bankacılık türüne göre hangi faktörün tercih nedenleri arasında en etkili olduğuna dair yapılan analizde, faktörlerin toplam puanları üzerinden elde edilen veriler paylaşılmıştır. Her iki banka türünde de faktörlerin tercihlere etkilerinin aynı sıralama da oldukları görülmektedir. En etkili olan faktör işlem hızı ve maliyeti faktörü olurken en az etkileyen bankacılık sistemindeki yeri faktörü olmaktadır.

Literatürde yer alan çalışmalara bakıldığında, banka tercihlerinde etkili faktörler arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Katılım bankacılığı tercihini etkileyen faktörler arasında dinî sebepler yer almaktadır. Faizin İslamiyet’te haram olarak kabul edilmesi nedeniyle muhafazakâr insanların katılım bankalarını tercih etmektedirler. Katılım bankalarının özellikle bu ihtiyaca binaen ortaya çıktığı kabul görmekte ve dinî nedenlerin ana tercih nedeni olarak görülmesi kanıksanmaktadır. Ancak günümüzde batılı ülkelerde ve ABD gibi diğer ülkelerde de tercih edilmesi ise artık dinî nedenler haricinde de müşteri kitlelerinin oluştuğunu göstermektedir. Yapılan önceki çalışmalarda elde edilen sonuçların aksine, yapmış olduğumuz çalışmada bankaları tercih ederken dinî faktörlerin en etkili faktör olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışma ile iki bankacılık türünün de tercih edilme nedenlerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Elde edilen bulgular, bankalara hizmet kalitelerini geliştirme, sundukları ürünleri çeşitlendirme vb. politikalar oluşturmalarında katkı sağlayacaktır.

Bankacılık sektörü hem dünyada hem de Türkiye’de her geçen gün gelişmekte ve rekabet koşulları sıkı bir hâl almaktadır. Bu nedenle bankalar bir yandan konjonktürü takip etmekte diğer yandan da müşteri potansiyelini kaybetmemeye ve portföylerini geliştirmeye gayret etmektedirler. Bu çalışma ile bankacılık piyasasının genel bir değerlendirmesi yapılmış ve bankalara müşteriler konusunda yol gösterici olacak bir ölçek geliştirilmiştir.

Sonuç olarak katılım bankalarının Türkiye’de, dünyadaki kadar gelişmediği, kat etmeleri gereken çok fazla yol olduğu ve aynı zamanda tercih oranlarının çok düşük seviyelerde olduğu görülmüştür. Katılım bankalarının tercih edilme sebepleri arasında en çok din faktörünün genel kabul görmesine rağmen bu çalışmada dinî sebeplerin en etkili faktör olmadığı görülmüştür. Konvansiyonel bankalarda ise tercih edilme oranlarının oldukça yüksek olduğu ve tercih edilme nedenleri arasında katılım bankalarında olduğu gibi bireylerin çıkarları doğrultusunda karar vermelerinin öne çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI). 2017. Shari'Ah Standarts. Manama, Kingdom of Bahrain: Dar Almaiman for Publishing & Distributing. Bahreyn.

Akbulak, Yavuz, Erkan Özgüç. 2004. Alternatif Finansman Yöntemi Olarak İslami Finansal Araçlar ve Türkiye'de Uygulanabilirliği Üzerine Düşünceler. **Aktive Bankacılık ve Finans Dergisi**. c. 39: 3-20.

Akın, Cihangir. 1986. **Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma**. 1. bs. İstanbul: Kayıhan Yayınları.

Aktepe, İhsan Emin. 2013. **Sorularla Katılım Bankacılığı**. 4. bs. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları.

Asian - Oceanian Standard – Setters Groups (AOSSG) Survey. 2011. **Accounting for Islamic Financial Transactions and Entities**. Pakistan.

Arabacı, Hakan. 2015. Türk Katılım Bankacılığında Fon Kullandırma Yöntemleri. Bilecek Şeyh Edebalı Üniversitesi. Dönem Projesi.

Aras, Osman Nuri, Mustafa Öztürk. 2011. Reel Ekonomiye Katkıları Bakımından Katılım Bankalarının Kullandığı Fonların Analizi. **Ekonomi Bilimleri Dergisi**. c. 3 s. 2: 167-179.

Ayanoğlu, Yıldız. 2013. **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**. Ed. A. Karapınar. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları. 1. bs. s. 228.

Babuşçu, Şenol, Adalet Hazar. 2017. **Genel Bankacılık Bilgileri**. 1. bs. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları.

Balala, Maha-Hanaan. 2011. **Islamic Finance and Law: Theory and Practice In A Globalized World**. 5. bs. Ib Tauris. Londra.

Bank Negara Malaysia, 2010. **Central Bank of Malaysia, Sariah Resolutoins İn İslamic Finance**. Malezya.

Bardakoğlu, Ali. [15.04.2020]. İcare. Tdv İslâm Ansiklopedisi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

[Http://www.İslamansiklopedisi.info](http://www.İslamansiklopedisi.info)

Başaran, Musa. 2003. Özel Finans Kurumlarında Hesap İşleri Düzeni. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Battal, Ahmet. 1999. **Bankalarla Karşılaştırmalı Olarak Hukuki Yönden Özel Finans Kurumları**. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Bayındır, Abdülaziz. 2016. **Ticaret ve Faiz**. 1. bs. İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.

Bayındır, Servet. 2005. **İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık**. 1. bs. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurumu (BDDK). 21-23 Aralık 2013. Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştay Raporu. Ankara.

Bhatti, Maria. 2011. Mudaraba, Musharaka, Murabaha - New Terms to Bank On. **Law Institute Journal: The Official Organ of the Law Institute of Victoria**. c.85 s.8: 1-10.

Bulut, Halil İbrahim, Bünyamin Er. 2012. **Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı ve Girişim Sermayesi**. 1. bs. İstanbul: Tkbb Yayınları.

Bulut, Yakup. 2018. İslam Ekonomisinde Ortaklıklar ve Günümüz Şirketlerine Bakış. Eylül 2018. **1. Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiri Kitabı**, Karabük Üniversitesi: 383-397

Büyükakın, Figen, Onur Önyılmaz. 2012. Faizsiz Finansman Bonosu Sukuk ve Türkiye Uygulamaları, **Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi**. c. 4 s. 7: 3-15

Canbaz, Fatih. 2019. İslami Finans Aracı Olarak Karz-I Hasen ve Katılım Bankaları İçin Bir Model Önermesi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Doktora Tezi.

Canbaz, Mustafa. 2015. **Bankacılık Giriş ve İlkeleri**, Ferudun Kaya (Ed.), Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, s. 572

Canbaz, Mustafa. 2016. **Katılım Bankacılığı**. 1. bs. İstanbul: Beta Yayınları

Cüre, Emrullah. 2017. İslami Bankacılıkta Uygulanan Bireysel Murabaha İşlemleri: Türkiye Örneği. Sabahattin Zaim Üniversitesi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Çelik, İsmail, 2016. Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı. **Anka E-Dergi**. c. 1 s. 1: 29-43.

Çizakça, Murat. 1999. **İslam Dünyasında ve Batı'da İş Ortaklıkları Tarihi**. 1. bs. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Çoban, Yasin. 2014. **Türkiye Ekonomisi**, 4. bs. İstanbul: İkinci Sayfa Yayınevi.

Delen, Taha Yasin. 2019. Alternatif Bankacılık Olarak Katılım Bankacılığının Türkiye Ekonomisine Etkisi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Doğan, Sibel. 2008. Katılım Bankaları ve Ekonomiye Etkileri: Türkiye Örneği. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Döndüren, Hamdi. 2014. **Delilleriyle İslam İlmihali**. 1. bs. İstanbul: Erkam Yayınları.

_____. 1988. **Çağdaş Ekonomik Problemlere İslâmî Yaklaşımlar**. 1. bs. İstanbul: Kültür Basın Yayın Birliği.

_____. 2005. **Delilleriyle Ticaret ve İktisat İlmihali**. 1.bs. İstanbul: Erkam Yayınları.

Eceyurt, Tuğba. 2016. Türkiye’de Katılım Bankaları ve Konvansiyonel Bankaların Kârlılık Belirleyicileri ve Etkinlik Yönünden Karşılaştırılmaları. Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi.

Erdoğan, Doğa. 2011. Katılım Bankacılığı ve Türk Ekonomisine Katkıları. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

Eren, Aslan. 2017. **Türkiye Ekonomisi**. 8. bs. Bursa: Ekin Yayınevi.

Ertem, Üner. 2013. **Bankacılık ve Kambiyo İşlemleri**. 1. bs. İstanbul: Paradigma Akademi Yayınları.

Gül, Ali Rıza. 2004. **Borç Ayetlerinin Aktüel Değeri Faizsiz Bankacılıkta Mevduat ve Fonların Statüsü Meselesine Kur’an Işığında Bir Yaklaşım**. 1.bs. Ankara: Avrasya Yayınları.

Gül, Mustafa Emin, Talip Torun, Cüneyt Dumrul. 2017. Türk Katılım Bankalarının Fon Kaynaklarını Etkileyen Faktörler ve Bu Bankaların Klasik Bankalarla İlişkileri Üzerine Bir Uygulama. **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. s. 50: 141-166.

Günel, Mehmet. 2001. **Türk Bankacılık Sektörünün Sorunları ve Geleceği**. 1. bs. Ankara: Ato Yayınları.

_____. 2007. **Para Banka ve Finansal Sistem**. 2. bs. Ankara: Yeni Dönem Yayınları.

Günel, Vural. 2008. **Bankacılık Hukukuna İlişkin Esaslar**. 1. bs. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Güney, Alptekin. 2010. **Banka İşlemleri**. 4. bs. İstanbul: Beta Yayınevi.

Güngör, Mehmet Yusuf. 2018. Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hassan, Mohammad Kabir, K. Mervyn Lewis. 2007. **Handbook of Islamic Banking**. Edward Elgar Publishing.

[Http://www.Tkbb.org.tr/Documents/Onemlibasliklar/Islami_Finans.Pdf](http://www.tkbb.org.tr/Documents/Onemlibasliklar/Islami_Finans.Pdf); [Sermaye Piyasaları Araştırma Ve Uygulama Merkezi \(Serpam\)](#). [27.05.2020]

[Https://www.thomsonreuters.com/En.Html](https://www.thomsonreuters.com/En.Html) [02.04.2020]

[Https://www.Tmsf.org.tr/Tr/Tmsf/Mevduat/Mevduat.Sss](https://www.tmsf.org.tr/Tr/Tmsf/Mevduat/Mevduat.Sss) [01.05.2020]

[Https://www.vakifkatilim.com.tr](https://www.vakifkatilim.com.tr) . [01.05.2020]

[Https://www.ziraatkatilim.com.tr](https://www.ziraatkatilim.com.tr), [01.05.2020]

Türkiye Bankalar Birliği,

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/4>

İslami Finans Kuruluşları İçin Muhasebe ve Denetim Kuruluşu (AAOIFI). 2016. **Accounting, Auditing and governance Standards**.

İhracatı Geliştirme Etüt Merkezi, "Akreditif". [23.04.2020]
<http://www.igeme.org.tr/TUR/pratik/Akrdtf.pdf>

İştar, Emel. 2009. Katılım Bankacılığı Tarihi. Yüksek Lisans Tezi. Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme.

Kalaycı, İrfan. 2013. Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek?. **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**. c. 9. s. 19: 51-74.

Kandemir, Orhan. 2015. **Bankacılık Giriş ve İlkeleri**, Ferudun Kaya (Ed.), Beta Yayınları, 4. Baskı, İstanbul, s. 572.

Karaman, Hayreddin. [22.04.2020]. Tevarruk. Yeni Şafak.
<https://www.yenisafak.com/yazarlar/hayrettinkaraman/tevarruk-2033916> (03.04.2020)

Karaman, Hayreddin, Ali Bardakoğlu. 2000. **İlmihal-i İslam ve Toplum**. 3. bs. İstanbul: Divantaş Yayınları.

Kettell, Brian. 2011. **Introduction to Islamic Banking and Finance**. 1.bs. John Wiley & Sons. Londra.

Mercimek, Ahmet. 2018. Katılım Bankalarının Uzun Vadeli Kaynak Problemi ve Çözüme Yönelik Olarak Ortaklık Modelleri (Müşareke-Mudarebe) İncelemesi. **1. Uluslararası İslam Ekonomisi ve Finansı Kongresi Bildiri Kitabı**, Eylül 2018. Karabük Üniversitesi: 363-383.

Metawa, Almossawi, 1998. Banking Behavior of İslamic Bank Customers: Perspectives and Implications. **International Journal of Bank Marketing**. c. 16: 229-313.

Naser, Jamal ve Al-Khatip. 1999. İslamic Banking: A Study of Customer Satisfaction and Preferecens İn Jordan. **International Journal of Bank Marketing**. c. 17: 135-151.

Oğuz, Ahmet Bünyan. 2016. Türkiye Kamu, Özel Sermayeli Mevduat ve Katılım Bankalarının 2005-2013 Arasındaki Bazı Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması, **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**. c. 12 s. 29: 225-241.

Okumuş, Mehmet. 2005. Interest-Free Banking İn Turkey; A Study Customer Satisfaction and Bank Selection Criteria. **Journal of Economic Cooperation**. c. 26: 51-86.

Özbay, Faruk. 2014. Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Uygulamaları. Yüksek Lisans Bitirme Projesi. Gediz Üniversitesi.

Özsoy, İsmail. 1987. **Türkiye'de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı**. 1. bs. İstanbul: Timaş Yayınları.

_____. 1993. **Faiz ve Problemleri**. 1. bs. İzmir: Nil Yayınları.

Özsoy, Şerafettin. 2012. **Sağlam Bankacılık Modeli ile Katılım Bankacılığına Giriş**. Ed. Mehmet Demiray. Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş., İşbahar İnsan Kaynakları Danışmanlık Eğitim İletişim Hiz. ve Tic. Ltd. Şti., İstanbul, s. 383.

Öztürk, Nazım. 2011. **Para Banka Kredi**. 4. bs. Bursa: Ekin Yayınevi.

Özulucan, Abitter, Ali Deran. 2009. Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması. **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. c. 6 s. 11: 85- 108.

Parasız, İlker, Tuğrul Dirimtekin. 1998. **Bankacılık ve Sigortacılığa Giriş**, 384. bs. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

_____. 2007. **Modern Bankacılık Teori ve Uygulama**. 2. bs. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Pehlivan, Pınar. 2016. Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**. c. 16 s. 31: 296-324.

Rehman, Asma Abdul. 2012. Customer Satisfaction and Service Quality İn İslamic Banking: A Comparative Study İn Pakistan. **United Arab Emirates and United Kingdom Qualitative Research İn Financial Market**. c. 4: 165-175.

Reisoğlu, Seza. Teminat Mektupları. [04.04.2020].

<http://www.hukuk.gen.tr/konular/konular.asp?konugrp=2&konuid=3>

Salehuddin, Sharullizuannizam, Buerhan Saitı. 2016. Musharakah Tijarah Cross-Border Financing: Concept, Structure and Salient Features. **International Journal of Islamic Economics And Finance Studies**. c. 2 s. 3: 1-26.

Sangmi, Mohi-ud-Din, Audil Rashid Khaki. 2012. **Islamic Banking: Concept and Methodology**. 1. bs. Rochester: Social Science Research Network.

Sümer, Gökhan, Fatih Onan. 2015. Dünyada Faizsiz Bankacılığın Doğuşu, Türkiye'deki Katılım Bankacılığının Gelişme Süreci ve Konvansiyonel Bankacılıktan Farkları. **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. c. 17 s. 3: 296-308.

Şahin, Ekrem. 2007. Türkiye’de Düünden Bugüne Katılım Bankaları. Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme.

Takan, Mehmet, Melek Acar Boyacıoğlu. 2011. **Bankacılık Teori Uygulama ve Yöntem**. 4. bs. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Tekbaş, Mehmet Şükrü. [10.04.2020]. İslami Finans - İslamî Finans Kavramı, Ürünler, Dünya'da ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği Araştırma Notları - 1.

https://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/İslami_Finans.pdf

Tenekeci, Mehmet. 2017. Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Kto Karatay Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Testa, David. 2008. Fixed Income Sukuk: Prospects for Corporate Issuance. Islamic Finance. **London: Globe Law and Business.** s.117

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB). 2015. Türkiye Katılım Bankacılığı Strateji Belgesi 2015-2025. İstanbul.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKKB). 2005. **Dünyada ve Türkiye’de Faizsiz Bankacılık.** İstanbul.

Tunç, Hüseyin. 2016. **Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması.** 11. bs. İstanbul: Nesil Yayınevi.

Türkmenoğlu, Rüveyde Ebru. 2007. Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Finansal Yapı. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Uslu, Sami. 2005. **İslamda Faiz Yasağı ve Çağdaş Finans.** 1. bs. İstanbul: Zafer Yayınları

Usmani, Muhammed Taqi, 1998. **An İntroduction to İslamic Finance.** Hague; Kluwer Law International.

Yatbaz, Ayhan. 2019. Faizsiz Bankacılık Fon Kullandırma Yöntemlerinin Uluslararası Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi: Bir Alan Çalışması. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

Yazıcı, Mehmet. 2015. **Bankacılığa Giriş.** 3. bs. İstanbul: Beta Yayınları.

Yazıcı, Zeynep. 2000. 1900-1923 Dönemi; Osmanlı’dan Cumhuriyet’e 20. Yüzyılda Türk Bankacılığı. **Uzman Gözüyle Bankacılık Dergisi.** c. 7 s.30: 5-15.

Yozgat, Fazıl. 2010. **Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım.** 1. bs. Ankara: Araştırma Yayınları.

EKLER

EK 1: ARAŞTIRMA ANKETİ

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1-Bankanın güvenilir olması tercihim etkiler					
2-Uzun yıllardır faaliyette bulunması tercihim etkiler					
3-Geniş ürün yelpazesi sunması tercihim etkiler					
4-Yapılan işlemlerden düşük masraf alması tercihim etkiler.					
5-Bürokratik işlemlerin az olması tercihim etkiler.					
6-Banka kredi kartlarının çok yönlü fayda sağlaması (taksit, kart aidatının olmaması, puan kazanma, indirim gibi) tercihim etkiler.					
7-Tüketicilerin yeni hizmetlerden haberdar edilmesi ve kişiye özel hizmet sunulması tercihim etkiler.					
8-Kredi Olanaklarının çeşitliliği (Spot, Rotatif vb. veya Murabaha, Müşareke vb.) ve oranları tercihim etkiler.					
9-Bankaya vermiş olduğum mevduatımın Faiz (Kar) oranı tercihim etkiler.					
10-Hesap işletim ücreti alması ya da almaması tercihim etkiler.					
11-Banka ve kredi kartının sunduğu ek avantajlar tercihlerimi etkiler.					
12-Müşteriye özel bankacılık hizmeti sunması tercihlerimi etkiler.					
13-İşlemlerimin kısa sürede tamamlanması tercihlerimi etkiler.					
14-Dini hassasiyetlerimin yönlendirmesi tercihlerimi etkiler.					
15-Diğer müşterilerin banka ile ilgili düşünceleri tercihim etkiler.					
16-Cazip kredi oranları ve ödeme imkânları tercihim etkiler.					
17-Müşteri hizmet kalitesi (Hızlı, etkin ve hatasız servis) tercihim etkiler.					
18-Ailem ve çevremi yönlendirmesi tercihlerimi etkiler.					
19-Bankanın finansal açıdan büyüklüğü ve varlığını sürdürebilir olması tercihim etkiler.					
20-Ahşkanlıklarım kullanmakta olduğum banka tercihim etkiler.					
21-Bankanın Mobil Uygulamasının ve İnternet Bankacılığının sunduğu imkanlar tercihim etkiler.					
22-İnternet ve Mobil Şubelerden 7/24 hizmet sunulması tercihim etkiler.					
23-Kitle iletişim araçlarındaki reklamlar tercihim etkiler.					
24-Toplumsal katkıları (Bağış, burs ve toplumsal projelere destek vs.) tercihim etkiler.					
25-Gerek ulusal gerekse uluslararası alandaki imajı tercihim etkiler.					
26-Siyasi Görüşüm banka tercihim etkiler.					
27- Bankanın Kamu Kurumu veya Özel Kurum olması tercihim etkiler.					

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad Soyad: Sati ALP

Uyruğu: T.C.

Doğum Yeri / Tarihi: Tokat / 1993

E-mail: satiallp@gmail.com

EĞİTİM

Lisans: Marmara Üniversitesi - 2016

Yüksek Lisans: Yıldız Teknik Üniversitesi

MESLEKİ DENEYİM

2018-2020 Finans Uzman Yardımcısı

YABANCI DİL

İngilizce – Yökdil (67)
